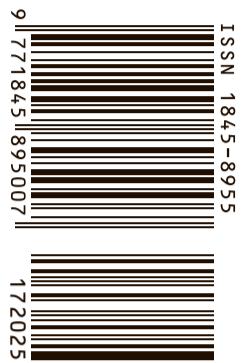

NOVOSTI НОВОСТИ

#1324

Samostalni
srpski
tjednik

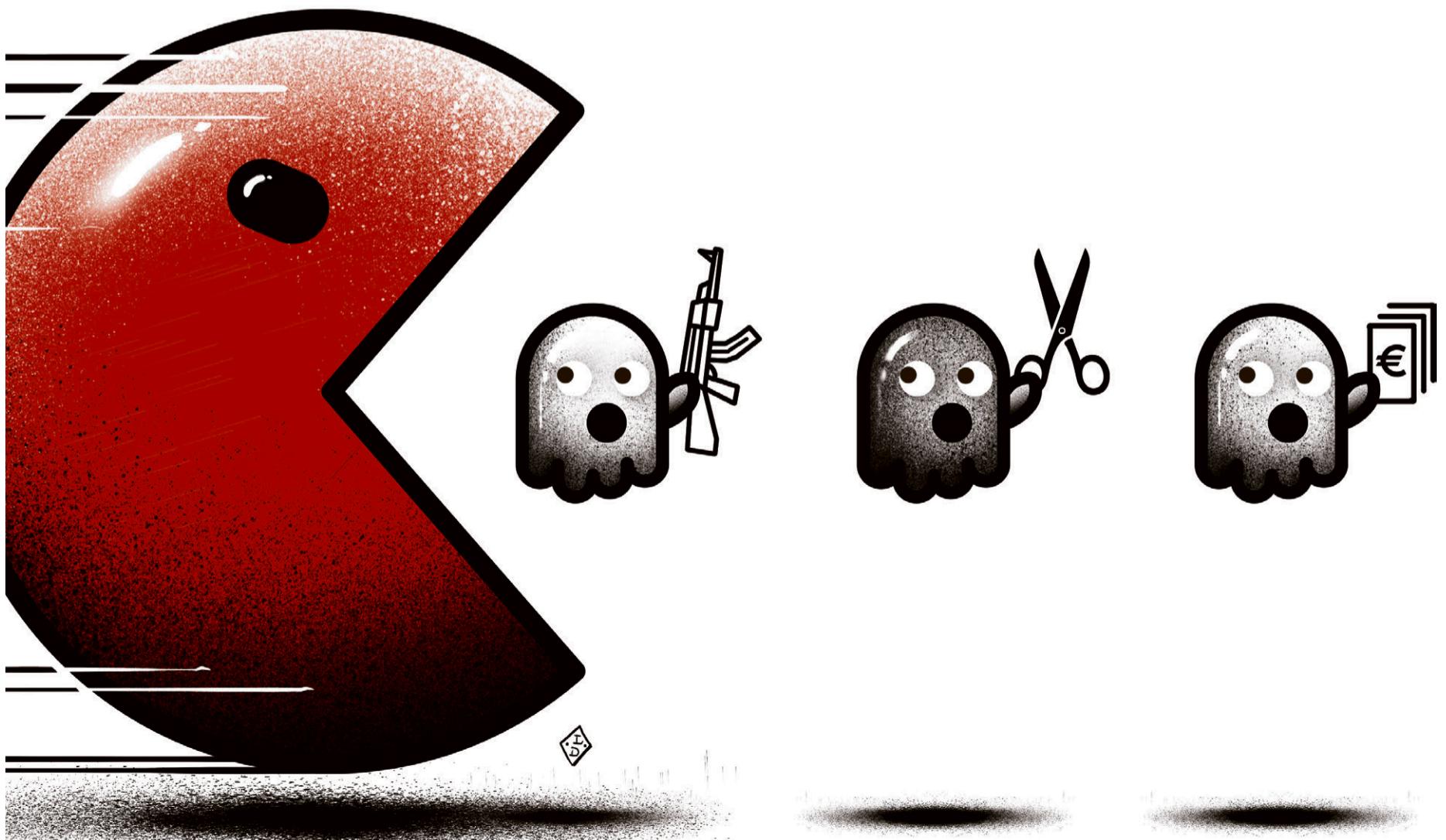
Petak 2. 5. 2025.
Cijena: 1.33€

...a trećinu ukinuti!

Udar na Novosti planiran je najmanje godinu dana. Savjet za nacionalne manjine pripremio je prijedloge novih kriterija po kojima se proizvodnja 'ideoloških' i 'programa političkog karaktera' izuzima iz financiranja

str. 2. – 6., 8. – 10., 16 – 17.

Opskurna autonomija

Činjenica je da imamo predsjednika Savjeta za nacionalne manjine koji kulturnu autonomiju shvaća kao pisanje o manjinskoj kulturi, a koncept pozitivne diskriminacije provodi tako da ga reducira na diskriminaciju

Od prošlotjednog donošenja odluke Savjeta za nacionalne manjine o sufinanciranju programa kulturne autonomije za ovu godinu, kojom su tjedniku Novosti srežana sredstva za 35 posto u odnosu na lani, do trenutka zaključenja ovog broja nismo čuli niti jedno suvislo obrazloženje zašto je to učinjeno. Nismo ga ni mogli čuti, jer ne radi se o moći argumenata, nego o argumentu (političke) moći.

Odmah nakon sjednice na kojoj je većinom glasova donesena ovakva odluka predsjednik Savjeta TIBOR VARGA rekao je da to tijelo ne financira 'politički' sadržaj. 'Jasno je što piše u Ustavu. Mi financiramo kulturnu autonomiju. Nađite mi u Ustavu gdje piše da Savjet sufinancira političke programe', kazao je Varga, izbjegavajući upit novinara Novosti HRVOJA ŠIMIČEVIĆA o kojem je konkretnom sadržaju Novosti riječ koji je doveo do ukidanja potpora za trećinu sadržaja.

Dan nakon sjednice, 25. travnja, Varga se javnosti obratio priopćenjem objavljenim na stranicama Savjeta s pokušajem pravne i kriteriološke argumentacije u vezi ove uskrate. U njemu se ispravio i više nije uzalud zazivao Ustav – sada se pozvao na Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Pa tako navodi da se putem Savjeta (su)financira kulturna autonomija sukladno Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina, da su člankom 7. stavkom 1. tog zakona nabrojana prava nacionalnih manjina čiju provedbu RH naročito osigurava, te da je zasebnom točkom 4. tog članka jasno definirano što se poima pod kulturnom autonomijom manjina.

Sve je to točno, ali ima i točnijeg: recimo, u zasebnoj točki 6. istog tog članka, koju je Varga nonšalantno zaobišao, jasno piše da je 'pristup sredstvima javnog priopćavanja i obavljanje djelatnosti javnog priopćavanja

(primanje i širenje informacija) na jeziku i pismu kojim se služe' također jedno od prava nacionalnih manjina čiju provedbu RH naročito osigurava. Štovise, dalje u Ustavnom zakonu cijeli jedan članak posvećen je pravu na informiranje pripadnika manjina, a u njemu, između ostalog, piše da 'u cilju ostvarivanja prava pripadnika nacionalnih manjina na informiranje putem tiska te radija i televizije na pismu i jeziku nacionalne manjine pripadnici nacionalnih manjina, njihova vijeća nacionalnih manjina i predstavnici nacionalnih manjina, njihove udruge mogu obavljati djelatnost javnog priopćavanja (izdavati novine, proizvoditi i emitirati radijski i televizijski program i obavljati djelatnost novinskih agencija) u skladu sa zakonom'. I njega Varga prešuće.

Dakle, predsjednik Savjeta je u međuvremenu konzultirao pravi zakon, ali sada se poslužio metodom selektivnog navođenja onih odredbi koje podupiru njegovo proizvoljno tumačenje da Savjet financira samo 'kulturnu autonomiju'. Isto to smatra i za kriterije po kojima se Savjet ravna prilikom raspodjele sredstava, a čiji je puni naziv 'Kriteriji finan-

ciranja i ugovaranja programa ostvarivanja kulturne autonomije nacionalnih manjina'. Pa još objašnjava da su odlukom Hrvatskog sabora u Državnom proračunu osigurana sredstva za Savjet za 'aktivnosti pod nazivom 'Potpore za ostvarivanje kulturne autonomije nacionalnih manjina', čime je jasno i nedvojbeno definirana svrha sredstava'.

No, Vargi unatoč, svrha sredstava nije definirana njegovim *ad hoc* tumačenjem, nego Ustavnim zakonom i Kriterijima samog Savjeta. Prema njima, Savjet ne financira 'kulturnu autonomiju', nego 'programe ostvarivanja kulturne autonomije', što je jasno i iz naziva budžetske stavke. Programi kojima se ostvaruje kulturna autonomija čak su takšativno nabrojeni u Kriterijima Savjeta. To su: područja informiranja, izdavaštva, kulturnog amaterizma i kulturnih manifestacija. Pa se za svako od tih područja – informiranje, izdavaštvo, kulturni amaterizam i kulturne manifestacije – dalje navode posebni kriteriji. Svim tim programima se ostvaruje kulturna autonomija manjina. Ili se ne ostvaruje, recimo ako netko samo jednom mediju oduzeće trećinu sredstava. Ako Savjet, kako tvrdi

Vraga, financira samo kulturnu autonomiju, zanima nas kome da se obratimo radi finansiranja informiranja, izdavaštva, kulturnog amaterizma i kulturnih manifestacija.

Kada bi se radilo samo o ovako usko, reduktivno shvaćenoj kulturnoj autonomiji, onako kako na tome inzistira Varga – što odjednom postaje kriterij važniji i od Kriterija Savjeta i od onoga što piše u Ustavnom zakonu – onda ne bi vjerojatno postojala potreba ni za Ustavnim zakonom, ni za Savjetom za nacionalne manjine kao autonomnim tijelom, nego bi se sredstva za kulturnu autonomiju mogla raspodjeljivati u nekom mračnom kutku nekog ministarstva, recimo, štajaznam, Ministarstva kulture i medija.

Varga još navodi da je 'u postupku vrednovanja uredno prijavljenih programa udružiga za 2025. proračunsku godinu za Srpsko narodno vijeće – nacionalnu koordinaciju vijeća srpske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, ustanovljeno kako je putem programa informiranja 'Novosti' koji je (su) financiran u prethodnim proračunskim razdobljima putem Savjeta striktno za kulturnu autonomiju, u prethodnom periodu vršen utjecaj na politička kretanja u Republici Hrvatskoj što nije sukladno namjeni odnosno promoviranju i ostvarivanju kulturne autonomije'.

E, sad su stvari nešto jasnije. Savjet, dakle, sufinancira programe informiranja kojim se ne smiju vršiti utjecaji na politička kretanja, jer to nije sukladno promoviranju i ostvarivanju kulturne autonomije. Osim što ovo shvaćamo kao pohvalu, naime da smo putem informiranja vršili utjecaj na politička kretanja u Hrvatskoj, što je valjda cilj i svrha svakog medija, ovo se obrazloženje poklapa sa zahtjevima depeista da se medij srpske nacionalne manjine ima baviti samo manjinskim temama, odnosno folklorom i narodim običajima. Vidimo da je taj argument penetrirao i u Savjet. Sličan zahtjev depeista su imali i kada su svoju podršku HDZ-u uvjetovali time da predstavnici Srba ne mogu biti dio Vlade – a ne mogu biti zato što, rekli bismo, vrše utjecaj na politička kretanja. Zapravo, svi ovi zahtjevi teže tome da srpska nacionalna manjina bude isključena iz aktivnog, slobodnog i kritičkog sudjelovanja u javnoj raspravi, čime se narušava demokracija onako kako je ustrojena na ustavnoj razini. Usto, u Hrvatskoj ne postoji propis koji bi pripadnike nacionalnih manjina i njihove organizacije ograničavao na izdavanje medija sa specifičnim sadržajima, odnosno primoravao ih da se bave samo temama 'kulturne autonomije'. Upravo suprotno, iz Ustavnog zakona je jasno da je pravo pripadnika nacionalnih manjina da i putem tiskanih medija sudjeluju u djelatnosti javnog priopćavanja. A svrha javnog priopćavanja je dati informaciju i mišljenje o bilo čemu. Svrha Savjeta je pak da i podupiranjem programa informiranja doprinose ostvarivanju kulturne autonomije.

No, možemo mi ovdje tehnicirati koliko hoćemo, ali činjenica je da imamo predsjednika Savjeta koji kulturnu autonomiju svodi na pisanje o manjinskoj kulturi, a koncept pozitivne diskriminacije provodi tako da ga reducira na diskriminaciju jedne manjine. Dakle, ne radi se o tananim detaljima. Očigledno je riječ o vršenju utjecaja u skladu s političkim kretanjima. ■

Ta nezgodna kulturna autonomija
– Tibor Varga

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 02/05/2025

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Boris Milošević

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran
Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić,
Lujo Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuranić-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

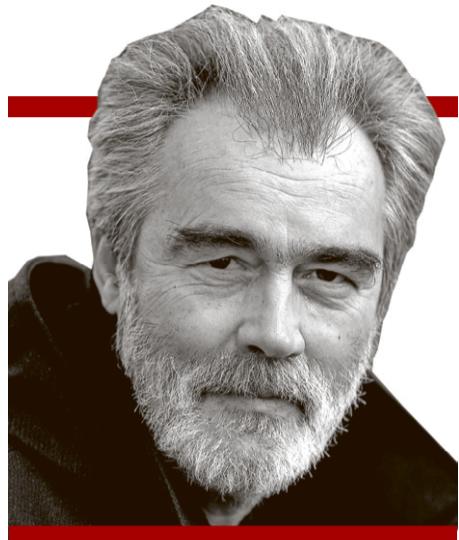
Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Dragan
Grozdančić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Marko Kostanić,
Anja Kožul, Igor Lasić,
Branimir Lazarin, Bojan

Munjin, Tamara Opačić,
Ivana Perić, Boris Postnikov,
Srećko Pulig, Hrvoje
Šimičević, Nataša Škarlić,
Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matosović

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišić & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 5874
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/481198, 4811281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

NOVOSTI #1324

PIŠE Viktor Ivančić

Ako je neoustaški program Domovinskog pokreta podignut na nivo državne operative, ako je on iz stranačkog izrastao u državni pothvat, nije li neopravданo i nepravedno isključivo aktiviste dolične partije svrstavati u kategoriju suvremenih fašista?

KADA te fašist šalje na tržište, uviđaš kako se svijet mijenja i postaje zbumujuće mjesto. Zašto na tržište? – pitaš se. – Zašto ne u logor?

Stjecajem okolnosti, međutim, suvremeni fašist nema fizički logor pri ruci, barem za sada, pa mu tržište dođe kao zamjenski pojam koji podrazumijeva učinkovitu egzekuciju. Ponosni vlasnik članske iskaznice Domovinskog pokreta, ili netko sličan, nema dakako u primisli ništa slično ekonomiji: u riječi 'tržište' koja mu se sve češće otkida od usana upisana je njegova čežnja za logorom.

U neprežaljenoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, recimo, bilo je drugačije: Srbi, Židovi i ostali s poslovnim ambicijama (ili bez njih) – trgovci, bankari, postolari, slikari, ugostitelji, novinari, zidari, liječnici, muzičari... – otpremani su u logore da ne bi zagađivali čisto hrvatsko tržište. Sada bi, pak, 'tržište' imalo biti odlagalište za one koji zagađuju čisti hrvatski proračun.

Suvremeni je fašist prinuđen koristiti se infrastrukturom koja mu stoji na raspolaganju. Ne možeš, uostalom, imati sve – i ovce i jasenovce. Tek, dobro je znati da tipovi poput IVANA PENAVE, JOSIPA DABRE ili STIPE MLINARIĆA ĆIPE, kada upiru prstom u Novostima i uzvikuju 'Mrš na tržište!', koriste šifrirani jezik, te da im nije namjera osnaživati mehanizme liberalno-kapitalističkog poretka, nego organizirati susret između Srbija i pakla.

Motiv da se Novostima drastično srežu budžetska sredstva je dakle iznad svega srbožderski, Domovinski pokret ga je u bezbroj navrata javno artikulirao, a 'tržište' služi kao cinična fikcionalna alternativa, floskula preko koje će se opravdavati projekt likvidacije jednoga kritički raspoloženog lista, koji k tome nosi odurnu srpsku etiketu.

S druge strane, ako je neoustaški program Domovinskog pokreta podignut na nivo državne operative, ako je on iz stranačkog izrastao u državni pothvat, nije li neopravданo i nepravedno isključivo aktiviste dolične partije svrstavati u kategoriju suvremenih fašista?

Što ćemo s Hrvatskom demokratskom zajednicom i premijerom ANDREJOM PLENKOVIĆEM, koji je projekt bez sumnje odobrio? Što ćemo s ministricom NINOM OBULJEN KORŽINEK, u čijem se resoru odvija prvi čin klanja nepoželjnog medija, a ona iza scene bez sumnje dogovara i koordinira konkretno ostvarenje toga djela? Što s članovima Savjeta za nacionalne manjine, koji su po političkoj kategoriji projekt formalno realizirali, gaseći pritom ne samo ustavne i zakonske norme, nego i svrhu vlastita postojanja?

U svakom slučaju, švenski kriteriji DP-a, izniskli iz vatretnog antispstva, usvojeni su i ugrađeni u matricu djelovanja cjelokupnog vladajućeg aparata, pa time i normalizirani za daljnju društvenu upotrebu, a sama izvedba – gdje se svatko brinuo za svoj komadić imidža – dramaturški se razvijala prema zakonu spojenih izlika.

Najprije je DP postavio uvjet da se Srbi uklone iz vlasti, a 'srpskim Novostima' obustavi javno financiranje, jer za takvu antihrvatsku rabotu postoji 'tržište'; onda

je HDZ, da bi spasio vladajuću koaliciju, isposlovao kompromis – Novosti neće odmah biti likvidirane, da se izbjegnu packe iz Bruxellesa, nego će im se drastično smanjiti budžet, što znači da će uslijed finansijskog gušenja crknuti postupno, ali relativno brzo; onda se ispostavilo da izvršna vlast uopće ne smije odlučivati o iznosu javnih sredstava koji će biti dodijeljen Novostima, već o tome autonomno odlučuje Savjet za nacionalne manjine; onda su članovi personala ministrike Obuljen Koržinek i drugi utjecajni emisari poveli računa o tome da Savjet za nacionalne manjine autonomno odluči ono što izvršna vlast naredi; onda su članovi Savjeta za nacionalne manjine autonomno odlučili da uvaže želju DP-a i provedu nalog HDZ-a, s obrazloženjem da oni dodjeljuju novac za 'kulturnu autonomiju', a Novosti se, eto, bave i 'politikom', pa čak 'vrše utjecaj na politička kretanja u Hrvatskoj' (a što bi drugo novinari trebali činiti?)... i omogućili naredbodavcima da zamašu čistim ručicama.

Zadnji u opisanom lancu tako su pristali na ulogu *shiteatersa*. *Shiteater* je onaj koji poslušno kusa DP-ova i HDZ-ova govna, naime preuzima odgovornost za njihova (ne) djela, i to bez racionalnog rezona, zbog trenutnih prinadležnosti o kojima možemo samo nagadati, ali sasvim sigurno na svoju dugoročnu štetu. Ne postoji jasnija ilustracija fašistoidne dinamike od Savjeta osnovanog radi zaštite prava nacionalnih manjina koji sudjeluje u zatiranju prava nacionalne manjine, a usput nam se razlaže i raspored snaga na sceni: kolektivni eichmann je osmislio 'rješenje' i izdao komandu, pazeci da ne bude u blizini uznenirujućeg poprišta, a sami manjinci otvaraju vrata krematorija, odnosno – razumjeli smo se – tržišta.

Stvar s tržištem dodatno je pojasnio MARIO RADIĆ, predsjednik stranke DOMINO, nezadovoljan što Novostima nije potpuno ukinut budžet, čime je DP, smatra, 'izdao birače'. Glasilo srpske manjine u Hrvatskoj treba financirati, drži on, ali Novosti to nisu, 'nego su proširena redakcija Feral Tribunea': 'Tako smo mogli ostaviti i Feral Tribune da može dalje izdavati. Ne treba brkati kruške i jabuke.' Ti ljudi imaju pravo iznositi svoje stavove, konstatira Radić, 'ali ne državnim novcem, nego na tržištu', a Novosti se – žele

Koriste se infrastrukturom koja im stoji na raspolaganju – Stipe Mlinarić i Ivan Penava (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

li biti dotirane – moraju baviti 'isključivo manjinskim srpskim pitanjima'.

Kad smo kod krušaka i jabuka, valja podsjetiti da Feral svojedobno (dok je naš desničar još pljačkao srpske kuće po Slavoniji) nije raspolažao 'državnim novcem', ali je njegovo sudjelovanje u tržišnom natjecanju bilo podržano brojnim drugim državnim beneficijama: Ministarstvo kulture mu je razrezalo drakonski porez na šund, državne i druge kompanije nisu davale oglase, glavni urednik je bio hapšen i mobiliziran, novinarima su prisluškivani telefoni... List je, elem, doista egzistirao na tržištu, ali je konfiguracija tržišta – što se Ferala tiče – bila zadana parametrima policijske države.

Drugim riječima – Radićeve jabuke i kruške su podjednako trule, tvoreći gnjecavu kašu istoga terminološkog komposta. Spominjem tržište, a mislim na streljački stroj! – poručuje običač kuća, kao i Penava, kao i TIBOR VARGA, kao i Plenković-Koržinek... Doda li se formuli inzistiranje na 'isključivo manjinskim srpskim pitanjima', najmanje treba čuditi paradoks da je manjak, a ne višak srpstva u Novostima ono što istinski iritura hrvatske nacionaliste.

Tu je valjda čas da i ono pitanje iz uvodnog pasusa ovoga teksta – Zašto ne logor? – prokažemo kao namjerno podmetnutu besmislicu. Logor naime već jest: to je upravo najuže shvaćena 'kulturna autonomija' koju Obuljen i Varga uzdižu u gvozdenu obaveznu, to su 'isključivo manjinska pitanja', bodljikavom žicom opasan tematski teritorij sa stražarskim kulama, mitraljeskim gnijezdima i upozorenjem da prelazak granice podrazumijeva smaknuće. Emancipacija koja bi dokidala strogu međusobnu izolaciju nije dopustiva. Nacionalnoj su manjini zajamčena sva prava osim prava na slobodu.

Uz kritičnost prema vlasti, ključni problem s Novostima leži dakle u nepoštivanju logorskog modela, u neposlugu koji se manifestira kroz ono što je glavna urednica ovoga lista nazvana 'medijskim bratstvom srpskih i hrvatskih novinara'. To je nešto što izbezumljuje i zavrjeđuje najoštiju kaznu. Zato je tu 'tržište'. Zato je to fašizam. ■

Neobična Nina

Dok DP likuje, Obuljen Koržinek smiruje situaciju. Dok iz DP-a sami tvrde da su kaznili Srbe, ona nas uvjerava da se sve odvilo po jasnim pravilima. I dok DP-ovci ponosno ističu da su Novosti sada pod izravnim političkim pritiskom, ministrica tumači da je pravi problem u tome što se Novosti izravno bave politikom

JA se uvijek prilično neobično osjećam kada netko usporeduje rezultate financiranja, odgovorila je s osmijehom ministrica kulture i medija NINA OBULJEN KORŽINEK na pitanje

O tome jesu li Novosti kažnjene u skladu s političkim zahtjevom Domovinskog pokreta, 'pa onda netko jedne godine dobije jedan iznos, druge godine dobije drugi iznos, pa se to gleda kao nekakva kazna...'. S ministricom se nije teško složiti: kada netko – evo recimo ja – usporeduje ovo-godišnje rezultate financiranja Savjeta za nacionalne manjine pa vidi da je ukupan iznos povećan za milijun i 300 tisuća eura i da su svi programi dobili jednak ili više sredstava nego do sada, dok je Novostima jedinima financiranje srezano, i to za čak 35 posto, taj netko, vjeruje mi na riječ, osjeća se prilično neobično. Malo neobičnije osjetit će se ako pritom zna da se uređivačka politika Novosti u međuvremenu uopće nije promijenila: štoviše, ove su novine bogatije za mjesečni prilog Kulturne Novosti. A još neobičnije osjetit će se nakon što sazna da se Domovinski pokret – čiji je dolazak na vlast zapravo jedina bitna promjena u odnosu na prethodne godine manjinskog financiranja – otvoreno hvali time što je Novostima srezao budžet, sasvim u skladu sa svojim predizbor-

nim obećanjima. Ali najneobičnije se netko – evo recimo ja – osjeća onda kada ministrica kulture i medija opravdava udar na medij čija je glavna uređivačka promjena ta što se, eto, sada malo više bavi kulturom.

Jer nevolja sa službenim istupima Domovinskog pokreta u tome je što njihovo hvalisanje odzvanja u žanru kaznenog djela: pri donošenju odluka Savjet za nacionalne manjine zakonski je zaštićen od političkih pritisaka, pa ukoliko Domovinski pokret ne laže vlastitim biračima i ukoliko su se doista izborili za finansijski udar na Novosti, onda to znači da je zakon prekršen. U koaličijskom rasporedu zaduženja i uloga, upravo ministrici kulture pripala je zato zadaća da nas uvjeri kako je sa zakonom i Savjetom, njegovim kriterijima i procedurama – hvala na pitanju – sve u najboljem redu. Pa dok DP-ovci likuju, Obuljen Koržinek smiruje situaciju. Dok iz DP-a sami tvrde da su kaznili Srbe, ona nas uvjerava da se sve odvilo po jasnim pravilima, legalno i transparentno. I dok DP-ovci ponosno ističu da su Novosti sada pod izravnim političkim pritiskom, Obuljen Koržinek tumači da je pravi problem u tome što se Novosti izravno bave politikom. Nezgodna je to pozicija, treba priznati. Ministrici kulture tek je donekle olakšava to što, sasvim privatno,

o Novostima teško da misli drugčije nego njeni koalicijski kolege.

'Ne mogu u to ulaziti, to nema veze s Ministarstvom kulture i medija', odmah će se tako ograditi kada je na HTV-u priupitaju o slučaju. Na njenu nesreću, već je uvodna rečenica izmišljotina, a ta je izmišljotina lako provjerljiva. Među ljudima koji su sačinili prijedlog ovogodišnjeg financiranja, odredivši da će baš svi osim jednih novina dobiti jednake ili veće iznose, dok će jednim novinama potpora biti ozbiljno smanjena, našla se naime i IRENA KREGAR ŠEGOTA, službenica Ministarstva kulture i medija.

Utoliko što je službenica, njena je uloga, naravno, da zastupa stavove i politiku matičnog Ministarstva, a politiku i stavove Ministarstva određuje, još naravnije, Nina Obuljen Koržinek. Zašto ministrica pritom tvrdi da njen ministarstvo 'nema veze' s odlukom Savjeta, kada je Savjet glasao o prijedlogu financiranja što ga je, zajedno s drugima, sastavila njezina vlastita službenica i kada se ova činjenica može provjeriti u nekoliko klikova, ostaje enigma.

Ako ministrica već izmišlja da njen ministarstvo 'nema veze' s udarom na Novosti

Ne mogu u to ulaziti – Nina Obuljen Koržinek (Foto: Igor Šoban/PIXSELL)

i da zato ne može 'u to ulaziti', onda smo završili? Nipošto: tek što je izjavila da ne može, Obuljen Koržinek ulazi u to pa tumači da je odluka Savjeta 'sasvim sigurno utemeljena na kriterijima koje Savjet ima', iako u tim kriterijima nema ni jedne riječi kojom bi se moglo opravdati smanjenje financiranja Novosti. Naprotiv, kao što je u ovim novinama već pokazao HRVOJE ŠIMIČEVIĆ, kriteriji, oslanjajući se na Ustav, zapravo potiču manjinske medije da se bave politikom. 'Savjet je jasno obrazložio svoju odluku', svejedno tvrdi ministrica, sada već potpuno posvađana sa činjenicama, jer nikakvo formalno obrazloženje Savjeta u trenutku nastanka ovog teksta nije poznato, jer su se njegovi članovi brže-bolje razbjegzali nakon glasanja kako ne bi morali odgovarati na novinarska pitanja, jer se po službenoj dužnosti pred mikrofonima zato preznojavao samo predsjednik Savjeta TIBOR VARGA i jer je Varga, tragikomicno nepućen u kriterije financiranja Savjeta kojim predsjedava, uporno verglao da su Novostima sredstva srezana zato što se – pogadate – bave politikom.

Kako onda nisu srezana drugim manjinskim medijima koji se također bave temama izvan okvira kulturnih društava i folklornih priredbi, recimo novinama talijanske manjine La Voce del popolo? Tako što je La Voce del popolo, za razliku od Novosti, 'zaista manjinski medij', objasnila je ministrica suočena s nešto konkretnijim novinarskim pitanjem, a 'zaista' je manjinski jer se 'obraća primarno pripadnicima talijanske nacionalne manjine', dok su se Novosti, valjda, usudile obratiti nacionalnoj većini, umjesto da drže jezik za Srbima i ostanu ono što im politika aktualne vlasti nameće: špat s margini, glas tihe manjine. Nekome – evo recimo meni – nakon ovakvog ministričinog objašnjenja moglo bi pasti na pamet da provjeri kako točno izgledaju 'zaista manjinski mediji', čisto da bih se informirao o tome kako ubuduće smijem pisati. A netko drugi – evo recimo vi – može onda samo zamisliti moje iznenadenje kada se ispostavi da, iako nisam pripadnik talijanske nacionalne manjine i mada mi se La Voce uopće ne obraća, čak i ja mogu otvoriti portal talijanskog manjinskog medija pa, uz malu pomoć Google Translatea, već u prvom članku doznati da je 'smanjenje financiranja tjednika Novosti za 200 tisuća eura politički čin'. Ili tako barem kaže saborski predstavnik talijanske nacionalne manjine FURIO RADIN, a La Voce njegove riječi prenosi u rubrici pod egidom – provjerite, ne izmišljam – 'Politika'.

E, sad, ako jedan 'zaista manjinski medij' u svojoj političkoj rubrici donosi izjavu političara o tome da je rezanje sredstava Novostima politička odluka, jesmo li napokon došli do onoga što smo ionako znali od početka? Da je, naime, čitava ta besmislica prema kojoj se Novosti ne smiju baviti politikom – a koju složno promoviraju ekstremna desničica i HDZ-ova ministrica kulture i zaista manjinskih medija – ustvari samo izgovor koji služi tome da se politika napokon pozabavi Novostima? I da je pitanje da li se politika doista, mimo zakona, pozabavila Novostima, podjednako besmisleno, jer služi samo tome da istisne drugo i važnije: kakva točno politika?

Ne znam za vas, ali znam za jednu politiku koja prijeti zatiranjem manjinskih prava i zatim javno slavi kada su ta prava zatrta, za jednu politiku koja razlikuje 'prave' i 'krive' manjine i manjince, za jednu politiku koja prema vlastitom nahodjenju razvrstava 'zaista manjinske medije' od medija koji to nisu 'zaista', pa zaslužuju da ih se javno razotkriva i kažnjava. S tom smo se politikom, usput rečeno, već jednom obračunali. Ima tome, igrom slučaja, ravno 80 godina. ■

Operacija Novosti

Operacija Savjeta za nacionalne manjine planirana je najmanje godinu dana. Prijedlozi novih kriterija eksplicitno su navodili da se proizvodnja 'ideoloških programa' i 'programa političkog karaktera' neće financirati. Takvi protuzakoniti i protuustavni kriteriji nikad nisu usvojeni. Unatoč tome, korišteni su kao jedini argument za kažnjavanje Novosti

OPERACIJA Savjeta za nacionalne manjine – politički udar na tjednik Novosti – planirana je najmanje godinu dana. U tom razdoblju najuže vodstvo i stručna služba Savjeta intenzivno su radili na oblikovanju novih pravila natječaja na štetu najutjecajnijeg lista srpske nacionalne manjine. Da su prihvaćeni svi njihovi prijedlozi, to bi uništilo uredivačku politiku tjednika Novosti, ograničavajući ovaj medij isključivo na folklorno-kultурне teme o Srbima u Hrvatskoj. Kriteriji koji bi doveli do takvog scenarija, međutim, nikad nisu usvojeni zato što su sumanuti i neprovodivi. Unatoč tome, oni su korišteni kao jedini argument za drastično rezanje godišnjih sredstava Novostima, koje su do bile 35 posto manje nego lani.

Situacija s ovim dijelom koordinirane akcije miniranja Novosti – jer krakova je više – formalno je počela u ožujku 2024. godine. Savjet je tada osnovao radnu skupinu za izradu prijedloga novih kriterija 'financiranja i ugovaranja programa kulturne autonomije nacionalnih manjina i metodologije praćenja i vrednovanja provedbe financiranih programa'. To je krunski dokument za godišnju finansijsku potporu manjinskih programi u Hrvatskoj. Kriteriji proizlaze iz Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, koji manjinama jamči i osigurava pravo na samostalno javno priopćavanje, kao što su manjinske novine.

Prevedeno na uredivačku politiku Novosti, ovaj zakon manjinskim medijima jamči neovisnost u proizvodnji sadržaja i postavlja neprobojnu branu od uplitana vanjskih utjecaja u taj uredivačko-novinarski proces. Uloga Savjeta je da provodi Ustavni zakon i finansijski podupire manjinska glasila.

Zahvaljujući starim kriterijima u Savjetovim natječajima, Novosti su redovno dobivale sredstva za robusno pokrivanje tema o srpskoj manjini u Hrvatskoj, kao i za teme od općeg značaja u skladu s najvišim ustavnim vrednotama, jednako važne za živote predstavnika manjine i većine u Hrvatskoj, od ljudskih prava do nacionalne i međunarodne politike, kao i kulture. Novac su dobivale jer su na to imale pravo.

U radnu skupinu za izradu prijedloga novih natječajnih kriterija, koja je osnovana prije više od godinu dana, imenovano je šest osoba. Prema odluci koja se nalazi na stranicama ove organizacije, u radnu grupu postavljene su tri osobe iz članstva samog Savjeta: BRANKA BAKSA, predstavnica slovačke manjine, ujedno HDZ-ova potpredsjednica Gradske vijeća u Našicama, zatim DANI-

LO IVEZIĆ iz redova crnogorske manjine i ZVONKO KOSTELNIK, rusinski predstavnik. Pored njih, u radnu skupinu imenovano je i troje predstavnika Stručne službe Savjeta. Na čelu Stručne službe je predsjednik cijelog Savjeta iz kvote mađarske manjine, TIBOR VARGA.

Nominalno, izmjena ovog dokumenta opravdana je potrebom za smanjenjem pretjerane birokratizacije, preciziranjem uvjeta natječaja i olakšavanjem manjinskim udrugama buduće prijave za novčane poticaje. Radna skupina oformljena je uoči parlamentarnih izbora i na vrhuncu višemjesečne šovinističke hajke Domovinskog pokreta protiv Novosti. Uklanjanje proračunskog financiranja obećali su u predizbornom programu, predbacujući HDZ-u da godinama dozvoljava državno subvencioniranje 'antihrvatskog' medija.

(3) Udrugama i ustanovama kao korisnicima sredstava iz javnih izvora nije dozvoljeno sudjelovati u izbornoj ili drugoj promidžbi političke stranke, koalicije ili kandidata, davati izravnu potporu političkoj stranci, koaliciji ili kandidatu niti prikupljati finansijska sredstva za financiranje političkih stranaka, koalicija ili kandidata, kao ni provoditi aktivnosti usmjerene na političke ciljeve za sve vrijeme trajanja financiranja.

(5) U programe kulturne autonomije ne spadaju sportski, rekreacijski, ideološki, vjerski programi (osim obilježavanja najznačajnijih tradicijskih vjerskih blagdana), programi političkog karaktera te programi koji se odnose na obilježavanje dana državnosti ili neovisnosti stranih država.

Nakon izbora, HDZ je sklopio koaliciju s Domovinski pokretom. Zajedničko formiranje Vlade stranka IVANA PENAVE uvjetovala je zabranom koaliranja s predstvincima srpske manjine. Od tog trenutka hajku protiv Novosti vodili su s pozicije političke moći. Ni u takvom, znatno opasnijem izdanju, nisu mogli ništa bez sudionštva i odobrenja stranke koja ih je uzela za partnere.

Predstavljajući program nove koaličiske vlade, premijer ANDREJ PLENKOVIĆ najevio je u svibnju 2024. da će 'kroz Savjet za nacionalne manjine sigurno vidjeti koji su kriteriji i zašto se baš samo jedan tjednik od svih tjednika nacionalnih manjina doživljava problematičnim kada je riječ o uredivačkoj politici'. U samo jednoj rečenici Plenković je sugerirao politički udar na zakonom zagarantiranu neovisnost rada Savjeta, s ciljem da Savjet nasrne na uredivačku politiku Novosti.

Većina članova Savjeta diže ruku za penalizaciju Novosti (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

Cetiri mjeseca nakon Plenkovićeve prijetnje radna skupina dovršila je prijedloge novih kriterija. Zahvaljujući činjenici da je dokument u rujnu 2024. stavljen na javnu raspravu, moguće je u detalje vidjeti kako su planirali u cijelosti rasturiti tjednik Novosti. Najveći dio predloženog nacrta kozmetičke je naravi. Premda se njime doista olakšava procedura prijave za manjinske organizacije i smanjuje birokratiziranost cijelog dotacijskog postupka, ovdje nije riječ o revolucionarnim izmjenama. Radikalna razlika nalazi se u samo dvije rečenice. Obje su na štetu Novosti.

Do ovih prijedloga, godinama je u kriterijima postojala zabrana udrugama da koriste novac Savjeta za 'financiranje političkih djelatnosti (...) na izborima i slične aktivnosti'. Novac se, dakle, nije smio direktno usmjeravati u izbornu političku propagandu. Otkad se financiramo sredstvima Savjeta, nijedan prigovor takve vrste nikad nije upućen Novostima iz ove organizacije. Razlog je jednostavan: Novosti se ne bave ni izravnim ni neizravnim plaćanjem izborne promidžbe. Budući da kroz stara pravila

Kriteriji koji nisu usvojeni

Sada znamo zašto je Tibor Varga odluku o Novostima pojašnjavao tvrdnjom da oni ne financiraju 'političke programe'. Sada nam je jasno zašto je novinarima rekao da se Savjet 'bavi financiranjem kulturne autonomije, gdje ne spadaju politički, socijalni, sportski, kulturo- obrazovni programi'

nisu mogli promijeniti Novosti, to su pokušali učiniti promjenom navedenog članka.

Uveli su tako novum prema kojem udružama i ustanovama koje koriste sredstva iz javnih izvora, pa tako i Savjetovog budžeta, ne bi bilo dozvoljeno 'sudjelovati u izbornoj ili drugoj promidžbi političke stranke, koalicije ili kandidata, davati izravnu potporu političkoj stranci, koaliciji ili kandidatu niti prikupljati finansijska sredstva za financiranje političkih stranaka, koalicija ili kandidata kao ni provoditi aktivnosti usmjerene na političke ciljeve za sve vrijeme trajanja financiranja'. U drugom dijelu nacrta uvršten je posve novi članak, kojim se u isto vrijeme ležerno i radikalno redefinira koncept 'kulturne autonomije': 'U programe kulturne autonomije ne spadaju sportski, rekreacijski, ideološki, vjerski programi (osim obilježavanja najznačajnijih tradicijskih vjerskih blagdana), programi političkog karaktera te programi koji se odnose na obilježavanje dana državnosti ili neovisnosti stranih država.'

Kad se ovaj misaoni kupus sažme u jednu rečenicu i iz njega izvuku najvažniji zaključci, poruka glasi: Novostima i svima drugima koji primaju sredstva Savjeta odsad se neće financirati proizvodnja 'ideoloških programa' i 'programa političkog karaktera'.

Svaka tema kojom se mediji općenito bave, pa tako i oni s manjinskim predznakom, mogla bi se okarakterizirati ovim riječima. Ocenjivati i targetirati ideološki i politički sadržaj subjektivna je kategorija, ovisna o percepciji promatrača. Zasigurno, 'političkom' se može opisati bilo koja tema o korupciji vlade Andreja Plenkovića, ili bilo koja priča o međunarodnim prijateljima Domovinskog pokreta, mađarskim fašistima na državnom budžetu kleptokratskog režima VIKTORA ORBÁNA, koji svojataju hrvatski teritorij. Ili bilo koji napis o negiranju ustaškog genocida nad Srbima u NDH, koji u ime Vlade institucionalno provodi ministrica kulture NINA OBULJEN KORŽINEK. Ili bilo koji tekst o socijalnim problemima srpske manjine u perifernim dijelovima Hrvatske, neokrznutim pozitivnim politikama zemlje u kojoj žive. Zapravo, takvim bi se mogao opisati i bilo koji prilog o srpskoj manjini u Hrvatskoj.

Uostalom, kao sadržaj 'političkog karaktera' mogao bi se opisati i ovaj tekst, zajedno sa svim drugim tekstovima koji razotkrivaju politički udar Savjeta na Novosti. Da se pita predlagatelje ovog natječajnog kriterija, Novosti na kraju ne bi imale o čemu pisati.

Osim eliminacije nepodobnog 'političkog' i 'ideološkog' sadržaja, oni su za svaki slučaj, da budu sigurni, predviđeli i nasrtaj na nameru primatelja njihovih subvencija. Kako drugačije opisati odredbu o budućoj zabrani 'aktivnosti usmjerena na političke ciljeve'? Da bi se provela, ova zabrana podrazumjevala bi ulazak u glavu počinitelja. Jer, kojim drugim metodama bi Povjerenstvo moglo detektirati nečije 'političke ciljeve'?

Umjesto pravne sigurnosti i jasnih kriterija natječaja, koji bi trebali biti temelj svakog državnog dokumenta, radna skupina Savjeta ponudila je arbitrarne cenzorske škare i gatanje kao standard za dotiranje. Posljedično, predložili su nedopustivo zadiranje u neovisnost uređivačke politike i u manjinsku kulturnu autonomiju, koja je ključni razlog postojanja cijelog Savjeta.

Javno reklamiran kao novi standard u subvencioniranju koji će poboljšati Savjetovo financiranje svih medija svih manjina, ovaj nacrt skrojen je u najvažnijim dijelovima kako bi rasturio samo jedan medij samo jedne manjine.

Ne čudi da su ovi prijedlozi nakon javne rasprave odstranjeni iz novih kriterija. Ni u jednoj demokratskoj državi oni ne bi prošli test zakonitosti, a kamoli ustavnosti. U ovaj članak ušla je na koncu rečenica koja ne dozvoljava korištenje njihovog novca za 'sudjelovanje u izbornoj ili drugoj promidžbi političke stranke, koalicije ili kandidata, niti za financiranje političkih stranaka, koalicija ili kandidata'. Novi članak gotovo je isti kao i stari, koji je postojao prije izmjena natječajnih kriterija Savjeta, kad su Novosti bez i jednog prigovora i s identičnom uređivačkom politikom dobivale puno veća sredstva nego ove godine. Javnu raspravu nije preživio ni predloženi članak koji program kulturne autonomije manjina eksplicitno lišava vjerskog, ideološkog ili političkog sadržaja.

Sada znamo zašto je predsjednik Savjeta Tibor Varga odluku o rezanju sredstava Novostima uporno pojašnjavao tvrdnjom da oni ne financiraju 'političke programe'. Sada nam je jasno zašto je novinarima rekao da se Savjet 'ne bavi politikom, nego se bavi financiranjem kulturne autonomije, gdje ne spadaju politički, socijalni, sportski, kulturo- obrazovni programi'.

To nam je jasno zato što su njegovi argumenti za Savjetov nasrtaj na Novosti gotovo doslovna preslika citiranih članaka. Skandal je, međutim, u tome što ovi članci nikad nisu ušli u usvojeni dokument! Oni su postali – a nisu smjeli biti! – razlog za smanjeno godišnje financiranje tjednika Novosti. Da je Povjerenstvo Savjeta koristilo nove kriterije, u kojima i dalje nisu zabranjene teme od općeg društveno-političkog značaja, Novosti bi dobiti tražena sredstva kao i svih prethodnih godina. Natječajno Povjerenstvo, ukratko, nije imalo zakonsku, podzakonsku, pravilničku ili bilo koju drugu podlogu da predloži znatno manje sufinciranje Novosti na temelju 'političkog' sadržaja.

Savjet je to ipak učinio, pervertirajući vlastite kriterije za novčanu potporu manjinskim organizacijama. Zato je uvjerljivo višednevno hvalisanje Domovinskog pokreta da su oni 'ostvarili' ono što su odavno obećali. U izostanku ikakvog suvislog obrazloženja iz Savjeta, njihovo svojatanje ove priče poprilično je vjerodostojno. Novosti doista jesu novčano oštećene zbog 'političkog programa', ali ne svog, nego onog kojim se rukovodi Domovinski pokret. Uz svesrdnu pomoć HDZ-a. I vrha Savjeta, provoditelja njihovih fašistoidnih planova. ■

Diskriminaciona odluka Savjeta

SAMOSTALNOM srpskom tjedniku Novosti većinskom odlukom Savjeta za nacionalne manjine na sjednici održanoj 24. travnja smanjena su sredstva za 35 posto u odnosu na prošlu godinu. Konkretno, lani je Novostima Savjet dodijelio 610 tisuća eura, a ove godine 400 tisuća.

Takva odluka na tragu je zahtjeva Domovinskog pokreta koji traži potpun prestanak proračunskog financiranja Novosti. Ta je odluka, u ovoj visini, bila i javno najavljeni na naslovniči najtiražnijeg dnevnog lista u prosincu 2024. godine.

Smatramo posebno problematičnim što je odluku o smanjenju financiranja Novosti usvojilo tijelo koje se prema Ustavnom za-

tramu posebno problematičnim što ovakvo nepoznavanje manjinskog zakonodavstva i ustavnopravnog okvira u kojem djeluju manjine u RH dolazi od predsjednika tijela koje bi trebalo štititi taj okvir. Osim toga, ovu odluku i njeno usmeno objašnjenje koje je dao Varga smatramo diskriminatornim.

Slučaj finansijskog kažnjavanja Novosti uči će u područje antidiskriminacijskog prava. Naime, kada se ocjenjuje je li nešto diskriminatory moraju se dati odgovori na dva pitanja: je li postupanje nepovoljno i je li uvjetovano činjenicom da se radi o subjektu koji pripada određenoj manjinskoj zajednici. Smatramo da su u slučaju Novosti oba uvjeta ispunjena. Predsjednik Savjeta navodi da su srpskim organizacijama povećana sredstva

konu o pravima nacionalnih manjina mora brinuti o zaštiti i unapređenju manjinskih prava, a ovom odlukom potire svoj dosadašnji rad i praksu, negira standarde koje je samo uspostavilo i uvodi praksu derogiranja manjinskih prava sukladno stranačkopolitičkim interesima.

Znakovito je da su, prema izjavi predsjednika Savjeta za nacionalne manjine TIBORA VARGE, Novosti jedini manjinski medij kojem su smanjena sredstva.

Nakon sjednice u izjavi za medije Varga je više puta ponovio da Savjet ima mandat za financiranje kulturne autonomije, ali ne i političkog sadržaja. Međutim, Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina u čl. 18. st. 3 navodi da vijeća nacionalnih manjina i njihove udruge 'mogu obavljati djelatnost javnog priopćavanja (izdavati novine, proizvoditi i emitirati radijski i televizijski program i obavljati djelatnost novinskih agencija) u skladu sa zakonom'. Nikakva ograničenja o kojima govori Varga se ne spominju, kao ni u Kriterijima financiranja i ugovaranja programa ostvarivanja kulturne autonomije nacionalnih manjina samog Savjeta za nacionalne manjine. Sma-

te da se stoga ne radi o diskriminaciji, a i time zapravo podcrtava diskriminaciju jer su problem Novosti upravo kao srpski medij koji se drznuo pisati o političkim temama.

Riječ je o političkoj cenzuri koja se provodi argumentima Domovinskog pokreta, što pobuđuje sumnju u autonomiju procesa odlučivanja Savjeta za nacionalne manjine. Ti su argumenti zasnovani na antimajinskog retorici i politici spomenute stranke ne samo prema Novostima nego prema srpskoj zajednici i njenim pravima u cjelini. Prema DP-u, medij manjine uopće ne bi smio pisati o temama od općeg društvenog i političkog značaja, čime se jednu manjinu i njen medij želi svesti na folklorno društvo. Jasno je da DP-u smetaju tekstovima kojima Novosti afirmiraju antifašizam, ravnopravnost i razotkrivaju suradnju njihovih članova s političkim strankama iz inozemstva koje imaju pretenziju prema hrvatskom teritoriju.

Ovakva većinska odluka Savjeta za nacionalne manjine je izravan napad na zajamčena prava nacionalnih manjina, na slobodu medija i na medijski pluralizam.

O svemu će Novosti obavijestiti relevantne domaće i međunarodne institucije. ■

Za Franjom, ali sramežljivo

Bude li za papu izabran neki od centrističkih kardinala, neće biti ozbiljnijih pomaka ni desno ni lijevo. Ako izbor padne na kardinala kojem su bliske relativno progresivne zamisli Franje, Crkva u Hrvatskoj ići će tim tragom, ali i dalje odviše sporo i bezvoljno

UKOJO je mjeri papa FRANJO u svojih dvanaest godina pontifikata – od ožujka 2013. do Uskrsnog ponедјeljka ove godine – promijenio Katoličku crkvu u Hrvatskoj u duhovnom, moralnom, kadrovskom pa i političkom pogledu? Je li donedavni poglavac Rimske Crkve na nešto duže staze odvojio ovdašnji katolički kler od nacionalne mitomanije, dnevne politike, sentimentalnosti spram NDH i fundamentalističkog shvaćanja katoličke vjere? U kojoj se mjeri u Hrvatskoj primio Franjin – više praktični nego doktrinarni – koncept Crkve otvorenije prema pojedincu i prema svijetu, Crkve koja nastupa manje isključivo i ima više razumijevanja za one koji se u nekom od slojeva svog identiteta ne uklapaju u rigidno postavljene okvire, Crkve koja prihvata i lijeći ranjene i pogubljene u bespoštenoj bici za novcem i uspjehom uvjetovanju terorom kapitalizma, Crkve koja nije paranoična i mrzovoljna kad je riječ o ljudima koji prevaljuju tisuće kilometara i riskiraju život da bi se domogli dostojanstvenije egzistencije? Kakav su odjek u ovoj zemlji doživjeli Franjini pozivi na unutarcrvenu samokritiku i autorefleksiju, sve do javnog kajanja za višedecenijska zlodjela i zataškavanje seksualnog zlostavljanja u okrilju Crkve, uključujući i najviše razine u hijerarhiji?

Ako je ispravno generalne zaključke izvodi iz najvidljivijeg segmenta, a to su imenovanja biskupa i nadbiskupa u proteklih dvanaest godina, pri čemu valja znati da je papa Franjo postavio otprilike tri četvrtine od dvadesetak aktivnih biskupa i nadbiskupa u Hrvatskoj jer se zbila generacijska smjena, onda nema sumnje u modernizacijski pomak ili iskorak, no ipak se ne radi o dubinskoj transformaciji u smislu poimanja vjere i Crkve. Franjin izbor uglavnom su bili svećenici koji su se istaknuli u pastoralnom djelovanju više nego u akademskim dostignućima i teološkim tumačenjima, što se uklapa u njegovu osnovnu ideju približavanja Crkve tzv. običnom puku. Za Franjina pontifikata u Hrvatskoj nije postavljen ni jedan biskup ili nadbiskup koji se u smislu ljudske i svećeničke šrine, pa i društvenog utjecaja, može mjeriti s MATOM UZINIĆEM, a Uzinić je za dubrovačkog biskupa odredio još papa BENEDIKT XVI., da bi ga Franjo uzdigao za stepenicu više – na položaj nadbiskupa u Rijeci. Uzinić je, usto, bio i ostao jedini viši prelat u Hrvatskoj u potpunosti i bez zadrške suglasan sa smjerom u kojem je Franjo vodio Katoličku crkvu i s Franjim videnjem crkvene uloge u današnjem i sutrašnjem svijetu. Donekle – ali samo donekle – u tome mu je bio sličan još jedino ANTUN ŠKVORČEVIĆ, nedavno umirovljeni požeški biskup.

Najvažniji kadrovski potez Vatikana vezan za Hrvatsku u posljednjih dvanaest godina bilo je imenovanje DRAŽENA KUTLEŠE

za zagrebačkog nadbiskupa. Kutlešu je za porečko-pulskog biskupa bio postavio Benedikt XVI. 2011. godine, Franjo mu je 2020. povjerio Splitsko-makarsku nadbiskupiju, a tri godine poslije i čelnu poziciju na Kaptolu, odnosno ključnu dužnost u ovdašnjoj Crkvi. Razlog Kutlešina uspona nije u tome što se iskazao u pastoralnom radu, jer on time gotovo da se i nije bavio, niti u tome što je, poput Uzinića, uvjereni i iskreni pristaša Franjinih ideja, jer on uopće nije čovjek ideja i razmišljanja o kročenju slabo istraženim putevima. Crkveni pravnik Kutleša odabran je po kriteriju maksimalne odanosti Vatikanu te zbog toga što je vješt u poslovima upravljanja i pregovaranja. Dokazao se, usto, kao glavni operativac Crkve za odnose s državnim vlastima. Kutlešin primarni zadatok na Kaptolu jest da dovede u red financije i imovinu Zagrebačke nadbiskupije, naime, ono što se pod upravom kardinala JOSIPA BOZANIĆA potpuno otelo kontroli, zdravom razumu i unutrašnjim pravilima Crkve, a vjerojatno i zakonima Republike Hrvatske. Drugi zadatok Dražena Kutleše, kao i ostalih biskupa i nadbiskupa imenovanih unatrag dvanaest godina, bio je da se zaustavi negativni i natražnjački pritisak službene Crkve na politiku i društvo te da se prekine s dugogodišnjom praksom crkvenog trovanja javnog prostora arhaično shvaćenim katoličanstvom i pasivno-agresivnim nacionalizmom. Što se tiče toga, postignuti su nezanemarivi uspjesi: kad ste, primjerice, posljednji put uočili da su mediji prenijeli izvatke iz nekog skandaloznog uvodnika ili članka objavljenog u Glasu koncila, službenom glasilu Kaptola, što je bila redovna pojava do prije nekoliko godina; kad ste posljednji put čuli neku izjavu sisačkog biskupa VLADE KOŠIĆA, poznatog po ultrakonzervativnim i nacionalističkim stavovima? E sad, drugo je pitanje

koliko je spomenuti napredak posljedica puke poslušnosti, a koliko iskrene vjere u ispravnost aktualne orijentacije.

‘Odnos razumijevanja prema drugima i drukčijima, kao što je propovjedao papa Franjo kad je riječ o migrantima, stranim radnicima i LGBT-zajednici, nije u Hrvatskoj zaživio u praksi u mjeri kao što jest negdje drugdje. Mislim da mi imamo puno prostora da prepoznamo tu ostavštinu pape Franje, ono što je on živio i oko čega se trudio, da prepoznamo te vrijednosti i da se trudimo da ih konkretno živimo. U Hrvatskoj imamo puno prostora za tu vrstu otvaranja’, rekao je pater TVRTKO BARUN, isusovac koji se naročito angažirao u pružanju pomoći migrantima, u intervjuu za Večernji TV. Ima li sadašnji sastav Hrvatske biskupske konferencije potencijal da krene putem koji sugerira Barun, neovisno o tome tko će naslijediti Bergogliju u stolici rimskog biskupa? Jasno je da nema. Ako novi papa bude netko od kardinala sa suprotnog kraja spektra u odnosu na Franju, izgledno je da će se Kaptol vratiti unatrag, ali ne dramatično unatrag: dobna struktura sadašnjih nadbiskupa i biskupa takva je da će većina njih još godinama biti na svojim položajima, a ipak se – uz najviše dva izuzetka – ne radi o svećenicima sklonima bilo kojem obliku radikalizma, isključivosti i privlačenja javne pažnje teškim riječima.

Bude li za budućeg poglavara Katoličke crkve izabran neki od centrističkih kardinala, poput aktualnog državnog tajnika Svete Stolice PIETRA PAROLINA, neće biti ozbiljnijih pomaka ni desno ni lijevo. Ako, pak, izbor padne na kardinala kojem su bliske relativno progresivne zamisli pokojnog pape Franje, Crkva u Hrvatskoj ići će tim tragom, ali i dalje odviše sporo i bezvoljno jer je samoj sebi nametnula teško breme u vidu općeprihvaćenog koncepta ‘Stepinčeva Crkve’.

Nadbiskup Kutleša deklarirao se više puta pobornikom tog koncepta. Unutar Crkve ne postoje ni naznake postojanja struje koja odjela prihvatiti blaženog ALOJZIJA STEPINCA kao neprikosnoveni uzor u svakom pogledu. S druge strane, doduše još uvijek na marginama, pojavljuju se formalne i neformalne grupacije koje maštaju o dokidanju sekularnosti i sužavanju ženskih prava, a da se i ne govori o onima, itekako prisutnima na društvenim mrežama, što su u papi Franji prepoznavali sotonu posvećenu antihrvatstvu, ponajprije zbog toga što je otvorio dijalog sa Srpskom pravoslavnom crkvom i do daljnog prolungirao proglašenje svetim kardinalu Stepincu. ‘Odnos dijela hrvatskih katolika prema papi Franji pokazuje da su to dvije potpuno različite duhovnosti: na jednoj strani papa Franjo i Isusovo evangelje, na drugoj militantni vjernici i nacionalna Crkva, na jednoj milosrđe i otvorenost, na drugoj ravnodušnost i mržnja prema drugima, na jednoj autentičan i empatičan čovjek, na drugoj licemjerni i uskogrudni ljudi’, piše bosanski franjevac DRAGO BOJIĆ na portalu Prometej.ba.

Što je to uopće ‘Stepinčeva Crkva’? To je neka vrsta kodnog naziva za Crkvu sljubljenu više s nacijom nego s univerzalnim vrijednostima, za nefleksibilnu Crkvu mučeništva, fatalizma i trpljenja pod neprijateljskim i ateističkim režimom, za Crkvu-tvrđavu kojoj su svakodnevni život i egzistencijalna borba vjernika sporedni u odnosu na dokazivanje pravovjernosti, za Crkvu kojoj ne pada na pamet preispitivati vlastitu povijest, koja nije uvijek bila svjetla, nego automatski zauzima pozu žrtve i vidi samo zlo drugih. ‘Stepinčeva Crkva’, dakle, anakron je koncept, jer odavno nema komunizma i odavno na ovim prostorima ne postoji nikakva opasnost koja bi opravdavala crkveno zatvaranje u se i ‘podizanje oružja strogoće’ prema stvarnosti svijeta. Bojić piše da Stepinac mnogima u Hrvatskoj, pa i u Crkvi, služi i za raspirivanje mržnje prema SPC-u i srpskom narodu. I ovo: ‘Kad bi hrvatski katolici doista bili ‘Stepinčeva Crkva’, kako se vole nazivati, onda bi bili lojalni papi, kao što je bio i Alojzije Stepinac kad nije prihvatio zahtjev ondašnjih vlasti da se distancira od Rima i da osniva nacionalnu Katoličku crkvu.’ Sve dok se bude inzistiralo na ‘Stepinčevu Crkvu’ i dok god ovdašnji odnos prema Rimu bude uvjetovan uvrštenjem Stepinca među svece, Crkva u Hrvatskoj ostat će generalno zaglavljena u mučeničkoj prošlosti, odnosno u klopki kontradiktornosti i anakronizma koju je sama sebi postavila, usprkos individualnim nastojanjima nekih viših prelata da idu ukorak s vremenom. ■

Mate Uzinić, jedini nadbiskup koji dosljedno gleda u smjeru Franje (Foto: Nel Pavletić/PIXSELL)

BORIS MILOŠEVIĆ

DP-u su sve naše aktivnosti problem

Nisu samo Novosti problem, problem su im i cirilica, komemoriranje žrtava, kulturni centri, obrazovanje na jeziku i pismu po modelu A, izložbe, knjige, tribine. Jedini logičan zaključak je da im je i ovaj broj Srba prevelik, a svaka naša aktivnost, aktivnost previše. U 2025. godini postoji politika čiji je osnovni sadržaj osporavanje manjinskih prava

SBORISOM MILOŠEVIĆEM, bivšim saborskim zastupnikom (SDSS), bivšim potpredsjednikom Vlade RH za društvene djelatnosti i ljudska prava te bivšim članom Savjeta za nacionalne manjine, koji je u ožujku drugi put izabran za predsjednika Srpskog narodnog vijeća (u prvom mandatu to je bio 2019. – 2020. godine), razgovaramo o aktualnim dogadjajima vezanim za položaj srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj.

Krenimo s recentnim zbivanjima, uskrom 35 posto sredstava Novostima. Kako to vidite i kako komentirate to što je takvu odluku donio Savjet za nacionalne manjine?

Moram priznati da nisam očekivao da će se ikad dogoditi, pogotovo dok budem predsjednik jedne manjinske organizacije, da će Savjet za nacionalne manjine na ovakav način uskratiti sredstva jednom manjinskom mediju, pogotovo Novostima. Savjet za nacionalne manjine je i naša kuća, kuća SNV-a, kuća Novosti. Ovo je loša, presedanska odluka. Njome je srušeno mnogo toga što je građeno zadnjih 20-ak godina otkako je donesen Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina i formiran Savjet za nacionalne manjine. Tom presedanskom odlukom su probijene brojne granice i sada je pitanje gdje je kraj, što je iduće i tko je sljedeći. Savjet i svi njegovi članovi nisu svjesni simboličke dalekosežnosti jedne ovako loše odluke.

Odluka ne djeluje samo kao udar na Novosti, koji je najavljen barem godinu dana, nego i kao izraz antimanjinske politike, čak i narušavanja prava manjina arbitrarnošću nasuprot propisa, a što je provelo tijelo osnovano radi zaštite, afirmacije i unapređenja prava nacionalnih manjina. U Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina jasno piše zašto je osnovan Savjet za nacionalne manjine – da rješava pitanja koja se tiču ostvarivanja i zaštite prava i sloboda nacionalnih manjina. Donošenje odluke o raspodjeli sredstava je samo jedna od funkcija Savjeta. Financiranje kulturne autonomije je samo jedna od funkcija. Osnovna funkcija je zaštita prava, a pravo na informiranje pripadnika nacionalnih manjina je zajamčeno Ustavnim zakonom. Niti u jednom propisu ne stoji da se manjine limitira u sadržaju informiranja. Toga nema. Tako da se ne može drugačije nego arbitratno odrediti što se može, a što se ne može. Ima li politike ili nema i koliko je politike dopušteno. Ne postoji takva vrsta vase. SNV kao manjinski nakladnik Novosti ima pravo da utvrdi programsku politiku svog medija, ali u konačnici konkretni sadržaj određuje redakcija na čelu s glavnim urednicom.

Govor mržnje u kampanjama

Iznenađila nas je i prva reakcija ministriće kulture i medija Nine Obuljen Koržinek koja je komentirajući i komparirajući Novosti s listom 'La Voce del popolo' rekla da se i oni bave općim temama, ali da je riječ o sadržaju na talijanskom jeziku za pripadnike talijanske nacionalne manjine. Dakle, kao da bismo smjeli proizvoditi sadržaj koji govori samo o pripadnicima srpske nacionalne manjine i koji se obraća samo pripadnicima te manjine, što je evidentna getoizacija, suprotno intenciji Ustavnog zakona?

Naravno. 'La Voce del popolo' je iznimno važan dnevni list talijanske manjine duge

tradicije. Izlazi na kioscima i svatko ga može kupiti. Nitko od kupca ne traži iskaznicu ili izjavu da je pripadnik talijanske nacionalne manjine. Svatko tko razumije talijanski se može dobro informirati o dnevnim općim temama. Tako je i s Novostima koje se dijelom nalaze na kioscima, nitko kupca ne pita je li Srbin ili nije niti zašto ih kupuje. Slično je i s obrazovanjem. Postoje brojne osnovne i srednje talijanske škole na području Istre i Kvarnera koje ne upisuju samo Talijani. Opće je poznato da ih upisuju i Hrvati, Srbi, svi stanovnici tog područja. Nisu zato te škole manje manjinske. U Zagrebu djeluje Srpska pravoslavna opća gimnazija koju sve više upisuju učenici drugih nacionalnosti, ne samo Srbi. To je moguće, dopušteno, poželjno i inkluzivno. Medij je dobar način za inkluzivnost.

Srpski kulturni centri već se neko vrijeme proglašavaju obavještajnim centrima, a postali su i tema predizborne kampanje. U Slavonskom Brodu Domovinski pokret zbog toga napada gradonačelnika Mirka Dusparu koji se bori za novi mandat.

Domovinski pokret je u predizbirnoj kampanji na parlamentarnim izborima tražio smanjenje sredstava za Novosti. To su najavljuvali i sada se time hvale. Slično je i s drugim stvarima. Nisu samo Novosti problem. Sve naše aktivnosti su problem: od cirilice, komemoriranja žrtava, gdje nam je jasno dano do znanja na pojedinim mjestima da smo nepoželjni i da ne možemo npr. bacati vijence u Dunav, do kulturnih centara, obrazovanja na jeziku i pismu po modelu A, osporavanja udžbenika iz kojih djeca uče na toj nastavi, sporne su izložbe, knjige, tribine. Teško je pronaći neku našu aktivnost za koju bismo mogli reći da nije sporna. U 2025. godini postoji politika čiji je osnovni sadržaj osporavanje manjinskih prava.

Logičan zaključak svega toga je da su im sporni Srbici.

To se nameće kao je jedini logičan zaključak – da im je i ovaj broj Srba prevelik, a svaka naša aktivnost, aktivnost previše.

Istoga dana kad je donesena odluka o Novostima u Saboru se raspravljalo o Zakonu o grobljima. DP je najavio da će maknuti sve navodno četničke nadgrobne spomenike. Očekujete li u provedbi tog zakona probleme, pa da se i cirilične nadgrobne ploče mogu naći na udaru, neovisno o sadržaju? Neke ploče postoje stoljećima, na Mirogoju su nadgrobni spomenici na cirilici iz 19. stoljeća.

Na Mirogoju su pokopani brojni Srbi značajni za povijest Zagreba, pa i Hrvatske, načijim su grobovima cirilični spomenici. Takvi spomenici postoje u cijeloj Hrvatskoj. Konkretni zakon je donesen isključivo 'za 30-ak četničkih spomenika' koji se moraju ukloniti u roku od 30 dana od stupanja zakona na snagu. Zakon je predviđao upravni postupak, mogućnost žalbe, formiranje povjerenstva koje će davati mišljenje. Teško je sagledati kako će se procedura odrediti i sporni spomenici ukloniti u roku od 30 dana. Ako bi to i bilo tako, ako bi se svi sporni nadgrobni spomenici uklonili u tom roku, ostaje pitanje važenja zakona. On nije donesen samo za prvih 30 dana primjene. Što će poslije biti svrha tih odredbi? Naravno da nas je strah zlonamernog postupanja, manipulacije i zloupotreba. Imamo nimalo benigan primjer od lani u Općini Vrsi, gdje je lokalno komunalno društvo, ničim izazvano, tražilo uklanjanje cirilice s nadgrobnih spomenika. Tko nam garantira

Preseđanskom odlukom Savjeta u vezi Novosti probijene su brojne granice i sada je pitanje gdje je kraj, što je iduće i tko je sljedeći. Savjet i svi njegovi članovi nisu svjesni simboličke dalekosežnosti jedne ovako loše odluke

da neće biti više takvih slučajeva koji će se pozivati upravo na ovaj zakon?

Što će biti s nadgrobnim spomenicima s ustaškim obilježjima postavljenim posljednjih godina?

Zakonom se ciljalo samo na 'četničke spomenike' podignute poslije 1990. Postoje brojni nadgrobni spomenici podignuti u zadnjih 30-ak godina koji imaju neskrivena ustaška obilježja i slave ustašku ideologiju. Građani postojanje takvog spomenika mogu prijaviti, ali pitanje je što će se u praksi dogoditi. Hoće li netko reći da to treba ukloniti ili će reći da zakon ne dira takvu vrstu spomenika.

Ili će se dogoditi ono što se događa kad netko prijavi organizaciju koja ima rogato U ili ZDS u svom znakovlju, ili kad tko zna koliko građana uzvikuje ustaški pozdrav ili pjeva ustaške pjesme.

Javnost u takvim slučajevima uglavnom nema informaciju što se na kraju dogodilo, imamo li sudske odluke u tim slučajevima. Nisam optimističan da će kod takvih nadgrobnih spomenika reakcija biti odgovarajuća i da će oni, prema novom zakonu, biti uklonjeni.

Pučka pravobraniteljica je u svom izvještaju za prošlu godinu navela inicijative koje streme ili smanjivaju ili ukidaju prava nacionalnih manjina. Čini li vam se da je trenutna situacija najlošija otako je Hrvatska ušla u EU i u odnosu na 2016. godinu?

Situacija za Srbe u Hrvatskoj je bila najbolja uoči ulaska u EU, ali nakon što država kandidatkinja postane članica, Unija nema mehanizme zaštite prava nacionalnih manjina. Postojale su inicijative da se za članice Unije propiše određeni minimum manjinskih prava, ali to se nije dogodilo. Smatram da je zadnjih nekoliko godina Hrvatska, pa i dok sam ja bio u Vladu, napravila dobre iskorake u zaštiti i ostvarivanju prava nacionalnih manjina. Oni su bili važni upravo iz razloga što nisu bili plod vanjskih pritisaka već unutrašnjih političkih odluka. Nažalost, u zadnjih godinu dana situacija se pogoršala, prvenstveno u pogledu srpske nacionalne manjine. Kampanja za lanjske parlamentarne izbore je bila dosta prljava. Nakon izbora 20-ak dana se pregovaralo, govorilo da se ne želi da legitimni predstavnici Srba budu za stolom. To je sigurno dovelo do toga da se i na lokalnoj razini ohrabre oni koji slično misle, a dotad su njihovi glasovi bili prigušeni.

Oni odbijaju suradnju s manjinskim organizacijama, ne financiraju njihove programe, na neki način toleriraju i govor mržnje.

Sve to mi je samo potvrdilo ranije razmišljanje da su najbolja zaštita manjinskih prava politički predstavnici manjina. Saborski zastupnici su najbolja garancija zaštite prava nacionalnih manjina. Kad su saborski zastupnici jaki, postoji politička volja, i ta su prava bolje zaštićena. Kad nije tako, bez obzira na sve konvencije i zakone, nedostaje politička volja za provedbu zakona koji reguliraju prava manjina.

Kad govorimo o pravima nacionalnih manjina, osim što se pokušalo ukinuti političko predstavništvo svih osam saborskih zastupnika, propituju se samo prava zajamčena srpskoj nacionalnoj manjini. Dijelom se s tim mogu složiti. Prava srpske nacionalne manjine se najviše propituju i osporavaju, ali postoje slučajevi i situacije u kojima se propituju prava i nekih drugih nacionalnih manjina, gleda se kako da im se ona uskrate. Aktualan je negativan primjer u Međimurskoj županiji. Skandalozno je da netko administrativnom promjenom nacionalnosti želi dezavuirati pravo političke zastupljenosti romske nacionalne manjine koja je prvi put stekla pravo da ima dožupanu. Sve je po zakonu, ali ostavlja gorak okus umanjenja prava Roma na izbor i političku zastupljenost.

Rekli ste da je bitno predstavništvo manjina u Saboru. Pretpostavljamo da je sadašnja podijeljenost manjinskih zastupnika – pola ih podržava vladu HDZ-a i DP-a, pola ne – rezultirala nizom nepovoljnih političkih situacija, a možda je dijelom utjecala i na odluku Savjeta o financiranju Novosti? Sigurno je da to nije dobra i prirodna situacija i ona može slabiti upravo političko predstavništvo svih nacionalnih manjina. U najnepovoljniji položaj stavljen je najveća nacionalna manjina. Sa slabljenjem pozicije najveće nacionalne manjine sigurno neće profitirati ostale manjine. Samo mogu očekivati da će i one doći na red.

Što očekujete od kampanje za lokalne izbore, inače poznate kao dosta 'krvave'? Te su kampanje uvek najostrašenije. Očekujem da će u određenim sredinama tema ili meta biti prava srpske nacionalne manjine, neke naše aktivnosti, da će prijetiti time da će nam se osporavati ono što je zakonom propisano ili do sada ostvareno. Pokazalo se da u svim tim kampanjama bude povećan govor mržnje i bude izrečeno ono što i pučka pravobraniteljica upozorava u svojim godišnjim izvještajima. Upravo pučka pravobraniteljica upozorava da javne osobe, saborski zastupnici i drugi visoki dužnosnici imaju veću društvenu odgovornost jer svojim javnim istupanjima dopiru do većeg broja ljudi. Ukoliko se neprimjereno izražavaju, građanima se šalje poruka o prihvatljivosti takve komunikacije i ona se normalizira.

'Circolo' kao uzor

Odnedavno ste ponovno predsjednik snv-a. Kakvi su planovi? Što uskoro možemo očekivati od programa? Važno je da očuvamo sve dobre programe koji se trebaju razvijati u smjeru podizanja kvalitete. Posebno je važno da razvijemo dobre socijalne programe, ali naglasak je na stavljanju u puni pogon kulturnih centara u lokalnim sredinama, da oni budu mjesto okupljanja ne samo zajednice nego svih ljudi

koji žive u tim sredinama. Nije nam cilj da programi koje razvijamo budu isključivo za srpsku zajednicu. Cilj nam je postići na neki način ono što Talijani imaju u Istri. Svi u Puli znaju gdje je 'Circolo', svi onamo idu na predstavu, tribinu, kavu. Želimo da naši kulturni centri budu ono što je 'Circolo' u Istri.

Izdvojio bih i da smo zgotovili tri biltena. Odnose se na ratne zločine, na govor mržnje u prošloj godini i na zastupljenost nacionalnih manjina u zapošljavanju. Ovaj zadnji je veoma interesantan jer prati iz godine u godinu pad zastupljenosti Srba, ali i svih ostalih manjina u državnoj upravi. Kad je Hrvatska ulazila u EU, i tad je zastupljenost bila niska. Manjine su imale udio u stanovništvu od 7,6 posto, a zastupljenost medu zaposlenima u državnoj upravi bila je 3,4 posto. Dakle, manjine su bile podzastupljene i usvojen je Akcijski plan zapošljavanja nacionalnih manjina s ciljem da se dosegne 5,5 posto. No, ne samo da nije dosegnuto ciljanih 5,5 posto, nego je pad stalan i danas je udio manjina medu zaposlenima u državnoj upravi 2,9 posto, a Srba 1,83 posto. Dakle, udio je u stalmom padu unatoč percepciji javnosti i tom famoznom pravu prednosti pripadnika nacionalnih manjina. Mnogi misle da se netko samo pozove na pravo prednosti i odmah bude zaposlen, što uopće ne odgovara istini.

Koliko okruženje djeluje na funkcioniranje SNV-a i srpske zajednice u Hrvatskoj. Vidimo što se događa u svijetu, Srbiji, Republici Srpskoj...

Kao manjinska srpska organizacija želimo imati što bolje odnose s Vladom. Želimo imati i što bolje odnose s Republikom Srbijom koja je naša država matica i s Republikom Srpskom. Nažalost, oni su opterećeni lošim odnosima Srbije i Hrvatske. Ti odnosi nikad nisu bili dobri, samo su nekom trenutku bili manje ili više loši. Još uvijek ima dosta otvorenih pitanja, uvijek istih koja se ponavljaju, a napredak ako se i ostvari je mali. Od 2019. nije se sastao međudržavni mješoviti odbor za zaštitu prava nacionalnih manjina što bi trebao biti minimum u odnosima. Kao organizacija uvijek smo nastojali, i nastojat ćemo, biti most koji će spajati dvije zemlje, doprinijeti napretku u odnosima, ali naši dosezi u tome su ograničeni.

Ova godina je godina okruglih obljetnica. Uskoro će se navršiti 80 godina od završetka Drugog svjetskog rata i pobjede nad fašizmom, za nekoliko dana 30 godina 'Bljeska', a za stotinjak 30 godina 'Oluje'. Kako gledate na proces pomirenja? Kao potpredsjednik Vlade intenzivno ste radili na tome i tada su zabilježena uzajamna komemoriranja žrtava.

Mislim da su određeni plodovi te politike ostali, ali se, nažalost, stalo. Ta politika, iako nedovoljno vrednovana, bila je ljekovita za društvo. Ova godina neće biti u smjeru budućnosti i koraka naprijed u politici pomirenja. Na neki način opet ćemo se zatvoriti, svatko u svoje dvorište. To je šteta. Trebalo je nastaviti raditi na tome da se svi osjeti dobrodošlima na svakoj komemoraciji, na obilježavanju bilo kakve obljetnice.

Kako pravosudni postupak utječe na vaš rad?

To je sigurno nešto što opterećuje, ali od čega ne bježim, svjestan da to treba što prije rješiti. Nadam se da potvrda optužnice znači ubrzavanje rješavanja tog predmeta kako bi sud mogao u postupku utvrditi da sam kao zastupnik radio ispravno. ■

Mrak nakon Bljeska

Kazneni postupci za zločine počinjene u 'Bljesku' pokrenuti protiv pripadnika hrvatskih snaga nisu odmakli dalje od faze izvida. Time su i znatno smanjene šanse obiteljima žrtava koje su pokrenule postupke za naknadu nematerijalne štete ili zatražile status civilnih žrtava rata. Najmanje devet članova različitih obitelji upustilo se u takve postupke

Zna se koje su jedinice HV-a bile na glavnim pravcima napada na ovom području – Medari

UPOTRAZI za pravdom zbog ubojstva sina, NEĐELJKO BLAGOJEVIĆ prošao je sve instante hrvatskog pravosuđa. I to dvaput. Svi njegovi naporibili su uzaludni, a ovih dana, uoči 30. godišnjice nemilog događaja, stigla mu je i presuda Europskog suda za ljudska prava (ESLJP). Njome je potvrđeno kako ranije odluke domaćih pravosudnih tijela, u kojima je zaključeno da Republika Hrvatska nije odgovorna za smrt 25-godišnjeg TIHOMIRA BLAGOJEVIĆA, 'nisu bile proizvoljne niti očigledno neosnovane'. Drugim riječima, sud u Strasbourg potvrdio je da hrvatska država nema ništa s ubojstvom koje je 28. travnja 1995., na benzinskoj stani-

ci uz autocestu nedaleko od Nove Gradiške, počinio tada 19-godišnji hrvatski progner VLADO GAVRIĆ.

Po vlastitom priznanju, Gavrić, koji je u ratu izgubio nekolicinu bliskih osoba, danima je obilazio navedenu lokaciju jer je 'došao na ideju da počini ubojstvo osobe srpske nacionalnosti'. Da 'slučajno ne ubije nekog drugog', prisluškivao je razgovore prisutnih, a kad je navedenog dana Tihomir Blagojević došao po gorivo, Gavrić mu je prišao sleđa i zario nož u prsa. Županijsko državno odvjetništvo u Požegi podiglo je optužnicu protiv njega 10. srpnja 1995. Međutim, suđenje nikad nije počelo jer ga je 27. svibnja 1998. pomilovan FRANJO TUĐMAN i time u potpunosti oslobođen ka-

znenog progona. Pomilovanje je potpisano na prijedlog MIROSLAVA ŠEPAROVIĆA, tadašnjeg ministra pravosuđa i aktualnog predsjednika Ustavnog suda, tijela koje je 22 godine kasnije, u travnju 2020., odlučilo da su niži sudovi bili u pravu kad su zaključili da Neđeljko Blagojević nema pravo na naknadu štete na ime duševnih boli za smrt sina. ESLJP se također priklonio domaćim sudovima koji su tvrdili 'da se u okolnostima konkretnog slučaja radilo o izoliranom ubojstvu, a ne terorističkom aktu'.

Kako su Novosti već pisale, ubojstvo Tihomira Blagojevića dogodilo se na području razgraničenja pod nadzorom UNCRO-a na kojem je, po sporazumu sklopljenom krajem 1994. između hrvatskih i krajiških vlasti, bio

otvoren promet autocestom, pa su se njome mogli kretati ljudi s objiju strana. Grupa ljudi bliskih Blagojeviću iz osvete je ubrzo postavila zasjedu na cesti, otela nekolicinu hrvatskih putnika, a po medijskim izveštajima nekolicinu i ubila.

Taj incident poslužio je kao povod za pokretanje dugo pripremane akcije 'Bljesak', kojom su pripadnici hrvatske vojske i policije u manje od dva dana svaldali otpor Srba u zapadnoj Slavoniji. Vojna integracija dijela hrvatskog teritorija koji su dotad držale vlasti krajiske paradržave bila je popraćena zbjegom hiljada srpskih civila i brojnim zločinima koji do danas nisu istraženi. Posljedično nije utvrđen ni ukupan broj žrtava, od kojih se mnoge još vode kao nestale. Dok iz Ministarstva hrvatskih branitelja iznose brojku od 160 do 169 ubijenih srpske nacionalnosti te da je među identificiranim 45 posto civila, istraživači beogradskog Veritasa i zagrebačke Documente raspolažu s nešto većim brojem civilnih žrtava, među kojima je 56 žena, 75 osoba preko 60 godina starosti i nekolicina djece.

U hrvatskoj javnosti, prije svega političkoj i medijskoj sferi, prevladava stav kako oko 'Bljeska' nema prijepornih pitanja, a tu se akciju u nacionalističkim i pripadajući im braniteljskim krugovima uporno označava kao 'časnu i ponosnu', 'bez ikakve mrlje'. Protiv pripadnika hrvatskih snaga pred pravosuđima Hrvatske, Srbije i BiH pokrenuto je nekoliko kaznenih postupaka za zločine počinjene u 'Bljesku', koji nisu odmakli dalje od faze izvida. Posljedično do danas, kad se obilježava 30. godišnjica te akcije, nema presuda za ratne zločine, a time su znatno smanjene šanse obiteljima žrtava koje su pokrenule postupke za naknadu nematerijalne štete ili, u novije vrijeme, zatražile status civilnih žrtava rata. Prema informacijama kojima raspolažemo, najmanje devet članova različitih obitelji čiji su najbliže srodnici ubijeni u 'Bljesku' upustili su se u takve postupke, a dosad nijedan nije rezultirao pozitivnom presudom, odnosno rješenjem.

Samo osječki ŽDO vodi šest slučajeva ratnih zločina počinjenih u prvim danima svibnja 1995. na području zapadne Slavonije, među kojima i onaj u selu Medari nedaleko od Nove Gradiške. Tog 1. svibnja, oko šest sati ujutro, hrvatski vojnici ubili su 22 civila od njih 24 koliko ih se zateklo u selu. Najstarija žrtva, RADE ČANAK, imao je 88 godina, a najmlađe, DRAGANA, GORDANA i GORAN VUKOVIĆ, sedam, osam, odnosno 11 godina. Iako informacije Ministarstva obrane, objavljene na njihovim službenim stranicama, pokazuju koje su točno jedinice HV-a bile na glavnim pravcima napada na tom području – a riječ je o 81. gardijskoj bojni, Petoj gardijskoj brigadi te dijelovima Prve, Druge i Treće gardijske brigade – počinitelji zločina do danas nisu procesuirani. Iz osječkog ŽDO-a odgovoreno nam je da se čitav slučaj i dalje nalazi 'u fazi izvida'.

Zbog toga su jedini postupci koji se vezano uz ovaj zločin trenutno vode pred hrvatskim tijelima oni koje su pokrenule obitelji žrtava. U tom kontekstu najpoznatiji je slučaj sestara RADMILE i MIRJANE VUKOVIĆ, kojima su u Medarima ubijeni otac MILUTIN (50), majka CVIJEĆA (45) i mlađa sestra, spomenuta sedmogodišnja Dragana. Tragičnu sudbinu svoje obitelji Radmila i Mirjana izbjegle su samo zato što su tog dana bile kod rodbine u Bosni i Hercegovini. Sestre Vuković još su u rujnu 2006. pred Općinskim sudom u Novoj Gradiški pokrenule postupak za naknadu štete uzrokovane usmrćivanjem najbližih srodnika. Zahtjev im je nakon tri godine odbijen, uz obrazloženje da je riječ o ratnoj šteti 'za koju RH, odnosno tužena ne odgovara'.

'Čak i su tužiteljice uspjele dokazati da im šteta koju su pretrpjeli nije posljedica ratnog čina, odnosno ratne štete, zahtjev istih je zastario', navodi se na kraju presude kojom

je sestrama Vuković naloženo da nadoknade troškove parničnog postupka u iznosu od 24.500 kuna. Kako zbog niskih primanja nisu bile u mogućnosti platiti taj iznos, Općinski sud im je obiteljsku kuću u Medarima u najmanje dva navrata stavio na dražbu. Radmila i Mirjana Vuković su zbog svega podigle ustanu tužbu, u kojoj su se pozvali na neučinkovitu istragu zločina, no ona im je prošle jeseni odbačena.

Pred Ustavnim sudom još uvijek se nalazi tužba koju je u ožujku 2021. podnijela GORDANA VUKELIĆ, čiji su roditelji NIKOLA (68) i NADA POPOVIĆ (64) također ubijeni u Medarima. Njihovi posmrtni ostaci ekshumirani su tek 2010. iz masovne grobnice u selu Trnavi, a analiza DNK uzorka završena je tri godine kasnije. Gordana Vukelić u lipnju 2012. DORH-u je podnijela zahtjev za mirno rješavanje spora, a kako joj je isti odbijen, pred Općinskim građanskim sudom u Zagrebu uskoro je podnijela tužbu za naknadu štete. Tokom postupka je dogurala do Vrhovnog suda, koji je odbio reziciju ranije negativne presude.

Prvostupanjski, drugostupanjski i Vrhovni sud zauzeli su stajalište da je nastupila zastara štete sukladno Zakonu o obveznim odnosima koji propisuje da potraživanje naknade štete zastarijeva za tri godine od kada je oštećenik saznao za štetu i osobu koja ju je počinila, a u svakom slučaju zastarijeva za pet godina od kad je šteta nastala. Međutim, kazneno djelo ratnog zločina ne zastarijeva, te je stoga prvostupanjski sud, utvrdivši da su roditelji podnositeljice nedovjerno ubijeni od strane pripadnika Hrvatske vojske, trebao izravno primijeniti čl. 377. st. 1. Zakona o obveznim odnosima, navodi se u ustavnoj tužbi koju je u ime Gordane Vukelić podnijela odvjetnica SLAĐANA ČANKOVIĆ.

Čanković, koja je zastupa veći broj civilnih žrtava rata, objašnjava nam kako je na stranke u takvim postupcima stavljani prekomjeran teret jer se od njih tražilo da same dokažu kako su im nematerijalnu štetu prouzrokovali pripadnici oružanih snaga RH. Također, dodaje, sudovi su odbijali takve zahtjeve u slučajevima kad počinitelji nisu bili osuđeni za ratni zločin i svoja obrazloženja gradili na presumpciji da se radi o ratnoj šteti, za koju država inače ne odgovara.

— Do svojevrsnog preokreta dolazi krajem 2021. kad je ESLJP u predmetu *Baljak protiv Hrvatske* prelomio i istaknuo da se radi o nedostiznom standardu dokazivanja, odnosno da ako, primjerice, RH tvrdi da se radi o ratnoj šteti koju nisu počinili pripadnici hrvatske

vojske to treba sama dokazati. Uz to, u slučajevima u kojima nema kaznene presude, dočišća su tvrdili da je nastupila zastara. U slučaju akcije 'Bljesak', ona bi po takvom tumačenju nastupila već 2000., a obično su se tužbe podizale tek od 2003. godine, kad je na snagu stupio Zakon o odgovornosti RH za štetu uzrokovanoj od strane pripadnika oružanih snaga – govori Sladana Čanković i dodaje da je većina tužbenih zahtjeva za naknadu štete podizana i prije preokreta koji je nastupio nakon spomenute presude ESLJP-a.

Takav je slučaj s tužbom koju je podnijela obitelj DESANKE (70) i PETRA VUKOTIĆA (76). Oboje su preživjeli logore u Drugom svjetskom ratu, a 1. svibnja 1995. ubijeni su u selu Paklenica zajedno s najbližim rođacima, PANTELIJOM (77) i VERICOM KOVACIĆ (68). 'Kada su nas nakon nekoliko dana pustili da odemo u selo, žena i ja smo, riskirajući neku minu, ušli u kuću mojih rođaka gdje su njih četvero likvidirani. U prostoriji gdje su ubijeni svi prozori su bili čitavi, dakle nije bilo tragova eksplozivne naprave. Prilikom identifikacije i preuzimanja DNA rečeno mi je da je lubanja mog oca razbijena', ispričao je svojevremeno Novostima njihov sin DUŠAN VUKOTIĆ, koji je i sam izgubio spor protiv RH.

Istu sudbinu pred hrvatskim pravosuđem doživjela je majka MILE (46) i ĐORDA BOŠNJAČKOVIĆA (39) ubijenih 1. svibnja 1995. u selu Smrčići, te srodnica NENADA OSTOJIĆA (52) iz Okučana koji se od 2. svibnja iste godine vodi kao nestala osoba. Dok je u prvom slučaju sud na kraju majci žrtava naredio da plati 11.750 kuna parničnih troškova, u potonjem su oni narasli na 33.500.

Krajem 2023. godine Vlada je donijela odluku o otpisu takvih troškova, međutim iz Mi-

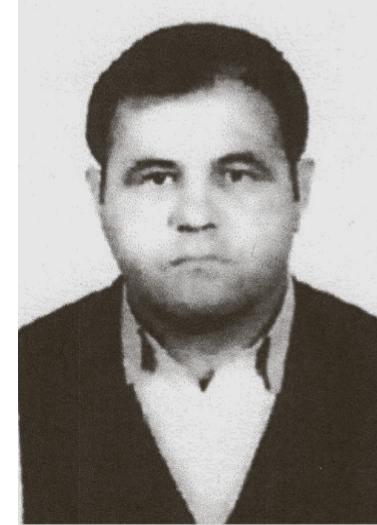
**Prvog svibnja 1995.,
oko šest sati ujutro,
hrvatski vojnici
ubili su 22 civila od
njih 24 koliko ih se
zateklo u Medarima.
Najstarija žrtva,
Rade Čanak, imao
je 88 godina, a
najmlađe, Dragana,
Gordana i Goran
Vuković, sedam,
osam, odnosno 11.
Počinitelji do danas
nisu procesuirani**

nistarstva pravosuđa odgovorili su nam kako ne raspolažu obrađenim podacima o dosad utrošenim sredstvima u te svrhe. Slađana Čanković pak kaže da je riječ o odluci koja dobro funkcioniše u praksi i da je u tom smislu već zabilježeno nekoliko isplata obiteljima žrtava koje su ranije bile prisiljene plaćati visoke troškove, ali i da se takva rješenja donose poprilično sporo.

Iznimno sporim tempom donose se i rješenja o mogućem stjecanju statusa civilne žrtve, što je u Hrvatskoj omogućeno od 2021. godine. U više navrata pisali smo kako civilne žrtve srpske nacionalnosti u tom procesu nailaze na prepreke i da je dobrom dijelu njih, pogotovo u slučajevima u kojima ne postoje pravomoćne presude za ratne zločine, takav status odbijen u prvom stupnju.

Isto se dogodilo NEVENKI DMITROVIĆ, čija je 20-godišnja kćer ZORA prvo dana 'Bljeska' stradala kod sela Benkovca. Ubijena je 1. svibnja 1995. na putu prema Okučanima, tokom pokušaja povlačenja srpskog stanovništva iz zapadne Slavonije prema Bosanskoj Gradiški. Zora se u koloni kretala u trgovackom kamionučiću u kojem je bilo još pet osoba. Vatru, koja je uskoro otvorena na njih, preživjela je jedna mlada žena s dvoje djece smještena u stražnjem dijelu vozila. Posmrtni ostaci troje stradalih još nisu pronađeni, pa se Zora Dmitrović do danas vodi kao nestala osoba. Zbog još jednog razočaranja koje je doživjela, njezina majka odlučila je kako neće uložiti žalbu na prvostupansko rješenje kojim joj je odbijen zahtjev za stjecanje statusa civilne žrtve rata. ■

Nestale osobe

Osobni podaci

Prezime: OSTOJIĆ
Ime: NENAD
Ime oca/majke: Vaso i Radojka
Spol: M
Datum rođenja: 5.6.1943.
Državljanstvo: EX-SFRJ
Prebivalište: A. Starčevića 120, Okučani
Država: Republika Hrvatska

Od 2. svibnja 1995. vodi se kao nestala osoba – Nenad Ostojić

Uzmi novce i bježi

Otkako je država dopustila takvu mogućnost izbora, uvidjevši da drugi mirovinski stup gubi novac, sve se više radnika na kraju radnog vijeka okreće natrag prvom stupu

UMIROVLENICI u Hrvatskoj nisu samo najugroženija socijalna kategorija stanovništva, nego i ona preko čijih se leđa ovdje realizira najveća pojedinačna, a kontinuirana pljačka javne blagajne, odnosno novca za mirovine. I koliko god ta pljačka bila absurdna te providna, ona je pritom legalna, ozakonjena kao model. Ostat će ipak vjećtom enigmom: kako je moguće da nam se već 23 godine pred nosom odnosi toliki novac, i to u godišnjem iznosu koji se dosad popeo na impresivnih približno milijardu i pol eura? A realnost nam dokazuje da je posve lako moguće, uz kvalitetnu marketinšku i medijsku pripremu, uz odvlačenje pažnje javnosti raznim usputnim atrakcijama, i uz legislativu koja ide na ruku dobitnicima u ovoj igri.

Riječ je, naravno, o dvostupnom mirovinском osiguranju, onoj maštovitoj kombinaciji od klasičnog stupa međugeneracijske solidarnosti, nekoć jedinog, i drugog koji je od 2002. godine posvećen tzv. oplodivanju dijela naših mirovinskih doprinosa na tržištu dionica i obveznica. Takvom drugom stupu, a oba su obavezna, prepustena je puna jedna četvrta tih doprinosa iz svih plaća. Dosad se pokazalo jasnim da on, vođen fondovima čiji su stvarni vlasnik najveće privatne banke i osiguravajuća poduzeća, ne uspijeva u toj namjeni, tj. da ipak ne uvećava vrijednost akumulirane tobožnje mirovinske štednje. Naprotiv, ona kopni sa svakim tržišnim stresem, dok ovdje govorimo o komercijalnoj okladi dugog trajanja, gdje su na tržištu kroz nepuna dva i pol desetljeća kataklizmički djelovale već dvije globalne ekonomski križe i jedna pandemija s općim lokdaunom. No drugi stup svejedno nije politički nimalo poljuljan, pa ni onda kad se nakratko činilo da mu se možda bliži kraj.

Dva aktualna momenta zajedno svjedoče o njegovoj neusporedivoj žilavosti, kojom

on stoji uz bok nedodirljivim znamenitostima poput npr. braniteljske populacije, ali s njezinim nebrojenim beneficijama. Za održivost potonje u privilegiranom statusu, ključan je faktor nacionalističke ideologiziranosti društva, a za opstanak drugog stupa neophodno je da ne dovodimo u sumnju ideale slobodnog tržišta ni tržišnu ekonomiju kao takvu. S tim pretpostavkama u vidu, biva jasnije zašto ne možemo očekivati nikakav pomak nabolje s novim Zakonom o mirovinskom osiguranju čije se izglasavanje očekuje početkom ljeta. Također, izostat će efekt nedavno opet uvjerljivo dokazane neuspješnosti drugog stupa, iz kojeg ljudi bježe u prvi čim im se pruži šansa.

A svima se ona pruža u času odlaska u mirovinu, kad optiramo između kombinirane dvostupne mirovine i povratka u isključivo prvi stup, prema kalkulaciji i usporedbi iznosa mirovine za jednu ili drugu varijantu. Otkako je država dopustila takvu mogućnost izbora, uvidjevši da drugi stup gubi novac, sve se više radnika na kraju radnog vijeka okreće natrag prvom stupu. Nova statistika Regosa, ovlaštenog regulatora, otkriva tako da se prvom stupu ove godine vraća proporcionalno više njih nego prošle, a prošle ih se vratio više nego preprošle. Naročito je to značajno ako se uzme u obzir da je vlada u međuvremenu počala mamac za ostanak pri dvostupnim mirovinama – pravo na jednokratnu isplatu dijela svote prikupljene u drugom stupu, lani povećanu s 15 na 20 posto individualne ušteđevine.

Pa, ako već svega oko 20 postotaka radništva nalazi drugi stup isplativim, jer on funkcioniра tek kod natprosječno visokih plaća, dok ostali radnici bježe natrag u prvi, zašto ga uopće više održavamo? ‘Zato jer je on bankama uvek isplativ, posve neovisno o tome kako njihovi fondovi posluju s našim novcem na tržištu’, odgovara JASNA A. PETROVIĆ, donečavna predsjednica Sindikata umirovljenika

Hrvatske, još uvijek članica državne Radne skupine za izradu Nacrta prijedloga Zakona o mirovinskom osiguranju. Podsjetila nas je da bankovni mirovinski fondovi nalaze svoj interes, a naučniradničkog i javnog, i kroz više povlastica prvog stupa koje su preuzeli ili nastoje preuzeti i za sebe.

‘Uspjeli su to već ranije s onim dodatkom na mirovine pa sad nastoje isto postići za usklajivanje iznosa mirovine s plaćama’, pojasnila je ona, ‘jer se drugi stup inače usključuje samo prema inflaciji. Osim toga, isto su sad htjeli s dodatkom stići za majke koji je namijenjen isključivo prvom stupu. No drugi stup je privatiziran, to je biznis koji nema što tražiti u solidarnim javnofinancijskim olakšicama. Upravo suprotno – on parazitira na javnim financijama. Kad bi se ona četvrtina doprinosa vratila u prvi stup, i kad bi se nekako isključile sve povlaštene mirovine, Hrvatska bi imala dovoljno novca od redovnih doprinosa za isplatu svih sadašnjih mirovine.’

No ucjenjivačka pozicija banaka nad državom toliko je ojačana pomoći svih im ustupaka u ovom stoljeću, da one konstantno zahtijevaju još više. Primjeri su njihova kritika određivanju najniže mirovine i traženje zabrane rada umirovljenika. ‘Tako je i s mogućnošću jednokratne isplate iz drugog stupa prilikom umirovljenja koja je protuustavna. Ne smije se tako davati keš ljudima za običnu potrošnju, ako znamo da mirovina ima svrhu zaštite od siromaštva u starosti’, rekla nam je Petrović. A da se privid smislenosti drugog stupa održava nasilno usprkos dokazima da on ne funkcioniра, smatra saborski zastupnik SDP-a MIŠO KRSTIČEVIĆ koji je o tome izlagao prošli tjedan.

Njegova dva govora u saboru zacijelo nisu jako impresionirala pripadnike vladajuće koalicije, ali ni opozicijske, pogotovo kad se ima u vidu da je drugi stup instaliran u doba vladavine lijevog centra.

— Olako se mislilo da ćemo problem s mirovinama riješiti ako ih prepustimo tržištu i individualnoj štednji. To je ono što je poznao britanski ekonomist NICHOLAS BARR nazvao ‘ekonomija vjeverica’, ali ekonomsko-liberalne političare taj poraz solidarizma ne zanima. Ipak, nema individualizma kad se radi o krizi, nego pribjegavamo solidarnosti. Zato je logično i da se ljudi masovno vraćaju u prvi stup, koliko god povećate mamac. No mirovine će rasti samo ako izgradimo jaču ekonomiju pa naši unuci budu imali veće plaće. Ako novac koji prepustamo fondovima, dakle, uložimo u razvoj proizvodne infrastrukture, mada to očito nije u planu — kaže Krstičević za Novosti.

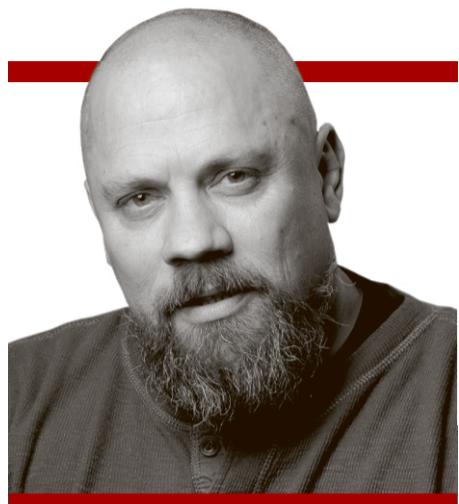
Nasuprot tome, u planu je daljnje gomilanje oportunitetnog troška po izgubljenoj vrijednosti BDP-a, iako je to samo jedan vid štete od drugog stupa. Prije njega imamo još i spomenutu kompenzaciju budžetskog deficitu nastalog odnošenjem četvrtine doprinosa iz klasičnog sustava međugeneracijske solidarnosti, što se u ekonomskoj teoriji dosta cinično naziva tranzicijskim troškom. Hrvatska je prema tome u vječnom tranzicijskom trošku bez izgleda da se osloboди i krene nekuda drugdje. Detaljniju konstrukciju te podvale, koja svoje lice najbolje otkriva kad se obrati pažnja na kamate, Mišo Krstičević rastumačio je u saboru, a mi ćemo se ovdje zadržati na osnovama priče.

Ekonomisti LJUBO JURČIĆ i VLADIMIR ČAVRAK već su ustanovili da je tranzicijski trošak kriv za otprilike 20 posto sadašnjega hrvatskog javnog duga. Po modelu mirovinskog sustava s drugim stupom, nikad se nećemo izvući, već i zbog toga što taj model generira daljnji dug. Na tranzicijski trošak plaćamo prosječnu godišnju kamatu od 4,7 posto, dok prosjek godišnjih realnih prinosa fondova, iliti tržišnog uvećanja našeg pologa u drugom stupu, iznosi 2,5 posto. A zadužujemo se u međuvremenu tako skupo baš kod tih istih banaka koje nam tobože čine uslugu. Ni tu nije kraj ovom finansijskom ludilu, pa je ekonomist Željko Garača više puta javno upozorio da nas finalno, ako ostanemo u drugom stupu jednom kad se umirovimo, tamo čekaju mirovinska osiguravajuća društva (MOD) koja preuzimaju sakupljeni novac.

No zatim su ti MOD-ovi u poziciji da postupno isplaćuju svoj dio obaveze prema umirovljenicima samo iz prinosa, ustvari od nimalo rizičnog fondovskog plasmana obveznica. Čitava glavnica one razvijane individualne štednje ostaje samim MOD-ovima, dok se mirovine isplaćuju faktično u obliku enormno skupe kamate na javni dug, kad se svi odnosi u toj operaciji svedu na pravo značenje. Usprkos svemu tome, ne raste negativno raspoloženje prema bankama ni njihovim političkim jatacima. Pa i zamisao nacionalizacije prikupljenih 24 milijarde eura neto imovine fondova promatra se ovdje kao ultrakomunistička prijetnja od kakvih nijedna zaštita, poznato je, ne može biti preskupa. ■

Čekanje na isplatu mirovine ispred banke
(Foto: Hrvoje Jelavić/
PIXSELL)

PIŠE Boris Dežulović

Pre nedelju dana poput zvučnog topa odjeknula je vest iz Moskve: Porfirije se javio iz Putinovog dupeta! Patrijarh je, eto, uspeo nemoguće, zavukao se Vladimiru Vladimiroviću i – ponizno se usput izvinjavajući na lošem ruskom i prenoseći pozdrave Aleksandra Vučića, zazivajući Gospoda Boga da ruskom predsedniku ‘podari snagu i mudrost’

Porfirije su grupa genetički uslovljenih bolesti koje karakterišu poremećaji metabolizma porfirina i njihovog krajnjeg proizvoda hema. Usled tih enzimskih poremećaja dolazi do nagomilavanja raznih tipova porfirinogena i porfirina koji mogu da izazovu oštećenja okolnih ćelija ili pojačaju dejstvo nekih drugih štetnih faktora. Porfirini su fotoosetljive supstance koje mogu da akumulišu svetlosnu energiju i pritom deo te energije predaju na okolne strukture. Na taj način nastaju veoma toksični radikalni kiseonika, a od lipida ćelijske membrane mogu da nastanu i lipidni radikali.

Zasluge za prvi opis porfirija pripisuju se Hippokratu, a zbog mogućih simptoma – pojačane dlakavosti, promene boje kože, nakaznosti lica, stanjenja usana i uočljivih očnjaka – pretpostavlja se da su ovi bolesnici mogli biti ‘vukodlaci’ iz narodnih predaja.

(sr.wikipedia.org)

GRAN speleologije koja istražuje dubine analnog otvora čoveka naziva se, kako sama reč kaže, analogija. U pučkom jeziku analogija analogiji bilo bi ‘uvlačenje u dupe’. Malo koji narod na svetu ima tako raskošno bogatu istoriju uvlačenja u dupe kao što je imaju ponosni Hrvati – narod čiji su istaknuti vođi, sveštenici, kardinali, poglavnici i predsednici odlazili na poklonjenja, padali na kolena, uvlačili se u dupe i analizirali svakog satrapa koji bi ih milostiv uzeo u zaštitu. Istorija udvorništva pamti tako kako je hrvatski pogлавnik FRANJO TUĐMAN za doček američkog predsednika BILA KLINTONA naredio da se aerodrom ukrasi najvrednijim slikama iz zagrebačkih muzeja, a zbog kultne pesme i velikog tauzendsamer hita ‘Danke Dojčland’ Republiku Hrvatsku i danas ponegde nazivaju DDR, Danke Dojčland Republik.

Malo je, rekoh, takvih naroda, ali ih ima. Reputaciju Hrvata kao najponiznijeg i najsnishodljivijeg naroda na svetu poslednjih su godina, recimo, ozbiljno ugrozili Srbi, čiju zemlju već neko vreme nazivaju i SSSR – Spasivo Staršaja Sestra Rosija. Ponosni Srbi, staviše, uspeli su da izvedu ono što se u svetu analogije dugo vremena smatralo neizvedivim i fizički nemogućim: pre nekoliko godina regionom je tako poput kasetne bombe odjeknula vest da je jedan srpski analog uspeo da se uvuče u dupe samim – Hrvatima.

Čovek koji je uspeo nezamislivo – da se uvuče dakle u dupe Hrvatima duboko uvučenima u nemačko dupe – zvao se PRVOSLAV PERIĆ, u slobodno vreme episkop Srpske pravoslavne crkve, mitropolit zagrebačko-ljubljanski umetničkog imena PORFIRIJE, koji se po sopstvenim rečima za tu opasnu ekspediciju pripremao slušajući zagrebački vokalno-instrumentalni sastav Azra i njihovu nabožnu pesmu ‘Poljubi me ravno u dupe’. ‘Znoje mi se noge/ oči su mi pivske boce/ sačuvaj me Bože/ poljubi me ravno u dupe’, slušao je Porfirije do besvesti pre nego što se osetio spremnim da u prostorijama Pravoslavne gimnazije na zagrebačkom Svetom Duhu okupi najumnije hrvatske glave i uvuče im se pod kožu, odakle je nakon nekoliko godina uz fantastične napore konačno uspeo da se spusti i uvuče im se u dupe.

Hrabri Prvoslav postao je nakon toga velika zvezda, o svom neverovatnom pothvatu napisao je i zapaženu knjigu s naslovom ‘Zagreb i ja se volimo javno’, naslikavao se, davao intervjuje i govorio kako se ‘Hrvatska

Irinej Bulović i Porfirije kod Predsednika Majčice Rusije Vladimira Vladimirovića Putina i Kirila I. (Foto: Tass/Sipa USA/PIXSELL)

i on vole javno’, pa je za svoj neverovatni pothvat naposletku nagrađen i titulom patrijarha Srpske pravoslavne crkve.

Na mestu prvog čoveka srpske crkve Prvoslav zvani Porfirije osetio se spremnim za pomeranje granica. Nakon što se rutinski uvukao u dupe srpskom satrapu ALEKSANDRU VUČIĆU – ‘Blaženjejšem gospodinu Predsedniku’, kako ga je tom prilikom nazvao – patrijarh je iznutra obznanio kako uskoro namerava da se uvuče u dupe samom ‘Blaženjejšem gospodinu Predsedniku’ Majčice Rusije, VLADIMIRU VLADIMIROVIĆU PUTINU.

Neupućenima to možda i ne izgleda kao Bog zna kakav pothvat, jer u Putinovo se dupe uvukao ko god je stigao, veća je tamo gužva nego na Himalajama, pa ako i jeste teško izvedivo, to je samo zbog toga što od nesnosne gužve teško može da se prode. Stvar je, međutim, u onome što u svetu analogije zovu ‘nadmorskog dubinom’: što je viša funkcija, to je dupe dublje.

Nije isto, razumećete, kad se Rusima u dupe uvlače takozvani obični Srbici, i kad im se uvlače takozvani neobični. Pa tako nije isto kad se Vladimiru Vladimiroviću u dupe uvuče neki čaci iz Pionirskog parka, kojekav student koji hoće da se uvuče, i kad se u Putinovo dupe zavuku, štajaznam, JOVANA JEREMIĆ ili EMIR KUSTURICA. Niči je isto kad se u tesno rusko dupe zavuče jedan srpski režiser ili sam srpski predsednik, koji je, kako se više puta javno pohvalio, u dupetu ruskog predsednika bio više puta nego proslavljeni nepalski šerpa KAMI RITA na Everestu.

A naročito nije isto kad se u dupe Vladimira Vladimirovića uvuče Aleksandar Vučić, obični dakle predsednik Srbije – dobro, razumeli ste valja, to se samo tako kaže, naravno da Blaženjejši gospodin Predsednik nije običan predsednik – i kad se tamo zavuče sam poglavlar Srpske pravoslavne crkve kao takve, Njegova Svetost arhiepiskop pečki, mitropolit beogradsko-karlovački i patrijarh srpski rečeni Porfirije.

Kad je tako patrijarh kao najviše nebesko telo Nebeskog naroda obznanio kako namejava da se uvuče u dupe samom ruskom caru, njegovi su saradnici zanemeli. Niko nikad u istoriji Srbije i Srpske pravoslavne crkve nije se uvukao tako duboko. Kad se, recimo, pre bezmalog devedeset godina uvukao u dupe nemačkom kancelaru, kako se ono beše zvao, jeste, Adolfu HITLERU, poredivši Firera sa samim svetim Savom – odavši ‘poštovanje nemačkom Vodi koji je kao čovek iz naroda uvideo da je nacionalizam bez vere jedna anomalija, hladan i nesiguran mehanizam, i koji je evo u dvadesetom veku došao na ideju svetoga Save i kao laik preduzeo u svom narodu onaj najvažniji posao, koji priliči jedino svetitelju, geniju i heroju’ – vladika NIKOLAJ VELIMIROVIĆ to je ipak govorio a) u Beogradu, b) par godina pre početka Drugog

svetskog rata, i što je najvažnije, c) samo kao episkop žički i ohridski.

Uopšte, najveću izmerenu ‘nadmorsku dubinu’ u istoriji SPC-a dosegao je pre tridesetak godina patrijarh PAVLE, ali ti su fireri, uz dužno poštovanje, ipak bili samo RADOVAN KARADŽIĆ i RATKO MLADIĆ. Ekspedicija u Moskvi bila je bez istorijskog presedana: prvi put srpski će patrijarh lično doći pod noge jednom ozbiljnom svetskom fireru.

Konačno, pre nedelju dana poput zvučnog topa odjeknula je vest iz Moskve: Porfirije se javio iz Putinovog dupeta! Patrijarh je, eto, uspeo nemoguće, zavukao se Vladimiru Vladimiroviću i – ponizno se usput izvinjavajući na lošem ruskom i prenoseći pozdrave Aleksandra Vučića, sve zazivajući Gospoda Boga da ruskom predsedniku ‘podari snagu i mudrost – gugutao ruskom satrapu kako ‘mali srpski čamac, ploveći nemirnim morem, uvek treba da bude vezan za veliki ruski brod’, kako ‘srpski narod gleda na ruski narod kao na svoj’ i ‘veću nadu polaže u Rusiju i rusku politiku nego u sopstvenu’, i kako je njegova ‘želja da u budućnosti, ako dođe do novog geopolitičkog pregrupisanja, budemo bliski tom ruskom svetu’, jer ‘i kod nas ovih dana ima revolucije’.

‘Obojena revolucija, vi to znate’, nastavio je hrabri srpski patrijarh, nadajući se ‘da ćemo to iskušenje prevazići, jer osećamo da centri moći sa Zapada ne žele da se razvija identitet srpskog naroda i njegova kultura.’ Duboko skriven u Putinovom dupetu upao je tada patrijarh moskovski i cele Rusije KIRIL, upozorivši kako je ‘ono što se danas dešava s ljudskim moralom i etikom na Zapadu, reći ću to otvoreno, zašto da se stidimo, davolska rabota’, na što je srpski patrijarh skrušeno na lošem ruskom, pokušaću verno da prenesem njegove reči, rekao: ‘Da.’

Ništa slično nije se čulo ni video u celokupnoj istoriji Srbije, Srpske pravoslavne crkve i srpske analogije u celini i celosti. A u istoriji te analogije, kako znamo, video se svega. Analogija analoškoj Porfirijevoj denuncijaciji srpskih studenata i ‘Obojene revolucije’ kao ‘davolske rabote’ bilo bi, recimo, denunciranje antisrpske revolucije iz pera vladike Nikolaja, koji se onomad žalio kako su ‘i demokratija, i štrajkovi, i socijalizam, i ateizam, i tolerancija svih vera, i pacifizam, i sveopšta revolucija’ – Obojena revolucija, primetili ste, u njegovo se vreme zvala Sveopšta – ‘izumi Jevreja, odnosno oca njihova Đavola’. Samo što je Nikolaj to pisao kao obični episkop.

Proslavljeni srpski analog Prvoslav dosegao je tako samo dno Putinovog dupeta, najdublju ikada izmerenu tačku od kada se vode analoška merenja.

I odatle ušao ravno u narodnu predaju. ■

Ćaci i vukodlaci

INTRIGATOR

Suprotstavljenе pozicije

Spalionica otpada još nije sagrađena pa ostaje mogućnost da zagrebački gradonačelnik prihvati kritiku Zelene akcije iz koje je ponikao

ZELENA akcija vjerojatno je najveća i najuspješnija hrvatska aktivistička organizacija. Možda je i najstarija od svih relevantnih, ako izuzmemo neke ogranke raznih međunarodnih udruženja: idućih tjedana ona će proslaviti 35 godina djelovanja, što će reći da je osnovana i malo prije negoli ova država. Njezine uspjehe može se mjeriti i po intenzitetu aktivnosti i po egzaktnim rezultatima. U suradnji s nizom manjih, lokalnih ekoloških udruga, na primjer, Zelena je akcija presudno unaprijedila standarde javnih politika u području zbrinjavanja otpada.

Efekt njihova aktivizma počeo se vremenom konkretnizirati u vidu niza progresivnih općina te gradova. Nedavno je i Velika Gorica, uz podršku Zelenih akcija, objavila kandidaturu za dobivanje međunarodnog certifikata Zero Waste, namijenjenog gradovima s najboljom praksom zbrinjavanja otpada. No tim više u prednji plan izbija situacija u najužem domaćem ambijentu ove udruge, onom zagrebačkom, tj. na relaciji između Zelenih akcija i Grada Zagreba. Na taj smo delikatni odnos upozoravali još lani, ali u novije vrijeme čini se da je on dodatno zaoštren, i to dosta otvoreno.

Najprije, međutim, moramo napomenuti da je zagrebački gradonačelnik TOMISLAV TOMAŠEVIĆ svojedobno bio predsjednik Zelenih akcija. Štoviše, on je tamo poniknuo kao aktivist, uz još neke angažmane, što će ga postupno dovesti i u stranačku politi-

ku. Forte novog gradonačelnika nije stoga iznenadio: bilo je to, a valjda i ostalo, upravo zbrinjavanje otpada. No jedan bitan detalj u provedbi novih rješenja pokazat će se veoma spornim. Tomašević je u gradskim planovima zadržao spalionicu nerazvrstanog otpada, dakle metodu koja se direktno kosi sa suvremenim ekološkim principima, zasnovanim na reciklaži, ponovnoj upotrebi i sl.

Najednom se tako gradonačelnik zatekao na pozicijama krajnje suprotstavljenim Zelenoj akciji, na što je ona reagirala isprva relativno koncilijsko, zatim sve izričitije. Sve do prije nekoliko tjedana, kad je na web-stranici te organizacije publiciran članak o jednoj protestnoj akciji njezinih aktivista, s naslovom: 'Gradonačelnik Tomašević mora odustati od spaljivanja otpada!' U tekstu je uvrštena izjava MARKA KOŠAKA, potpredsjednika Zelenih akcija koji ovom prilikom zaista nije študio nekadašnjega njezina predsjednika.

'Gradonačelnik Tomašević je prije dolaska na vlast zagovarao održiva rješenja, a sada nas pokušava uvjeriti kako spaljivanje nije štetno i da je ono jedino rješenje za neodvojeni otpad. Time ponavlja laži svog predhodnika BANDIĆA i popušta pred lošom nacionalnom politikom', rekao je Košak. Pod 'lošom nacionalnom politikom' nesumnjivo je mislio na model velikih regionalnih centara za otpad kakvi su se pokazali, ukratko, katastrofnim. Dodano je, među ostalim, kako 'Košak smatra da gradonačelnik svejeno obmanjuje građane i građanke budući da je Zelena akcija gradsku vlast detaljno informirala o zdravstvenim, okolišnim i finansijskim problemima spaljivanja'.

Ipak, spalionica još nije sagrađena, i ništa nije neopozivo definirano, pa ostaje mogućnost da zagrebački gradonačelnik prihvati takvu kritiku najavljenje mu strategije. A nikako ne bi bilo dobro da se i on uklopi u opće europsko izvrđivanje zelene tranzicije kroz popratne prakse koje znače njezinu faktičnu opstrukciju. Teoretski, onaj plan zbrinjavanja otpada iz kruga Tomislava Tomaševića i stranke Možemo, i dalje je, usprkos spoticanju, najbolje što Zagreb ima na raspolaganju u tom pogledu, pa ne bi valjalo da sad ta perspektiva samo tako padne u vodu, odnosno vatru.

■ Igor Lasić

Spomeniku narasle uši

OVAKO Zadar dočekuje 80. godišnjicu pobjede 9. svibnja, napisao je MILJENKO LETNIĆ, predsjednik Udruge antifašističkih boraca i antifašista grada Zadra na Facebooku, uz fotografiju spomenika antifašistima na Diklu koji su nepoznati huligani išarali grafitima ušatim slovom U te natpisom 'govna' preko imena 15 palih boraca i drugih žrtava fašističkog terora koji su podigli mještani Dikla, jednog od zadarskih kvartova. Sličan incident se dogodio i u lipnju prošle godine.

Inače, spomenik je prvi put bio devastiran 1990-ih kada je izmijenjen u duhu

tuđmanizma, pri čemu su uklonjena izvorna antifašistička obilježja, upozorili su tada zadarski antifašisti, dodajući kako spomenik danas devastiraju fašistički vandali, dok HDZ-ova vlast šuti i ne poduzima ništa. Spomenik, otkriven 1983. godine, rad je kipara KOSTE KOSTOVA, koji je i autor uklonjenog spomenika na zadarskom Muraju.

■ G. Borković

Relativizacija antifašizma

Kako komentirate pravni pritisak na bivšu partizanku Vjeru Andrijić u vrijeme oko predstojeće godišnjice oslobođenja Zagreba i 80. godišnjice pobjede nad fašizmom?

To je zaista sraman postupak i on ukazuje na neke ozbiljne probleme Hrvatske što se tiče njenog povijesnog sjećanja i u konačnici povijesnih temelja na kojima je ona zasnovana. To je diskrepacija: postoji antifašizam u Ustavu jer je poželjna pobjeda u Drugom svjetskom ratu nad Trećim Rajhom i domaćim izdajnicima, ali iz vanjskopolitičke pozicije. No kad se radi o unutarnjoj političkoj i društvenoj situaciji, svi potezi ove države su zaista nelogični i usmjereni tome da relativiziraju i rastče bilo kakav tip pozitivnog sjećanja na antifašistički pokret i na ljudе koji su činili taj pokret tokom NOB-a, pa i na VJERU ANDRIJIĆ u tom kontekstu.

Koliko će obilježavanje Dana oslobođenja Zagreba i dana pobjede nad fašizmom od državnih vlasti biti prigodničarsko?

Kad se govori o centralnoj vlasti, komemoracije vezane uz događaje važne za NOB i antifašistički otpor u zemlji uvijek su bile prigodničarske i tu se zaista ništa nije promjenilo. Ali što se tiće civilnog sektora, ako stvari gledamo u zadnjih 20 godina, stvari su se promijenile. Postoje različite lokalne inicijative kojima je važna tradicija antifašističkog nasljeđa i u tom smislu svjedočimo različitim akcijama 'odozdo' poput Trnjanskih kresova, autohtone inicijative ljudi koji su ponovo pokrenuli ovaj događaj. Njime ćemo, uz niz izložbi i tribina, početkom svibnja obilježiti događaj užasno važan za ovaj grad, a to je njegovo oslobođenje 1945. godine.

Kako smisao antifašizma približiti mlađima?

Oni koji se bave temama antifašizma, između ostalog i Mreža antifašistkinja Zagreba, i dalje moraju promišljati koji su najadekvatniji komunikacijski pristupi u tom pogledu. Važno je da svi koji predstavljaju antifašističke politike i sjećanja prvo rade na konsolidaciji znanja i sadržaja koji bi mogli biti komunicirani. Puno toga je u zadnjih desetak godina napravljeno na tom planu, odnosno u konsolidaciji znanja i pokušajima da se veze prekinute kroz 1990-e ostvare, da se literatura ponovo pokrene, a za mlađe generacije zaboravljeno znanje ponovo stekne. Pred tim ljudima je veliki zadatak koji je jako izazovan i ambiciozan, jer s jedne strane postoje autohtone i lokalne inicijative grupa građana, a s druge postoji država i njeno djelovanje u kontekstu u kojem se antifašističko nasljeđe u Hrvatskoj u najmanju ruku relativizira.

■ Nenad Jovanović

Osobe lobirane od farmaceuta

U HZZO-u su išli na ruku odvjetnicima korporacija koji su tumačili da se komunikacija u upravnom postupku ne može smatrati lobiranjem, no to je pobile Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa

KOMUNIKACIJA predstavnika farmaceutske industrije s osobama koje u Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (HZZO) sudjeluju u procesu stavljanja lijekova na listu Zavoda podliježe odredbama Zakona o lobiranju (ZOL) i mora biti prijavljena, odlučilo je Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa.

Time su riješene fabricirane nedoumice od prošle godine, kada se bivši ministar zdravstva VILI BEROŠ za Novosti očitovao da je stavljanje lijekova na listu upravni postupak koji se provodi prema Pravilniku o mjerilima za stavljanje lijekova na listu lijekova. Isto su tvrdili i u HZZO-u čime su, prema našim izvorima, išli na ruku odvjetnicima korporacija koji su tumačili da se komunikacija u upravnom postupku ne može smatrati lobiranjem. Povjerenstvo je, međutim, potvrđilo logičan stav da je rješenje o stavljanju lijeka na listu HZZO-a opći akt koji donosi nadležno tijelo s javnim ovlastima i da, sukladno tome, komunikaciju industrije s predstavnicima Zavoda reguliraju odredbe ZOL-a.

'Slijedom navedenog sve osobe koje sudjeluju ili su u konkretnom slučaju nadležne za javno odlučivanje koje se odnosi na donošenje općih akta – lista lijekova Zavoda, ukoliko pristanu na komunikaciju s lobistom na načine propisan člankom 2. stavkom 1. ZOL-a, radi postizanja cilja koji je u konkretnom slučaju stavljanje lijeka na listu, smatraju se lobiranim osobama. Pri tome se samo lobiranje može odvijati kroz bilo koji oblik usmene ili pisane komunikacije kao dio strukturiranog i organiziranog promi-

Ljekarna u Zagrebu (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

anja, zagovaranja ili zastupanja određenih interesa ili prenošenja informacija u vezi s javnim odlučivanjem radi ostvarivanja interesa korisnika lobiranja', stoji u mišljenju Povjerenstva. Pod lobiranim osobama Zavoda smatraju članove Upravnog vijeća i Povjerenstva za lijekove Zavoda.

'U konkretnoj proceduri, lobirane osobe bi mogli biti članovi Povjerenstva za lijekove Zavoda s obzirom da sudjeluju u javnom odlučivanju na način da temeljem njihovog pozitivnog mišljenja Upravno vijeće Zavoda kao tijelo koje ima javne ovlasti donosi listu lijekova (opći akt). Upravno vijeće Zavoda bi isto tako mogli biti lobirane osobe jer isto tijelo donosi konačnu odluku o stavljanju lijekova na liste', stoji u rješenju.

Podsjetimo, ZOL je stupio na snagu 1. januara 2025. godine, a u Novostima smo još u novembru 2024. otvorili pitanje kakve će biti reperkusije na procese u kojima se odlučuje o potrošnji četvrtine zdravstvenog proračuna, koliko odlazi na lijekove.

'Postupak stavljanja lijekova na listu lijekova HZZO-a u svakom je segmentu odlučivanja uređen važećim Pravilnikom Ministarstva zdravstva. Na operativnoj razini, postupak stavljanja lijekova na listu lijekova zdravstvenog osiguranja je u nadležnosti HZZO-a, te je rad članova Povjerenstva reguliran Poslovnikom HZZO-a. U kontekstu Zakona o lobiranju, isti se ne odnosi na spomenuti Pravilnik s obzirom da je usklađen s Direktivom EU prema kojoj postupak stavljanja lijekova na listu mora biti takav da su propisana mjerila jednaka za sve', tvrdilo je Ministarstvo zdravstva u Beroševom mandatu.

ZOL je HDZ-ova Vlada predstavila kao antikorupcijski zakon, a Berošev je amaterizam i otpor suzbijanju korupcije kasnije do datno prokazan u akcijama EPPO-a i USKOK-a. Koliko je zakon općenito loš i nevažan kao

poluga za kontrolu odnosa interesnih skupina s tijelima zdravstvene administracije govoriti i to što se u registru lobista ispred farmaceutske industrije do danas nalaze tek predsjednik IFI-ja (Udruga Inovativna farmaceutska industrija) SANI POGORILIĆ, nekoliko predstavnika Novo Nordiska i tvrtke Roche.

■ Nataša Škaric

FRAGMENTI GRADA

Gradanin pacijent

DUGOGODIŠNJI koalicioni partneri u Gradu Vukovaru, aktualni gradonačelnik i predsednik DP-a IVAN PENAVA te kandidat za gradonačelnika koalicije predvodene Hrvatskim suverenistima MARIJAN PAVLIČEK, javnost ovih dana istovremeno zabavljaju i frapiraju.

Pavliček nudi se pod sloganom 'Vukovar za sve', dok je Penava u trku za isti cilj izabrao DOMAGOJA BILIĆA, direktora Komunalca, čije je lice na plakatima s parolom 'Budućnost koja pamti'. Namera mu je, nakon 11 godina, vodstvo prepusti mladim snagama stranke. Ljubav je pukla kad su Suverenisti zbog neslaganja s gradonačelnikom oko bitnih pitanja, pa i odluke o naplati parkiranja u Borovu naselju, izašli iz koalicije, podnoseći ostavke na sve funkcije u gradskoj upravi, ustanovama i preuzećima kojima je Grad osnivač.

Penavin komentar bio je da su razlog bili preveliki 'apetiti' Suverenista. Među brojnim prozivkama, od kojih je većina od ranije poznata iz kuloarskih priča, su 11 Penavinih nekretnina na atraktivnim lokacijama u gradu. Suverenisti tvrde da je gradonačelnik vizionarski kupovao nekretnine na lokacijama, koje bi zbog velikih infrastrukturnih projekata, u dogledno vreme mogle biti na 'cenii'. Tu je i smeštaj stranih radnika u kući Penavine sestre. Iako je iznajmljivanje za smeštaj stranih radnika sasvim uobičajena stvar, dojučerašnji partneri zameraju Penavi što je u ranijim istupima bio protiv dolaska migranata i strane radne snage, a sada članovi njegove familije zarađuju na 'strancima'.

Nakon Penavinih nekretnina, na red su došle i Pavličekove. Javnost je uz platu saborskog zastupnika saznala da dotični prima i 70 evra iz gradskog budžeta mesečno za režijske troškove jer ima troje dece, da je u dva navrata dobio poticaj za razvoj turizma, te da posede dva luksuzna stana, koja iznajmljuje i koja, kako tvrdi Penava, može da ima samo 'elita' jer se nalaze u strogom centru grada.

Nije završilo sve na prozivkama 'ti menija tebi', nego su usledile i prijave na sudu. I to Pavličekove protiv Penave, jer tvrdi da je zloupotrebio položaj i ovlaštenja kada je od radnika Javne vatrogasne jedinice kao protivuslugu za novi Kolektivni ugovor, tražio potpise podrške Biliću. Do izbora je preostalo dvadesetak dana, a nekretnina i pikanterija sve je više.

■ P. G.

Dobro su to poznati, klasični prizori mikrodrustvenih antagonizama u glomaznoj institucionalno-organizacijskoj strukturi koja se već dugo, desetljećima, sporo ali sistematicno urušava. Te žilave krhotine štamparovskog modela javnog zdravstva, jedne od najvećih priča i jednog od najvažnijih postignuća ovađašnje modernizacije. O sustavnom i interesno-planskom urušavanju našeg modela javnog zdravstva, rečeno je valjda sve što treba reći. Ispisane su tisuće novinarsko-istraživačkih stranica i snimljeni sati materijala koji nam pomažu u teškom probijanju kroz tu gustu hobotnicu koruptivno-klijentističkih praksi u sprezi poslovnih i političkih aktera, mafijaških pogodovanja interesima privatnih medicinskih lobija i farmaceutima, kako bismo tek naslutili razmjere pljačke svih pljački u (post)tranziciji.

I što ili tko spomenute krhotine takvog modela u raspadu još uvijek nekako drži na okupu, u kakvoj takvoj cijelini? Ništa i nitko doli ljudi iz istog tog sustava, najčešće oni niže pozicionirani u strukturi, s kojima građanin-pacijent ima najviše kontakta. Njihova predanost i pregaljstvo, ono su što sistemu u propadanju još uvijek drži nos iznad površine blata u kojim tone. Kasno je, petak uvečer, kada pišem ove retke, već lagano klizimo prema suboti, kada začujem notifikaciju da mi je stigao e-mail. To mi liječnica obiteljske medicine javlja da je u sustav upravo pustila uputnicu koja mi je potrebna.

■ Hajrudin Hromadžić

LINA BUDAK Odluka o Novostima autoru će se obiti o glavu

U društvu koje je već decenijama kontaminirano mržnjom prema srpskoj manjini i Novostima, Savjet za nacionalne manjine svojom odlukom ohrabruje potencijalne podnositelje tužbi. Ipak, vjerujem u neovisno sudstvo koje neće podleći političkim pritiscima. Osim toga, ova odluka samo će natjerati Novosti da budu još bolje i još čitanije

SODVJETNICOM LINOM BUDAK razgovarali smo o tome kako različite interpretacije zakonodavnih i kaznenopravnih okvira utječu na demokratske procese u Hrvatskoj.

Slike 15 aktivistkinja strpanih u jedan policijski kavez odakle policijski službenik jednu po jednu sprovodi do zgrade suda podsjećaju na američke filmske trilere. Samo što na filmskom platnu iz željeznog kaveza umjesto aktivistkinja izlaze gangsteri. Bio je to epilog mirnog prosvjeda održanog sredinom aprila, kad je sedamnaestero aktivista blokiralo jedan od ulaza u Ministarstvo vanjskih i europskih poslova kao javni glas protiv hrvatskog odnosa prema genocidu u Gazi. Odvjetnica ste nekolicini aktivista koji su suočeni s ozbiljnim optužbama policije za navodno remećenje javnog reda i mira. Koja su zakonska uprišta policije za tako rigorozno postupanje prema mirnim prosvjednicima?

Zakonsko uporište za takvo arbitarno policijsko postupanje jednostavno ne postoji. Naprotiv, policija je grubo pregazila propise kojima je svakom građaninu pravo na mirno okupljanje i javni prosvjed, kao i iznošenje svog stava. U postupanju mirnih prosvjednika nije bilo prekršaja. Policija je zanemarila činjenicu da je na mirnom prosvjedu sudjelovalo samo 17 mirnih građana, znači manje od 20, zbog čega nije bilo potrebno prijavljivanje tog mirnog prosvjeda tijelima javne vlasti. Izjave ministra GORDANA GRILIĆA RADMANA i predsjednika Sabora GORDANA JANDROKOVICA bile su potpuno promašene, oni ne poznaju propise. Nije točno da su mirni prosvjednici svojim tijelima sprječili ulaz i izlaz iz Ministarstva vanjskih poslova jer su sjedili ispred jednog od šest ulaza u zgradu i to ispred protokolarnog ulaza koji je otvoren samo kad se, primjerice, primaju strane delegacije, što tog dana nije bio slučaj. Po zakonu, prosvjed se može održati na bilo kojem mjestu, osim, pri-

mjerice, pred bolnicama, školama, vrtićima, na određenoj udaljenosti od Vlade, Hrvatskog sabora i Ustavnog suda.

Osim što je policija neutemeljeno uhapsila mirne prosvjednike, nakon toga ih je držala u kavezima, kao da su divlje zvijeri. Policija je 15 žena smjestila u kavez veličine otprilike četiri metra kvadratna. Jedan policajac je ženama u kavezu dobacio: 'Pa može vas još stati!' Dio mirnih prosvjednika je istog dana odveden na sud, a oni koji su morali prenoći na Oranicama držani su cijelu noć pod upaljenim svjetлом. Imali su problema s dostupnošću vode. Sve to predstavlja nečovječno postupanje. To nisu uvjeti dostojni bilo kojeg uhićenika! Policija je predložila sudu niz strogih mjeru: zadržavanje mirnih prosvjednika, zabranu njihovog približavanja zgradi Ministarstva vanjskih poslova na udaljenosti od sto metara i to na šest mjeseci, novčano kažnjavanje prosvjednika novčanim kaznama u rasponu od 600 do 2.400 eura. Podnijeli smo pritužbu na postupanje policije Službi za unutarnju kontrolu MUP-a i pučkoj pravobraniteljici TENI ŠIMONOVIC EINWALTER.

Hapšenje, kavez, sud

Na osnovu kojih dokaza policija objašnjava to rigorozno postupanje? Zašto je njihova procjena tako strogā?

Dokaze nismo vidjeli. Na snimci događaja vide se mirni građani koji mirno prosvjeduju sjedeći ispred jednog od ulaza u zgradu Ministarstva. Zaključujem da dokaza nema! Moguće je da se policija zaletjela s postupanjem ili je pak osluškivala vlast smatrajući da se takvo postupanje od nje očekuje. Definitivno, nije bilo potrebe ni za kakvim policijskim reakcijama, najviše što je policija mogla poduzeti jest da mirne prosvjednike izmješti. Svojim postupanjem policija šalje jasnu poruku budućim prosvjednicima da znaju

što im slijedi ako im padne na pamet mirno prosvjedovati i iznijeti svoj stav – hapšenje, kavez, sud.

Ne zaboravimo, pravo na mirni prosvjed jamče Zakon o javnom okupljanju, Ustav i Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Podsetila bih da je dužnost policije bila ne hapsiti mirne prosvjednike, nego im omogućiti pravo na mirni prosvjed, štititi njihovu slobodu govora i onemogućiti ometanje javnog prosvjeda. Međutim, policija je u konkretnom slučaju postupala upravo suprotno: onemogućila je mirni prosvjed i sama ga je remetila, ugrozila i prekinula.

Osim što je policija neutemeljeno uhapsila mirne prosvjednike ispred MVP-a, nakon toga ih je držala u kavezima, kao da su divlje zvijeri. One koje su prenoćile na Oranicama cijelu su noć držane pod upaljenim svjetлом, imale su problema s dostupnošću vode. Sve to predstavlja nečovječno postupanje

Sjetimo se nekih drugih skupova, ne tako mirnih prosvjeda iz 2014. i 2015. godine. Akcije šatoraša koji su 555 dana blokirali zgradu jednog drugog ministarstva, Ministarstva branitelja, prijetili tadašnjem ministru Fredu Matiću i zamjeniku ministra Bojanu Glavaševiću, plinskim bocama blokirali promet Savskom. Sjetimo se prosvjeda desnice iz 2016. protiv Mirjane Račić, tadašnje predsjednice Vijeća za elektroničke medije. Kad bismo to usporedili s prosvjedom pred Ministarstvom vanjskih poslova, što bismo zaključili?

Neusporedivo je! I po broju sudionika i po obvezu prijavljivanja, ali i po samim porukama tih okupljanja, njihovom sadržaju. Ali, eto, 17 građana na mirnom prosvjedu se hapsi i brutalno procesuiraju, iako oni pozivaju na mir, što ne može biti kažnjivo, dok su šatoraši nesmetano remetili javni red i mir godinu i pol dana, upućivali jasne, otvorene prijetnje, vršili nasilje. Javnosti je ostalo nepoznato je li itko iz Savske odgovarao za te nerede, blokade i prijetnje. Da li je i koliko postupaka policija u tom slučaju pokrenula i kako su ti postupci završili? Ostalo je skriveno zašto javnost o ishodu postupaka nije informirana, iako su događanja u Savskoj snažno utjecala na politička kretanja u društvu.

Prije tri mjeseca, usred dana, splitskim ulicama prodefilirala je grupa crno uniformiranih navijača Hajduka vičući 'ajmo, ustaše'. I ovdje je javnosti ostalo nepoznato policijsko postupanje. Je li taj dnevni marš splitskim ulicama kažnjiv?

Apsolutno je kažnjiv. Međutim, tamo gdje policija treba aktivno i promptno reagirati, radi nevoljko, vrlo blagonakloni i presporo. Neprihvatljivo je i kažnjivo pozivanje na mržnju, netrpeljivost, uzvikivanje raznih parola kojima se unosi nemir, kojima se krši Ustav. Poslije niza društvenih pojava koje su prošle nekažnjeno, a koje urušavaju same ustavne

tekovine, postavlja se pitanje znamo li uopće da li je, što i kad kažnjivo. Pobogu, valjda znamo ulogu ustaša u hrvatskoj povijesti, da su bili na strani HITLERA! Trebamo se sramiti te epizode iz svoje povijesti. Međutim, čini se da tijela javne vlasti svojim neprincipijelnim postupanjem ohrabruju prekršitelje propisa.

Zaključujemo da je poruka 'Free Palestine' zabranjena, a ustaški pozdrav 'Za dom spremni' dozvoljen.

Vidjeli smo kako policija brutalno i javno postupa kad se uzvikom 'Free Palestine' poziva na mir, ali nismo imali priliku vidjeti javno postupanje policije kad se uzvikuje ustaški pozdrav koji poziva na netrpeljivost i mržnju. U normalnom, demokratskom društvu to ne može biti prihvatljivo. Ustaški pozdrav protivan je Ustavu, najvišem propisu koji se temelji na antifašističkim vrijednostima i na Domovinskom ratu koji nema veze s ustaštvom. Nije dobro za razvoj uredenog demokratskog društva, kojem navodno stremimo, da se prema građanima koji mirno prosvjeduju brutalno postupa, a prema nositeljima ustaških parola nevoljko i skriveno od očiju javnosti.

No, pred očima javnosti događa se bizaran slučaj preispitivanja uloge posljednje preživjele partizanke iz bitke na Sutjesci, 101-godišnje Vjere Andrijić, koja je čak ispitana na sudu o događajima u Bosni i Hercegovini, u Širokom Brijegu?

Sramotno je ovo što DORH radi. Zadivljena sam kako gospoda ANDRIJIĆ ponosno, sa smiješkom na licu, uzdignute glave odlazi na ispitivanje. A mogla je sve skupa izbjegći pozivajući se na svoju dob. Očito je taj njen partizanski pobjedički duh i dalje nesalomljiv. Odličan komentar je dao ŠIMUN CIMERMAN koji je kazao u jednom tjedniku: 'Da nije bilo partizana, MARKO PERKOVIĆ THOMPSON zvao bi se MARCO PERCONNE BERETTA'.

Je li izgubljen pravni i moralni kompas u hrvatskom društvu?

Političari su odigrali nečasnu ulogu kalkulirajući s biračkim tijelom, čineći brojne iznime vezane uz grbove, pjesme i pozdrave. Ako je nešto zabranjeno, zabranjeno je uvijek i svagda, a ne da je prigodno ipak dozvoljeno. Namjerno je napravljena konfuzija koja rezultira zaglavljanjem i otupljanjem mase od štetnih i opasnih pojava u društvu. Tko više može sa sigurnošću znati i reći da li je ili nije nešto zabranjeno. To je loše za sve. Kakvi su to propisi, kakva je to pravna sigurnost? Kakve su to prigodne iznimke? To je i sumrak zdravog razuma.

Pravni kaos

Posljednjih mjeseci svjedočimo medijskom reality programu oko koncerta pjevača koji se među narodne mase probio zahvaljujući ustaškom pozdravu. Postoji li pravna regulacija u slučaju sadržaja tih pjesama i ikonografije koja ih prati?

Zanimljivo je da ovih mjeseci dok traje najava i čekanje Thompsonovog koncerta gotovo nitko ne spominje da su njegovi koncerti zabranjeni u Austriji, Sloveniji, Švicarskoj, Njemačkoj, da je i Pula, pred koju godinu, zabranila njegov koncert. Smatram da bismo kao društvo trebali težiti standardima Europe, standardima koje baštine zemlje u kojima je Thompson zabranjen zbog svojih pjesama i poticanja publike na neskrivenu mržnju i netrpeljivost prema primjerice - Srbinima. Europska smo zemlja, dio smo EU-a, primjenjujemo propise EU-a. Ako je razvijenijim, pravno uređenijim europskim državama problematična ta mržnja koju Thompson manifestira svojom ustaškom ikonografijom, stihovima kojima slavi jasenovačke koljače, valjda bi to nama u Hrvatskoj trebalo prvi ma smetati. Mogu misliti kako se osjećaju pripadnici nacionalnih manjina, osobito Srbi,

prema kojima se ta otvorena mržnja i dalje širi i sije putem takvog 'kulturnog i spektakularnog' koncerta.

Često čujemo, čak i od visokih političkih i intelektualnih krugova, da ne treba zabranjivati Thompsonove koncerne jer je kontraproduktivno. Kako u slučaju Thompsonove ikonografije tumačite te poruke u javnom prostoru?

Po hrvatskom zakonu ta ikonografija je neprihvatljiva, ali u hrvatskoj praksi najviši politički krugovi, zbog svojih sitnih interesa, namjerno su razvili sasvim različite, oprečne interpretacije jednog te istog slova zakona, uvodeći iznimke od pravila. Time su unijeli zbrku i napravili pravni kaos. Smatram da, ako je nešto zabranjeno po Ustavu, kao što je

Zanimljivo je da ovih mjeseci dok traje najava i čekanje Thompsonovog koncerta gotovo nitko ne spominje da su njegovi koncerti zabranjeni u Austriji, Sloveniji, Švicarskoj, Njemačkoj, da je i Pula, pred koju godinu, zabranila njegov koncert

Thompsonova ikonografija, onda je to zabranjeno. Ustaški pozdrav ne može se prihvati ni u pjesmi. Opasno je da neke zabranjene stvari, uz aktivnu podršku politike, postaju prihvatljive i nekažnjive.

Odvjetnica ste Novosti u SLAPP tužbama. Novosti su često na meti tužbi, ali i predmet polemika, napada i prijetnji političara i drugih. S obzirom na vaše iskustvo odvjetnice Novosti, kako komentirate odluku Savjeta za nacionalne manjine o 35-postotnom smanjenju sredstava, kontra Ustavnem zakonu o pravima nacionalnih manjina? Hoće li ova otvorena vrata za sankcije Novostima dovesti i do novih tužbi?

Neprihvatljivo je financijsko kažnjavanje Novosti od Savjeta za nacionalne manjine, ali ono je štetno i za cijelo hrvatsko društvo i demokraciju. To je očito rezultat otvorenog podilaženja HDZ-ovim koalicijским partnerima iz DP-a. U društvu koje je već decenijama kontaminirano mržnjom prema srpskoj manjini i Novostima, Savjet za nacionalne manjine svojom odlukom ohrabruje potencijalne podnositelje tužbi koji će svojim obijesnim parnicenjem pokušavati onemogućiti rad i doprinos Novosti slobodnom novinarstvu u Hrvatskoj. Ipak, vjerujem u neovisno sudstvo koje neće podletići političkim pritiscima i pokušajima moćnih pojedinaca da SLAPP tužbama zatvore usta slobodnomislećim novinarima koji pišu za Novosti. U brojnim europskim i svjetskim izvješćima Hrvatska se proziva zbog gušenja novinarskih sloboda, što bi trebalo ozbiljno zabrinuti ministricu kulture i medija. Novosti su rasadnik sjajnih i nagradivanih novinara, one su osvjetlale obraz Hrvatske i obraz slobodnog novinarstva. Očekujem da će se ova pogrešna odluka o uskrati novčanim sredstava obiti o glavu onome tko ju je smislio. Ta odluka samo će natjerati Novosti da budu još bolje i još čitanije. ■

Zbog pobačaja preko granice

Svake godine najmanje pet tisuća žena prelazi granice unutar evropskog kontinenta kako bi realizirale pristup pobačaju, a ta brojka iz godine u godinu raste, pokazalo je nedavno objavljeni istraživanje koje koordinira španjolski portal Público.

Izvoz pobačaja (Exporting abortion) nedavno je objavljen novinarsko istraživanje o pobačaju u Evropi koje koordinira španjolski portal Público. Istraživanje je trajalo godinu dana, na njemu su radile novinarke i novinari diljem Europe, suradnici 11 europskih medija. Nalazi njihova istraživanja pokazuju da su, unatoč ponekom pomaku postignutom u ostvarivanju prava na pobačaj, tisuće žena diljem Europe i dalje prisiljene prelaziti granice svojih matičnih zemalja kako bi ostvarile pristup pobačaju.

Svake godine najmanje pet tisuća žena prelazi granice unutar kontinenta kako bi realizirale pristup pobačaju, i ta brojka iz godine u godinu raste. Razlozi za to su različiti. Ponekad žene shvate da su trudne nakon što je istekao zakonski rok za pobačaj u njihovo zemlji. U drugim slučajevima, fetus pokazuje malformaciju koju lokalni liječnici ne smatraju dovoljno ozbilnjom da bi opravdala prekid trudnoće. U trećim slučajevima previše se liječnika u matičnoj zemlji priziva savjeti. Istraživanjem je mapiran dio putovanja koja žene poduzimaju kako bi pristupile uslugama pobačaja u drugim zemljama. Glavne rute oblikovane su razlikama u zakonima o pobačaju u pojedinim zemljama, ali i geografskom blizinom tih zemalja.

Najveći protok je na ruti iz Njemačke u Nizozemsku – svake godine više od tisuću žena iz Njemačke odlazi u Nizozemsku radi pobačaja. U Njemačkoj je pobačaj legalan do 12. tjedna trudnoće, ali mnoge žene ne uspiju na vrijeme obaviti pobačaj zbog regionalnih razlika i nedostataka u zdravstvenoj skrbi po pitanju te usluge u Njemačkoj. Dok se u Nizozemskoj većina pobačaja obavlja u specijaliziranim javnim klinikama, u Njemačkoj ih prvenstveno izvode ginekolozi u privatnim ordinacijama, koji za to često postavljaju vlastita i arbitralna pravila.

Druga najčešća ruta ona je iz Portugala u Španjolsku. Više od 500 žena godišnje putuje tim putem. Objasnjenje leži u zakonodavnim razlikama i nejednakom pristupu pobačaju u tim zemljama. Pobačaji na zahtjev u Portugalu dopušteni su samo do 10. tjedna trudnoće, pa je ženama nerijetko jednostavnija opcija prijeći granicu sa Španjolskom, gdje je pobačaj dostupan do 14. tjedna trudnoće.

Treća najčešća ruta je iz Francuske u Nizozemsku, prosječno 526 Francuskinja putuje svake godine u Nizozemsku na pobačaj. Na osmom mjestu top liste od 25 ruta koje su mapirane u ovom istraživanju, ruta je koja nas se najdirektnije tiče, a to je ruta iz Hrvatske u Sloveniju. Tom su rutom od 2019. do 2023. godine zbog pobačaja prošle 1.102 žene. Jedina iznimka među deset najčešćih ruta koja ne uključuje susjedne zemlje je ona kojom putuju građanke Poljske u Nizozemsku. Svake godine, u prosjeku, 479 gra-

danki Poljske putuje iz jedne od najrestriktivnijih zemalja EU-a po pitanju pobačaja u onu s najvećom zaštitom, unatoč velikoj udaljenosti između njih.

Važno je u vezi s ovim istraživanjem kazati i da Nizozemska, Španjolska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Češka i Slovenija prikupljaju informacije o zemlji prebivališta žena koje dolaze na pobačaj u klinike i bolnice na njihovom teritoriju. Neke rute pobačaja nemoguće je ili jako teško mapirati, barem s potpunim i službenim podacima, jer mnoge zemlje ne prikupljaju takve informacije i ne vode potpune evidencije kad je pobačaj u pitanju. Neke zemlje prikupljaju podatke, ali ih ne daju na uvid javnosti.

IZVOR: Exporting abortion.
Izrada tablice: Ivica Družak/FINALIZACIJA

Žene koje su išle pobaciti u inozemstvo 2019. – 2023.

Iz Njemačke u Nizozemsku	6.001
Iz Portugala u Španjolsku	2.847
Iz Francuske u Nizozemsku	2.629
Iz Poljske u Nizozemsku	2.396
Iz Francuske u Španjolsku	2.270
Iz Belgije u Nizozemsku	1.998
Iz Poljske u Češku	1.160
Iz Hrvatske u Sloveniju	1.102
Iz Irske u Ujedinjeno Kraljevstvo	976
Iz Andore u Španjolsku	654

U slučaju Poljske, novinari su se oslanjali i na podatke Ciocie Basie i Ciocie Wenie, dva feministička kolektiva koji pomažu Poljakinjama da putuju van Poljske kako bi pristupile uslugama pobačaja u Njemačkoj i Austriji. To su glavne organizacije koje podržavaju građanke Poljske koje se odluče otici u ove dvije zemlje. Svake godine oko 120 žena putuje iz Poljske u Njemačku uz pomoć Ciocije Basije, a još 85 odlazi iz Poljske u Austriju uz podršku Ciocije Wienie.

Poljska je i jedna od rijetkih europskih država u kojoj više žena ostvaruje pravo na pobačaj u inozemstvu nego unutar nacionalnog zdravstvenog sustava. Prema službenim statistikama, u Poljskoj je između 2019. i 2023. godine obavljeno 4244 pobačaja. Tijekom istog razdoblja, kroz istragu Izvoz pobačaja dokumentirano je najmanje 4582 pobačaja Poljakinja u inozemstvu. To se događa još i kod građanki Andore i Malte, kod kojih je također zabilježeno više pobačaja u inozemstvu nego unutar matičnih zemalja. U Andori je još uvjek potpuno zabranjen pobačaj, a Malta je do 2023. godine održavala potpunu zabranu pobačaja. Te godine uvedena je jedna iznimka – pobačaj je dopušten ako je život žene u neposrednoj opasnosti.

Žene u Poljskoj, Malti i Andori ne samo da često traže pobačaj u inozemstvu, nego se i nerijetko podvrgavaju tom postupku unutar vlastite zemlje, ali izvan zdravstvenog sustava. Mnoge preko različitih organiza-

Inicijativa feminističkih grupa dovela je do otvaranja prve klinike za pobačaje u Varšavi u ožujku (FOTO: SOPA Images/SIPA USA/PIXSELL)

cija ili crnog tržišta online kupuju tablete za pobačaj, što je opcija koja je postala sve češća posljednjih godina (naravito tijekom pandemije). Ne postoje službene evidencije tako realiziranih pobačaja, ali postoje statistike glavnih dobavljača tableta za pobačaj – Women on Web i Women Help Women. Preko tih je dobavljača i organizacije Doctors for Choice Malta, od 2020. godine na Maltu poslano više od 2000 pošiljki tableta. Broj tableta poslanih na Maltu uvođen je tijekom četiri godine – s 289 u 2020. na 590 u 2024. godini.

U istraživanju se spominju i zemlje u kojima je pravo na pobačaj u praksi teško ostvarivo jer su gotovo sve regije pogodene liječničkim prakticiranjem priziva savjeti, a među tim zemljama navodi se i Hrvatska. ‘Unatoč zakonodavstvu, pristup pobačaju u praksi je u Hrvatskoj ograničen zbog prigovora savjeti mnogih liječnika i bolnica. Mnoge zdravstvene ustanove ne izvode pobačaje ili nameću dodatne administrativne prepreke. Štoviše, u Hrvatskoj postoji snažan društveni i vjerski pritisak protiv pobačaja’, objasnili su iz Nacionalnog zavoda za javno zdravstvo Slovenije autorima ovog istraživanja. Nije da to za Hrvatsku nismo znale, ali uvjek vrijedi ponoviti gradivo. ■

Првомајски нарамак

Свакога заинтересираног да питања рада претвори у политички садржај иритира немогућност те наизглед природне трансформације. Како превладати те потешкоће? Постоји ли шанса да рад и класа опет постану средишња политичка питања или се радило о повијесној епизоди која се више неће поновити?

Pад и радни односи већ неколико десетљећа – како код нас, тако и вани – не представљају пресудно поприште политици. Странке чији се програми врте око рада и радних односа углавном су маргиналне, а оне које су основане управо као политичко средство за изражавање интереса радника – социјалдемократске партије – давно су одустале од базе и окренуле се другим интересним групама, како стварним, тако и фантомским. Разлози иза тих процеса и трендова бројни су и комплексни, а за наше потребе највећи су два која су довољна да се барем скисирају контуре повијесног тренутка. Пропаст социјалистичких алтернатива на истоку и социјалдемократских пројеката на западу европског континента учинила је некоћ природну везу рада и политике готово па анакроном. Радило се, ето, о епизоди у политичкој повијести коју је вријеме, као и бројне друге, прегазило и која је изгубила легитимацију. Та се промјена није додогодила само у главама људи већ и у инфраструктури: радничке странке су нестале или су се трансформирале, синдикална покрivenост радништва вратила се на готово саме почетке синдикалног покрета, а остали смо и без мјеста радничке социјализације: од културних домова преко спортских клубова до одмаралишта. Дијељење радних увјета, искустава и судбина престало је бити везивно политичко ткиво.

Поред ових политичких промјена, додогодиле су се и оне које бисмо увјетно, за потребе дистинкције, могли назвати економским. У процесу деиндустријализације, који је захватио земље на различitim ступњевима индустријског развоја, додогодила се, жаргонски казано, рекомпозиција радничке класе. Под тим се мисли на свима видљиве трендове. Пријелаз на услужну економију сам по себи доноси успоставу низа мањих фирм у односу на некадашње индустријске гиганте и фрагментацију радништва. Такођер, нови економски односи су проточнијим учинили статусе радника, обртника и ситних подузетника. Увјетно речено, радништво се атомизирало и хоризонтално – радна мјеста су 'распршена' – и вертикално – класни статуси, уско дефинирани, постали су промјенивији растом броја самозапослених и сличних 'подузетничких' авантура.

Премда су, дакле, рад и класа напустили политичку арену и страначке програме, они и даље и диктирају расправе, макар и имплицитно, јер у крајњем случају и та арена овиси о њиховом раду. Кад се говори о друштву, тешко је не говорити о раду који то друштво 'одржава'. Сјетимо се само појма 'есенцијалних радника' из пандемијског периода. Рад је незаобилазан као средишња политичка тема, али у недостатку канала стриктног политичког превођења радних односа простор су присвојила културна и морална превођења. Иако је припадност радничкој

класи данас политички занемарива плава точка, она игра истакнуту улогу у политичком представљању. Припадност радничкој класи која се огледа у културним навикама, начину говора, антиинтелектуализму и осталим замишљеним карактеристикама, а не мјестом у производном процесу, данас представља сценски реквизит којим политичари 'доказују' аутентичност. Та се припадност данас третира као нека врста моралног капитала, као лиценца за провођење било каквих политика, укључујући и оне које изравно штете интересима већег дијела радничке класе. У контексту у којем се и минимални социјалдемократски покушаји регулирања економије или заштите најрањивијих третирају дословно као напад на стварност као такву, улога радничке класе као казалишног предлошка ту је да крајње политички статичну драматурију сувремених класних односа барем донекле динамизира. Морална се пак димензија заснива на глорификацији рада као таквог. И ослања се притом на брисање политичких конотација и бризи за дословност језика. У тим се поступцима готово изједначују рад и подузетништво јер у крајњој линији нема неке значајне разлике између глагола радити и подузимати. Чинjenica да нетко 'ради' јер мора продавати радну снагу да би преживио, а нетко 'подузима' јер има средстава да ту радну снагу купи и одређује јој што да ради, мора напротив уступнути пред са-

моразумљивости језика. Постоје, дакле, они који раде и подузимају, и они који на заједничком раду некад мрских класних непријатеља, а данас радних пријатеља, паразитирају. У ту домену спадају радници у јавном сектору и сви они, углавном високо образовани, који не раде у такозваном реалном сектору.

Увјерљивости те нове и наводно најважније класно-политичке подјеле, коју истичу и ДОНАЛД ТРАМП и САРА ВАГЕНКНЕХТ, доприноси и чинjenica да су радници у јавном сектору синдикално најпокриенији. Што и самим синдикатима као организацијама зна приуштити етикету заштитника привилегираних који политичким методама одузимају круж 'не-посредним произвођачима' на класној вертикални од рудара до корпоративног канцелара. Чини се као да смо се заплели у тврди интелектуални и политички чвор и да се не нуде опције изласка. Заговорници 'повратка на старо' – методама с почетка прошлог столећа и реторици о правој радничкој класи – често посежу за таквим зазивима како би се показали 'правим љевичарима' у односу на колеге с универзитета, културних институција или 'надреалног' сектора удруга цивилног друштва који мало превише пазе на проблеме из 'воук' домене. А ти колеге се у легитимацији за бављење питањима рада ослањају на теоријска и практична доказивања да су, на примјер, умјетници исто радници и да заправо међу радничком класом нема никаквих разлика. МАРКС је рекао да су радници сви који живе од продаје властите радне снаге и ту свака анализа стаје. Нијансирање је прериизично јер комплицира политичко дјеловање.

С обзиром на комплексност ситуације, сви су ти покушаји распетљавања иtekako разумљиви. Напросто свакога заинтересираног да питања рада претвори у политички садржај иритира немогућност те наизглед природне трансформације. Како превладати те потешкоће? Постоји ли уопште шанса да рад и класа опет постану средишња политичка питања или се само радило о повијесној епизоди која се више неће поновити? Можда би требало помакнути фокус, аналитички, а не синдикални, с непосредних материјалних интереса радника попут наднице и радних увјета на питање професионалне аутономије? Можда се ту крије једно од кључних политичких питања сувременог свијета: колико слободе и аутономије имамо на радним мјестима? Можда сав тај електорални бунт 'праве' радничке класе против средњих класа у јавном сектору у облику гласа за екстремну десницу представља неки тип зависности? Зависи за ступњем аутономије на радном мјесту, била она стварна или замишљена. Можда и споменута увјерљивост језичног стапања рада и подузетништва произлази из жеље да се осигура аутономија и слобода за доношење одлука о властитом раду које доноси подузетнички статус. Можда је 'лиценца' коју десница даје за 'слободу говора' у облику шовинистичких и осталих увреда политичку популарност стекла јер компензира недостатак слободе на радном мјесту. Можда у радној аутономији и њеној политизацији лежи потенцијал за стварање коалиције између љевице саздане махом од радника у јавном сектору и оних 'правих' радника. Можда је слобода одлучивања мјесто класне борбе. И прикладно поприште за укидање наводне искључивости слободе и једнакости која већ десетљицима функционира као најучинковитије идеолошко оружје. Први мај отвара простор за рефлексију о свим овим набројаним 'можда'.

Генерални штрајк у Бриселу (Фото: Content Curation/SIPA USA/PIXSELL)

Двије декаде труда

Српску православну општу гимназију 'Кантакузина Катарина Бранковић' досад је завршило 370 полазника. Осим што њезини ученици постижу одличне резултате на такмичењима, то је мјесто које проји-ма позитиван 'споговски' дух

Cвечаном академијом у Концертној дворани Ватрослава Лисинског 24. априла про- слављен је 20. јубилеј постојања и успјешног рада Српске православне опште гимназије 'Кантакузина Катарина Бранковић' (СПОГ). Та је образовна установа настала по замисли и на иницијативу тадашњег митрополита загребачко љубљанског Јована (Павловића), а по много чему је била примјер и узор не само за српско мањинско образовање, него и за једницу Срба у Хрватској. Зато не чуди да је тадашњи владика далматински Фотије на обиљежавању десете годишњице рада гимназије рекао: 'Да је митрополит Јован у свом пастирском дјеловању само основао православну гимназију, већ би тиме дао велики допринос српској и пра- вославној јединици у Хрватској.'

Наime, иако је митрополит Јован у свом пастирском раду учинио многе значајне ствари за православне Србе у Хрватској с обзиром на то да је охрабри- вао повратак и организирао помоћ по- вратницима, спашавао вриједан инвен- тар из девастираних цркава на подручју епархије и водио бригу о епархијама чији архијереји још нису били имено- вани, треба рећи да је оснивање Српске православне опште гимназије његово животно дјело.

Као дијете рођено 1936. на подручју Подравине, које је с породицом био у збјеговима, стекао је висок ступањ ем- патије и разумијевања за све настрадале. Захваљујући томе схватио је да ће по- вратак Срба у Хрватску бити успјешан једино ако се врате и млади људи којима би требало омогућити и квалитетно обра- зовање за које, колико год ти млади људи били паметни и даровити, не би имали средстава, па би им и факултет био теже доступан. На основу свог професорског искуства залагао се и за квалитетно и што шире образовање. 'Отварањем школа умножава се знање и то је капитал који се преноси другима да човјек никад не осиромаши, док је стваралаштво велика врлина корисна за друштво', сматрао је митрополит Јован.

Његову идеју о оснивању православне гимназије подржали су бројни представници српске јединице почевши од СНВ-а и других српских организација, градских и државних власти, а коначно и најши- рих црквених кругова.

— Иако СПЦ има вјековно искуство с ор- ганизацијом облика наставе као што је богословија, ова је гимназија требала ра- дити по државном програму, па је требало наћи моделе за ову специфичну установу

у Хрватској и за нас као цркву – рекао нам је протојереј-ставрофор Слободан Лалић, актуелни равнatel гимназије.

Године 2003. на темељу Уговора између Владе Републике Хрватске и Српске православне цркве у Хрватској о питањима од заједничког интереса, створен је и правни оквир за оснивање низа уста- нова, међу којима су и школе с правом јавности, па је двије године касније та модерна општа гимназија са савременим програмом и уписана у регистар. Настава се у њој изводи према плану и програму који имају и друге гимназије у Хрватској, с појачаним садржајима из националних предмета (српски језик, повијест, ликовна умјетност, глазбена умјетност). Једнако тако, будући да се осим страних језика и хrvatskog, настава изводи по моделу A на српском језику и ћириличном писму, то је чини једином таквом образовном институцијом изван источне Хрватске.

— Ученици седмично имају по четири часа српског, односно хrvatskog језика и књижевности у оквиру којег уче и свјетску књижевност, док је настава хисторије, географије, музичке и ликовне умјетност обогаћена с 30 посто садржаја из националне хисторије, културе и умјетnosti – каже Лалић.

Ученицима који нису из Загреба омо-

гућени су бесплатни смјештај и храна у

ученичким домовима што, као и уџбени-

нице и наставна средства, плаћа Црквена

општина загребачка, а ту су и бројне

изваннаставне активности и други са-

држаци.

Важна је и мултикултуралност учени- ка и професора, изабраних првенствено због стручних квалитета. Тако професо- рица хrvatskog Мира Биљанић и про- фесор географије Самир Хасанагић од

почетка предају у гимназији, за што су на недавној академији поводом обиљежавања 20. годишњице добили признања, али не смијемо изоставити ни Јадранку Резит, Јасмину Велдит, Светлану Килибарда, Петру Пушкар и низ других. Повјерење које им је указано оправдали су својом пожртвованошћу у предаји знања ученицима, а још више односом према њима јер су им били више од 'кла- сичних' професора. С обзиром на то да гимназију у сва четири разреда похађа осамдесетак ученика, могућ је индивидуални приступ, што поготово значи оним ученицима који су у Загребу далеко од породица.

Гимназија је ујесен 2005. почела са радом у скромним просторијама СПЦ-а у Боговићевој улици у Загребу. Прве школске године уписано је десеторо ученика, а тај број је са сваком слједећом генера- цијом растао. Једнако тако, нису само Срби били ученици те гимназије јер је ту било и дјеце с различитим (двоствруким) држављанствима: САД-а, Мађарске, Русије, Украјине, Румуније, Србије, БиХ, као и других националности, што упућује на инклузивност те школе.

— Школу данас похађа осамдесет и троје ученика, а запослено је 16 професора, психолог, педагог, библиотекар, рачу- новођа и техничко особље. Исто тако, у школу је до сада уписано 370 ученика, од којих је највећи број, отприлике 17 по ген- ерацији, успјешно завршио школовање – каже Лалић.

Боговићева је била привремено рje- шење с обзиром на митрополитове пла- нове да на Св. Духу уз манастир Свете Петке, који је дао обновити, сагради и објект у којем ће бити гимназија са капелом Св. Саве, као и духовни центар.

— Размишљало се о изградњи одређеног смјештајног капацитета, али је про- цијењено да се то не чини. Наши ученици су првих година највише долазили с простора Далмације, Лике, Кордуна па се сматрало да би, смјештени у једној згради овде у Загребу, били изолирани, а на неки начин и гетоизирани – истиче Лалић и додаје да је данас све више полазника из Загреба и других великих градова.

— Осим што наши ученици постижу одличне резултате на школским град- ским и државним такмичењима, нарочито смо поносни на њихове резултате на државној матури након које уписују факултете који су високо на листи њихо- вих жеља. Најчешће оне који су им први избор, а ако не први, онда макар други или исти одабир на другом универзитету. Уписују се на најразличите факултете, од економије, политичке, права, медици- не, друштвено-хуманистичких наука до теологије у Београду. Најчешће се одлу- чују за студију у Загребу, нешто мање у Ријеци, а одмах затим су универзитети у Београду и Новом Саду. Има ученика који су отишли на студије по цијелој Ев- ропи, један ученик је завршио на Ломо- носову, четверо бивших ученика студира у Данској, а имамо и студенте у Аустрији, Енглеској, Њемачкој – набраја Лалић.

Бројни бивши ученици гимназије по- стигли су успех у професионалном жив- оту, а многи од њих су се укључили и у рад српске јединице и постали истакнути активисти Просвјете, Привредника, СДФ-а, као и СНВ-а и мањинских вијећа. Дио ученика такође годинама одржава контакте с појединим професорима.

— Они нам се често и даље обраћају за савјет или подршку пред одређеним жив- отним изазовима са којим се сусрећу. Знајући какав су ниво образовања стек- ли овде код нас у школи, али и њихов ангажман током школовања на факул- тетима, ја сам заиста увјерен да ће они врло брзо – неки већ сада јесу – постати носиоци идентитета Срба у Хрватској на пољу културе, политичке, економије, а и на духовном плану. Гимназију видим као мјесто стварања озраџа који називам 'споговским' духом, мјесто у којем учитеље, родитеље и оснивача прожима заједнич- ка жеља да наше ученике носи дух опти- мизма, наде и радости која би требало да буде својствена младима успркос свим тешкоћама које се око нас збивају. Из њихових зрачи 'споговски' дух, печат одрас- тања и формирања у крилу установе чији је оснивач СПЦ – закључио је Лалић. ■

Самир Хасанагић и дио награђених на свечаној академији у Лисинском

Улазница за илузију

Kад министар хрватских бранитеља томо Медвед, други човјек хдз-а и човјек у којег је преточена сва симболичка снага ратне легитимације, изјави да ће 'настојати у сурадњи с менаџментом за оне хрватске бранитеље, обитељи погинулих, несталих и умрлих хрватских бранитеља, који буду жељели ићи на концерт марка ПЕРКОВИЋА ТХОМПСОНА, а не буду имали карте, да до карата ипак успију доћи', то можда може на прву звучати бенигно, чак и племенито. Али у њој је садржана срж хрватске политичке схизофрењије – суставна неспособност да се раздвоје посљедице од узрока, идентитет од манипулације, а култура од фарсе.

На симболичкој разини, хдз и Тхомпсон творе нераскидив савез: један производи стварност коју други претвара у мит. хдз ствара друштвене ломове, економску несигурност, демографску катастрофу и коруптивно-клијентелистички модел државе, док Тхомпсон пјева о изгубљеној части, о издаји, о вјери, домовини и Богу. И док пјева о томе, позорница се пуни заставама и крижевијама, а све то у организацији у којој хдз – творац проблема – купује карту за концерт на којем ће бити ритуално осуђен као издајник. Наравно, не именом, већ симболички. И наравно – нитко се не осјећа прозваним.

То није парадокс – то је сustav. Сustav који живи од симболичке магле, где се политичко дјеловање не мјери резултатима, него 'осјећајем' сигурности, стабилности и идентитета. А ако људи због Тхомпсона 'осјећају' да су мање преварени, мање сиромашни, мање издани – онда хдз зна да ће њихова власт потрајати.

Медведова изјава стога није административни коментар – она је политичка порука у пуном смислу ријечи. Она каже: ми знамо да ствари не функционирају, али ево, осигурат ћемо вам карту за илузију. Карту за концерт на којем ћете накратко вјеровати да је 1995. година, да је све имало смисла, да нисте узалуд изгубили пријатеље, здравље, илузије. Та карта не рјешава ништа – али вам барем даје осјећај да нетко још 'мисли на вас'.

С политолошке стране, ради се о савршеној илustrацији онога што се назива 'post-political populism': хдз не нуди политику као простор сукоба идеја, визија и рјешења – хдз нуди 'емоционални наратив', који се не може рационално оспорити јер се темељи на митовима, ратиштима и симболима. У том наративу, Тхомпсон је више од пјевача – он је свећеник митологије, а хдз је чувар светих реликвија. Питање мировина, запошљавања, здравља, образовања – све то нестаје пред силином осјећаја који се рађа кад из масе крену стихови о тенковима, барјацима и крви.

С друге стране, из перспективе културне теорије, ријеч је о тоталној регресији: док се сувремене нације боре с умјетном интелигенцијом, мултикултурализмом и редефиницијом идентитета, хрватска културна елита (ако уопће постоји) своди се на концертну сценографију из деведесетих. Тхомпсон није лош зато што пјева патриотске пјесме – он је лош јер замагљује стварност и цементира прошлост као једину дозвољену будућност. Његов културни хоризонт је плафон изнад којег хрватско друштво не зна, не жeli или не може.

На друштвеној оси, имамо феномен схизофрењије: друштво које очајнички тражи сигурност – чак и лажну – и које се колективно препушта осјећају стабилности, иако зна да стабилност води нестајању. Хрватска демографски нестаје, ментално стагнира, а политички кружци у затвореној петљи исте елите, истих обећања, истих превара. хдз је постао метафора за све што не ваља – и свеједно пођеђује. Зашто? Јер у друштву без алтернативе, и лаж изгледа као истина, и бесмисао звучи као спас.

Зато и закључак мора бити циничан, али исти: хдз је врхунац хрватске политичке мисли,

а Тхомпсон врхунац хрватске масовне културе. Они су одраз колективне свијести која не зна за еманципацију, која не тражи промјену, већ потврду. хдз креира хрватске проблеме, Тхомпсон наизглед критизира творце проблема, а онда хдз набавља бранитељима улазнице за концерт на којем ће се плакати због истих тих проблема. Зајтворени круг симболизма.

Хрватска не може боље – јер не жeli боље. хдз и Тхомпсон нису проблем, они су симптом. И докле год хрватско друштво тражи сигурност у химни, а не у правди; у пјесми, а не у политици – дотле ће падати, али уз осјећај да лети.

Управо то је трагедија: стабилно нестајање, уз ритам пјесме из прошlosti.

■ Душан Цветановић

'Правда' у ГОСТИМА

Враждин и Марибор нас дочекују као своје. Ови наши нас бију као туђе', написали су студенти Електротехничког факултета у Београду на друштвеној мрежи Икс коментаришући неке од недавних станица на њиховом међународном путу 'ка правди'. Односно, део студената, оних у блокади.

Након што се завршила 'Тура до Стразбура', када су студенти бициклисти из Србије одвозали 1.400 километара и пред вратима Европске уније показали своје незадовољство и предали писмо Савету Европе, у току је нова акција у којој се за политичко и друштвено стање у Србији обраћају 'међународним факторима', акција под називом – Од мого села до Брисела. Сада носе писмо европским посланицима у Брисел. Из Новог Сада су започели ултрамаратон дуг скоро 2.000 километара по принципу штафтног трчања, где десетак километара трчи једна група, па се смењује са другом. Маратон трче до Брисела како би скренули пажњу Европске уније на дешавања у Србији,

онима који наизглед разумеју сву сложеност и хетерогеност друштва какво је хрватско. Међутим, неки трендови су више него уочљиви. Без намере да их вредносно одређујемо, јер се у њима крију и племенити импулси који долазе из жеље за заједништвом са другом заједницом, са другим човеком, али и инфантилни пориви који долазе из потребе за туђом потврdom, чињеница је да оне постоје и да снажно прожимају велики део српског друштва.

Наиме, студенте маратонце другог дана на путу до Брисела дочекало је у Вировитици мноштво грађана, а међу транспарентима које су носили био је и један на ком је латиницом и ћирилицом било написано 'Добродошли' (без размака). По савету полиције тај транспарент је уклоњен како ћирилична реч не би неког 'испровоцирала'.

'Тридесетак студената и школараца чека српске ултрамаратонце у Вировитици. Има још знатијељних грађана по парку. Натпис 'добро дошли' склоњен по налогу полиције – због ћирилице. 'Да не би неког испровоцирао' – написао је на Иксу новинар из Србије са лица места. Фотографије које је објавио пре и после уклањања 'провокативне' ћирилице наишле су на шаролик спектар коментара и емоција, међу којима је ипак доминирала неверица: 'Могло је то исто без хушкачког тона'; 'Да није прво настала десна слика?'; 'Срећом, нико их није газио колима као код куће'... Палета коментара може послужити као огледало доминантног стања свести – изрази неверице, сумња у објективност новинара, оптужбе гласника за манипулативу и хушкање, релативизација догађаја и цинизам уз понеко ретко подсећање на забрану ћирилице у ндх. Идеализација студената, као и пројекције сопствених нереализованих жеља за побуном и променом, у многима су ампутирали сваку рационалност, а студентске акције постале су један велики полигон за емоционална пражњења, по-

Са дочека студената у Вировитици (фото: Дамир Шпехар/pixsell)

а план им је да до Брисела дотрче 12. маја, када ће заседати Европски парламент на ком би могао да се нађе и Извештај о напретку Србије. Јавност у Србији је подељена, док један део грађана полаже наде у адресе на које су се студенти запутили, други део не гледа благонаклоно на арбитрирање спољних актера и од њега, ако до њега и дође, не очекује корист за Србију.

На овом последњем путу дугом скоро 2.000 километара студенти су прошли и кроз неколико хрватских градова. Подршка коју из Хрватске упућују студентима већ шест месеци, колико је прошло од пада надстрешнице у Новом Саду, тумачи се у српској јавности на различите начине, најчешће дијаметрално супротно – као израз солидарности у борби за праведније друштво или као израз 'подршке' у дестабилизацији и задирање у унутрашња питања Србије. И занимљиво је како се чита површно и једноставно, чак и међу

вршна поистовећивања или нападе и осуде. Које студенти, за све ово време блокада, протesta и разних акција само подгревају. У томе успевају. А хоћe ли успети у свом науму да пронађу правду, једнакост и слободу у Бриселу и на путу до Брисела?

Док верују да ће бити дочекани отворених руку тамо где је разумљиво и оправдано да део њиховог идентитета буде 'provokativan', то само говори о њиховим илузијама. Које свако размажено дете има док је у гостима – где му сви титрају, смешкају се, нуде колаче и говоре оно што жeli да чује. А дете, опијено пажњом, не схвата да је та љубазност само форма. И да чим изађе из собе, нико се више не дави његовим цртежима и захтевима. Тако и студенти не виде да су само тренутна занимација и да је стварна промена, баш као и одрастање, најтежа, али и једино могућа – код куће.

■ Оливера Радовић

OSLONAC MLADIMA

oslonac.**privrednik.hr**

*Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.*

*Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.*

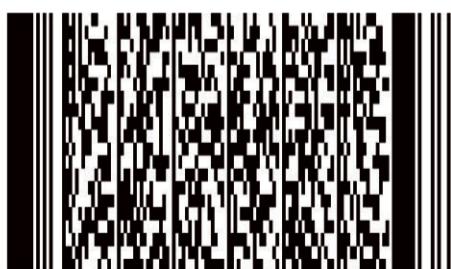
*Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!***

*Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.*

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite
OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom
aplikacijom bilo koje banke i
donirajte odmah! Hvala Vam.

*Posjetite naš P-portal i informirajte
se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj*

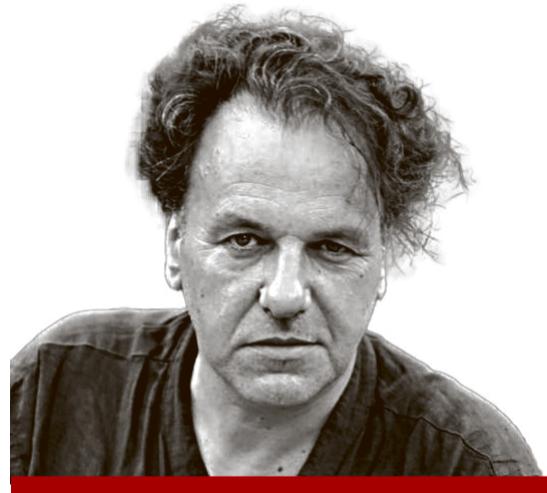
p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Повезани страдалништвом

**ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА**

пише Ђорђе Матић

Рафаило Блам очито није у логору био као Жидов, него као југославенски официр. 'Рака Абламовић', готово иронично прозирним ратним псеудонимом, сакрио се од смрти у Србина. Да једном у историји и то припадништво зазначи живот као могућност

Уз 30. април, на осамдесетој годишњицу

ЗНАМО одавно, а сазнајемо чини се све више, колико је страшна иронија историје присутна, а сакривена у датумима. Она као да се, к томе, неком непознатом и опскурном геометријом множи што је датум важнији.

У овом медију и управо у овом броју који излази, не треба ваљда објашњавати важност 30. априла. Ни подсјећати на то штоје, односно које је место, на тај дан прије равно осамдесет година ослободила Југославенска армија, тада тек два мјесеца тако именована након спајања нов-а и пој-а. Осамдесет година касније, најприје је 22. априла ту обиљежен службено, формално од стране ове државе, такођер битан датум – дан пробоја логораша из жица тога најстрашнијег топоса цјелокупне наше националне историје. Иако сам покушао изјећи да на државној телевизији гледам било што у вези

тога обиљежавања, знајући досад и из претходних година како ће све изгледати: обезвређивање, калкулирање ниско, цинизам и, већ на визуалној, сликовној, медијској разини, манипулатија и запрљаност. И та цинична, беспризорна, лажљива лица у апсолутном, гротескном и понижавајућем контрасту с величанственим, метафизички чистим Богдановићевим 'Каменим цвијетом' у позадини.

И заиста, узете су након протоколарног дијела изјаве од неколицине људи чије су породице побијене и нестале неизрецивим бестијалностима у главном логору Павелићеве Хрватске. Хоћу да вјерујем да је случајност то да су телевизијски новинари за изјаве и кратка свједочења редом одабрали само људе који припадају преосталим члановима заједнице наше жидовске браће по жртви.

А онда се, као 'на сигнал', укључила та хисторијска иронија сакривена у датумима. Хтјело се да је тај 30. април, тај велики дан кад је 1945. године напокон заустављено у овдашњој повијести највеће масовно уништење припадника три мученичка народа – једној датум још једне смрти, много касније и у другом времену, а на прагу сљедећег ужаса, овог последњег, с претходним наравно неуспоредивог.

Прије 34 године, 30. априла 1991. умро је у Београду, граду свога рођења, Рафаел – Рафаило – блам. Име, сјетит ће се сигурно неки, које одмах асоцира на неку нашу варијantu имена Леополд Блум (или Андреас Сам?). И неће бити сасвим у криву. Рафаило Блам, међутим, прије свега и свему унаточ остаће у култури по нечemu сасвим племенитом и свијетлом, у сферама, времену (у дословном физикалном и у пренесеном музичком смислу појма), и у просторијама на крају ипак изнад ужаса хисторије. Био је наиме музичар, мултиинструменталист, композитор и професор музике. Али и још нешто важно унутар племените умјетности звука – Рафаило Блам основи-вач је првог београдског џез-састава – названог Мики џез – или *Mickey jazz*. Припадништваједнаког као и сам Рафаило, бенд су раних двадесетих година прошлог столећа основали београдски жидовски омладинци. Некад би се рекло 'напредни' – а ови су момци у културалном смислу заиста били *напредни*, доносећи један, до само мало времена раније и у тамошњем културном контексту потпуно незамислив музички звук, а њиме читаву нову филозофију и поглед на свијет. Пар година послије, Блам је окупио и први академски џез бенд – Џони Бојс, с којим ће наступати дуж Југославије и по Европи до краја тридесетих – све до 1941. Био је уз то и диригент радничког пјевачког друштва 'Никола Тесла' и збора цркве Александра Невског на Дорђо-лу. Као и толики београдски Јевреји – родољуби, као краков, као винавер, као шлезингер, као браћа Амар, као мој омиљени михаел озэр, трубач Београдског коњичког ескадрона још код краља миљана и важна копча на нашег јунака – уосталом и као 34 српска Јевреја од легендарних 1.300 каплара – и Рафа Блам завршава школу резервних официра.

Тако је дочекао и рат. Још један, а за људе његова закона и поријекла – долазак неизрецивог добра, катализму без преседана у људском повијести. Рафаило Блам међутим, заробљен је на Косову, од свих мјеста, априла четрдесетпрве, као официр Војске Краљевине Југославије, инжењерац. С хиљадама својих кригсколега интерниран је у логор у Лидеку, у Њемачку, као ратни заробљеник. Енциклопедијске јединице равнодушно и готово гротескно, без коментара, наводе да је тамо у оном паклу основао и 'први оркестар југословенских ратних заробљеника', па још 'са секцијама', ваљда подразумијевајући

Рафаило Блам (фото: Wikipedia)

оно што је ту најочитије као, за објашњење вапијућа чињеница: Рафа Блам очито није у логору био као Жидов, него као југославенски официр. 'Рака Абламовић', готово иронично прозирним ратним псеудонимом, сакрио се од смрти у Србина. Да једном у хисторији и то припадништво зазначи живот као могућност, а не пропаст и нестанак.

Захваљујући и томе, поред, смијемо ли то тако назвати, среће – коју бројни чланови његове обитељи нису имали, па се ни не зна колико их је страдало у Холокаусту, у логорима нацистичким и ендехашким – Рафаило Блам вратио се из логора и рата жив. Има нешто, ако не звучи скаредно, можда неке дубље поруке у томе да је Блам био музичар. Инструментална музика, џез нарочито, као музика слободе, и као потпуна и чиста афирмација живота, у доба и у свијету након метафизичког слома тако неизмјерног да стилизирана ријеч први пут звони или се чита као увреда и где човјек треба да шути, да не блебеће, ни наглас, ни писањем чак, и где остаје питање може ли написана ријеч још ишта у овој цивилизацији, у том и таквом свијету музика је имала далеки, дубоко сакривен, неописиво танак али постојећи потенцијал да спаси крхотину најбољег дјела и облика израза човјека и људског рода.

Послије ослобођења земље – Рафаило уосталом рођен је у октобру, мјесецу кад је и његов град једном заувијек постао слободан – Блам постаје угледни члан музичке заједнице, и у класичарима Београдске филхармоније и са џезерима и народњацима чувеног оркестра Радио Београда (како би друго и могао син маркуса давида, једног од оснивача Радија). Професор Блам у 'Мокрањцу' предаје виолину. Као солист путује по свијету. Жени се и добива двоје дјеце: кћи нада постаће глумица, а син михаило, кога ваљда нитко никад тако није звао, него једино надимком, наравно, именом од миља уз обавезно презиме као јавку и појам за познаватеље музике – миша блам – најзначајнији је џез-контрабасист у повијести Београда, Србије и социјалистичке Југославије. И велики архивист џеза – јер како да син Рафаела Блама не буде, на било који начин, и чувар памћења?

Рафаило Блам имао је срећу да активно, креативно и сретно проживи цио период друге Југославије. До краја. Умро је у пролеће прве године последње деценије страшног двадесетог вијека. Дјеловало је као да је одабрао, скоро мистично, као старозавјетни јеврејски профети – да умре на симболички дан, баш на 30. април 1991. Могуће знајући, или макар наслућујући, шта ће се у сљедећим декадама па до данас догађати с памћењем и чињеницама о усуду два народа којима је припадао: првом од њих поријеклом и наслијеђем, а другом културално, избором, љубављу, радом, стварањем. И страдалништвом, којим су оба народа повезана, спојена заувијек. ■

ОЛИВЕРА ЈОВАНОВИЋ Највећа опасност за дијалог је неис- креност

Бавила сам се међурелигијским дијалогом преко двије деценије. То јесте једна врста миротворства, посебно у Босни, јер се кроз међурелигијски дијалог конкретно ради на помирењу. Неискрени дијалог не може да донесе ништа добро

ОЛИВЕРА ЈОВАНОВИЋ главна је и одговорница на уредница листа Православље, новина српске Патријаршије. Она потиче из Босне и Херцеговине (БиХ) и послије основне школе у Сокоцу, завршила је Прву гимназију у Сарајеву и Богословски факултет Српске православне цркве (СПЦ) у Београду. Њен први текст 'Веронаука на Романији' објављен је у Православљу 1996. године. Госпођа Јовановић је радила и у Међурелигијском вијећу БиХ и била је врло активна у дијалогу међу тамошњим различитим конфесијама. Била је члан делегације СПЦ-а на Скупштини Светског савјета цркава у Бразилу и

на консултацијама за мировна разрешења сукоба које су одржане у Сјеверној Ирској у организацији Европског савјета цркава. С Оливером Јовановић разговарамо о миротворцима који су у сва времена увијек у мањини, о фаризејима којих се и данас треба чувати, о времену Вакрса у којем се још увијек налазимо и о једној арапској изреци коју често спомињу и кршћани.

У Новом завјету пише да је у тренутку хапшења Исус једном од својих ученика наредио да спреми мач у корице, а једном од војника који су га

хапсили зацијелио је рану од тога мача. Како се конкретно може пробити снага миротворства у данашњем добу неизрециве мржње и бијеса? Мислим да је снага миротворства у свједочењу. Важно је да вјерујете у то и да свједочите својим животом – да будете примјер. Бавила сам се међурелигијским дијалогом преко двије деценије. То јесте једна врста миротворства, посебно у Босни, јер се кроз међурелигијски дијалог конкретно ради на помирењу. Трудила сам се да свједочим помирење и мислим да сам због тога могла покуцати на свака врата која су ми се због таквог искреног односа и отварала.

Покретни празник

Христ у Новом завјету говори о фаризејима, о лажним људима. Тко су данас фаризеји?

Не можете радити са младима на пројекту против говора мржње, а у исто вријеме на свом личном профилу на друштвеним мрежама ширити такав исти говор мржње. Не можете, у дијалогу који треба да је дијалог помирења, имати професионални и лични став који су у међусобној колизији. Не можете за професионални миротворни став примати плату, а у слободно вријеме, док трошите ту исту плату, ширити дијаметрално супротан став, односно говор мржње. Са оваквим сам се случајевима сусрела и схватила сам да је највећа опасност у дијалогу одсуство искренисти. Неискрени дијалог не може да донесе ништа добро.

Ове године у исти дан Вакрс славе и вјерници православне и вјерници католичке цркве. Непрестано се говори о екуменизму, али исто тако и против њега. Што ваш нерв каже о том истом дану славља?

Хришћани су најбројнија популација свијета и лијеп је осјећај када се у сваком кутку васељене, у исто вријеме слави побједа живота над смрћу. Такву радост не треба да помуте инсинуације и погрешна тумачења појма јулијански и грего-ријански календар, као и замјена теза којом се често манипулише ('ко се коме приклонио'), јер то са датумом Вакрса нема никакве везе. Вакрс је покретни празник и зависи од прољетне равнодневице, а овогодишње подударање датума прославе Вакрса, рекла бих, има везе и са вољом Божјом да се сви хришћани свијета заједно радују животу.

Зашто је Вакрс важан за вас?

Вакрс јесте суштина наше вјере, јер, као што стоји у Јеванђељу, да Христос није вакрсао узалуд би била вјера наша. Али морам да будем и мало људски себична и да кажем да је за мене најрадоснији Вакрс био пре ддвадесет и три године када сам на Вакрс постала мајка – своје прво дијете родила сам у зору Вакрса те године. Рађање новог живота је била потврда и символика Празника над Празницима – побједа живота над смрћу.

Вакрс започиње четрдесет дана прије њега и завршава четрдесет дана послије њега. Не живе ли у ствари хришћани непрестано вријеме Вакрса?

Ако се Вакрса сјећамо само у периоду четрдесет дана пре Вакрса, на Вакрс и четрдесет дана по Вакрсу, онда је у питању формализам који се не дотиче суштине. Суштина јесте свакодневно живети у радости вакрсења, а у исто вријеме бити свјестан свог крстоносног хода. Митрополит амфилохије, који је био мој професор, нама би студентима теологије једноставно говорио – пост је вјежба (споменујте четрдесет дана пред Вакрс) и помаже нам да се утврдимо у вјери и наставимо и мимо поста да постимо. То значи свакога дана и часа свједочити својим дјелима да си хришћанин. Ми треба да смо хришћани, који су схватили да Вакрс није само празник него и животни модел хришћанина – радовати се животу и обазирати се на свијет око себе.

Главна
уредница
листа
Православље

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Оливера Јовановић
(фото: YouTube
printscreen)

Технологија може да помогне да се пренесе порука љубави, али она не служи да воли уместо нас

Наравно, људи смо, слаби смо и због тога је великопосно вријеме добар подсјетник за наставак године – како треба живјети стално – превазићи искушења. То није лако, али вриједи опет и опет покушати.

Што би Вајсбрд сада могао да поручи вјерницима спц-а?

Наш патријарх Порфирије је човјек који стално подсећа: ако је христос на правом мјесту, све остало ће доћи тамо где треба. Велика су данас искушења, али послушати патријархове ријечи мира и љубави, које су очинске и јеванђељске поруке свим људима, а не само вјерницима спц-а, јесте и потребно и љековито. Патријарх нас подсећа и на символику крста који има и своју хоризонталу и своју вертикалу. Хоризонтала јесте наш однос са људима који су ту поред нас и кроз однос са њима свједочимо нашу вјеру. Вертикална је однос ка Богу. Дакле, нема те двије оси једне без друге у заједници каква јесте Црква.

ЦИВИЛИЗАЦИЈА ЖИВОТА

Већ дugo се говори, с бујањем технологије, уништавањем природе и себичним начином живота, да живимо у цивилизацији смрти. Како људима уроњенима у све то објаснити што је то цивилизација живота? Без истинских вриједности праве цивилизације нема. Нико не може са технологијом да створи искрену емоцију, нити да воли. Само исконски

свијет који ствара Бог посједује топлину срца. Технологија може да помогне да се пренесе порука љубави, али она не служи да воли уместо нас. За љубав смо ми створени и у љубави треба да живимо. Ових дана сам прочитала у тексту професора Дарка Танасковића дивну арапску изреку: Све се може постићи силом сем вапаја: воли ме, човјече.

Ипак, кажу да у ово вријеме живимо можда посљедње или претпосљедње дане. Ако видите и малу искру радости испод тамног покривача несреће и брига овога времена, како бисте ју назвали?

Мој омиљени пјевач из времена адолосценције био је ЈУРА СТУБЛИЋ. На ово питање могу да одговорим једним његовим стихом: 'Ви прекрасни људи'. Доброта ће спасити свијет. Вјерујем у добро и вјерујем да добро побјеђује зло!

Ако би данас човјек имао потребу, можда по први пут да клекне и склопи руке, што мислите да би се тада дододило између њега и бескраја на небу?

Дододило би се оно кантово: Звјездано небо из над мене и морални закон у мени. Дододила би се једноставна мисао у нама, у којој осјећамо љепоту Божије творевине.

Недавно сте постали главна и одговорна уредница листа Православље, новина српске Патријаршије у Београду, којем сте ви и ваша породица блиски може се рећи већ деценијама. Лист Православље је новина српске Патријаршије која за дviјe године прославља свој јубилеј – 60 година од изласка првог броја. У питању је вјерско штиво које се дотиче и друштва, јер и Црква је дио друштва и сходно томе бирамо и теме корисне за друштво. Кроз Православље се, да кажем, каналише живот Цркве до читаоца – кроз вести из Цркве, занимљивости, јубилеје, издавачку дјелатност, сјећање на преминуле браћу и сестре. У почетку је Православље излазило као новина Архиепископије београдско-карловачке да би прерасло

Патријарх Порфирије нас подсећа и на символику крста који има и своју хоризонталу и своју вертиналу. Хоризонтала јесте наш однос са људима којим свједочимо нашу вјеру, а вертикална је однос према Богу

у новине српске Патријаршије. Наши читаоци су и мирјани (лаици) и клири (свештенство). Новине се дистрибуишу широм свијета и излазе два пута мјесечно.

што за вас значи место главног и одговорног уредника ових новина?

Новине су конкретан рад. Оне су нешто што видите и самим тим представља задовољство када изађу из штампе. Годи ми креативност, иначе сама волим да пишем и писана ријеч је за мене од малена посебно важна. У основној школи сам била у Лиги младих лингвиста, а касније сам похађала Прву сарајевску гимназију која важи за језичку школу. Рад на новинама ми представља задовољство, а оно је још веће када људи похвале наша издања што нам се, без лажне скромности, врло често дешава. Наравно, све се то постиже уз тимски рад, а моје колеге СРЕЋКО, ВЛАДИМИР И ПРЕДРАГ су људи за сваку похвалу када је у питању сарадња. Иза сваког успјешног рада неког тима стоји заједништво и мислим да је то кључ нашег успеха – међусобно поштовање. ■

Одлазак пјесника

У практично цијелој српској јавности, и у Првој и у Другој Србији, ако данас има смисла користити те дихотомије, умјетничка вриједност Симовићеве поезије и драмског писма није довођена у питање

Прије неколико година открио сам зајмљиву коинциденцију: вуди ален и Љубомир Симовић родили су се у размаку мањем од двадесет и четири сата. Једном у крштеници стоји први, а другом други децембар 1935, једном Њујорк, другом Ужице и то ми је било много забавно. Неколико пута сам ту чињеницу варирао и мистификовала. Нарочито занимљиво ми је било да је стив тешит, који је такође био Ужичанин, једанпут директно 'побиједио' Алена у бици за Оскара за најбољи оригинални сценарио кад су обојица били номиновани, а то је, видимо данас, био један од најбољих Аленових сценарија уопште. Најинтригантније, међутим, је то што може изгледати да Ален и Симовић долазе из различитих епоха. Ален је неуротик, цезер, еротоман, сав уроњен у поп-културу, док је Симовић, ријечима које је ових дана исписао светислав Басара, 'прибран, уредан и организован човек (...) песник који успева да толико дубоко зарони у архајске слојеве језика, до којих се не доспева без тешких духовних, душевних и животних ломова (...) песник гетеовог типа који досежу највише поетске врхунце, а да притом остају стабилне личности, добро интегрисане у друштво. Такви песници најпросто имају више духовне снаге и боље подносе живот са свим његовим недоумицама, мраковима и посрнућима, него њихове уклете колеге по перу'.

На вијест о смрти Љубомира Симовића стigli су типични агенцијски чланци које можда није неумјесно парафразирати, макар због информативне вриједности и због подсјећања: Српски пјесник и драмски писац Љубомир Симовић (1935–2025) преминуо је 17. априла у Београду. Симовић, родом из Ужица, дипломирао је на Филолошком факултету у Београду историју југословенске књижевности и српскохрватски језик, за вријеме студија је радио као уредник студентског књижевног часописа Видици, а радни вијек је провео као уредник у културној редакцији Радио Београда. Објавио пјесничке књиге 'Словенске елегије' (1958), 'Весели гробови' (1961), 'Последња земља' (1964), 'Субота' (1976), 'Ум за морем' (1982), 'Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској' (1983), Источнице (1983), 'Игла и конац' (1992), 'Љуска од јајета' (1998), 'Планета Дунав' (2009) и друге. Написао је драме 'Хасанагиница', 'Чудо у Шаргану', 'Путујуће позориште Шопаловић' и 'Бој на Косову', које су извођене на многим нашим сценама, као и у иностранству. Симовић је посвећено писао и есеје о српским пјесницима и драмским писцима, попут књиге 'Дупло дно', и ликовним умјетницима 'Читање слика' (2023), а написао је и дневник снова 'Сневник' (1998) и роман 'Ужице са вранама' (1995). Ту је и серија књига расправа о актуелним књижевним, културним,

друштвеним и политичким питањима 'Галоп на пужевима' (1994), 'Нови галоп на пужевима' (1999), 'Гуске у магли' (2005), 'Обећана земља' (2007), 'Неслана со' (2023) и друге. Како се види, имао је дара за лијепе наслове.

Помињана драма 'Бој на Косову' је и екранизована. Режисер филма из 1989. године, о чувеној шестстотој обљетници битке, био је здравко шотра, а сценариста сам Симовић. Имајући у виду да је говор слободана милошевића на Газimestану, а поводом битке, накнадно у највећем дијелу јавности препознат као симболички почетак рата и око филма су се стварале разне контроверзе дно којих се преносио и на личност Љубомира Симовића. Нарочито се то односило на 'Химну косовских јунака', односно Симовићеву пјесму познату и као 'Христе Боже' коју су као своју химну користиле злогласне Црвене беретке. Ипак, у практично цијелој српској јавности, и у Првој и у Другој Србији, ако данас има смисла користити те дихотомије, умјетничка вриједност Симовићеве поезије и драмског писма није довођена у питање. Посљедњих година, практично откад је Александар вучић постао очигледно најмоћнија личност у земљи, Симовић је био активан противник његове власти и опозиционар. Видјело се то у интервјуима и јавним наступима, али и у чињеници да је био један од творца Иницијативе ПроГлас. И у првим реакцијама на његову смрт види се тај консензус око једног аутора у друштву у којем је иначе врло мало консензуса. Поклопило се то са блокадом двију зграда РТС-а, док Симовићев Радио неометано ради. Неком склоном симболици то би било довољно за варирајући о његовој позицији у овдашњој култури.

Ујако кратком периоду, Србија и српска култура изгубили су бојану Андрић, Филипа давида, Љубомира Симовића и Мирјану Миочиновић. Били су блиских генерација, углавном су се и познавали међусобно, а неке сродности су биле и дубље, рецимо, везаност Бојане Андрић, Љубомира Симовића и Филипа Давида за Радио-телевизiju Београд односно Радио-телевизiju Србије или пак снажан антиратни активизам Филипа Давида и Мирјане Миочиновић, али овако, из перспективе њиховог одласка, једна сродност је најважнија. То су били дуги животи, животи дужи од просјечног животног вијека чак и на развијеном Западу, животи достојанствени и испуњени, некако заокружени. Свака смрт је трагедија, и метафизичка и реална бол за ближње, колико год покојници били у поодmaklim годинама, али у неком симболичком смислу овде се може призвати наслов једне Симовићеве књиге 'Весели гробови' (kad је већ по правилу књигама давао тако добре наслове), нарочито у контексту кад скоро свакодневно свједочимо неким прераним смртима, смртима људи који нису ни близу остварили своје потенцијале.

Колико год стереотипно и клишејизирano звучало, Љубомир Симовић је преминуо, али његово дјело наставља да живи. ■

Ин
меморијам:
Љубомир
Симовић
(1935 – 2025)

пише
Мухарем
Баздуљ

Љубомир Симовић (фото:
YouTube printscreen)

Хапшење са фасцијлом

Покушај сипа да ухапси предсједника Републике Српске Милорада Додика његови најближи сарадници оцијенили су као класичну провокацију, дување пробног балона који би требало да послужи за процјену реакције оних који га чувају

Милорад Додик у Источном Сарајеву (фото: Армин Дургут/PIXSELL)

Политичком кризом у БиХ, изазваној зарад још неправоснажном пресудом милораду додику према којој предсједник Републике Српске (РС) због непоштовања одлука високог представника мора у затвор годину дана уз шест година забране политичког дјеловања, у протеклих мјесец дана доминира само једно питање – да ли ће Додик бити ухапшен. То питање аутоматски повлачи и неколико потпитања која отприлике гласе – ко ће, када и како да га ухапси и на крају крајева да ли је то уопште могуће.

Појашњења ради, важно је поменути кратку хронологију збињања од изрицања пресуде до данас. Након што је Додик осуђен на већ поме-

нуту казну, услиједио је низ политичких акција органа власти РС. Народна скупштина усвојила је законе којима је суспендовано дјеловање Тужилаштва БиХ и Суда БиХ на територији Српске. Такође, забрањен је рад сипа-и (нека врста државне полиције) и Високом судском и тужилачком савјету који бира судије и тужиоце у свим правосудним институцијама у БиХ. Након што сути закони ступили на снагу у РС, Тужилаштво БиХ је отворило истрагу против Додика, премијера Радована Вишковића и предсједника Народне скупштине Ненада Стевандића због 'напада на уставни поредак БиХ'. Њих тројица су позвани у Тужилаштво да дају исказе, али се на те позиве

нису одзвали, након чега је надлежни тужилац донио одлуку да њима тројици у одсуству буде одређен притвор од 30 дана, а како се они и даље нису јављали у Сарајево, тужилац је расписао потјерницу у којој тражи од свих полицијских агенција да, ако примијете поменуту тројку, без оклијевања их ухапсе. Од тог момента почиње својеврсни полицијски циркус.

Једна од полицијских агенција у коју је стигла потјерница је и муп РС. Полицијац у РС су, међутим, дио обезбеђења Милорада Додика, готово свакодневно предсједник Српске им је у видном пољу, али, то је већ сасвим јасно свима, никоме не пада на памет да покуша да га ухапси. Када су у питању агенције у Федерацији БиХ, Додик се једноставно не указује у њиховом видокругу јер од избијања кризе не иде на територију тог ентитета, а како федерална полиција нема право да улази на територију РС, свака њихова акција тог типа је само у домену теорије. Преостала је само поменута 'државна агенција' чије је сједиште, парадоксално, у РС, на подручју Источног Сарајева. Сипа има и канцеларију у Бањалуци, припадници те агенције готово на дневној бази веома добро знају где се креће и шта ради Милорад Додик, али седмицама уназад никоме од њих такође није падало на памет да покуша да га хапси.

Све док Додик није дошао у Источно Сарајево неколико дана након Вајкса. У згради Владе РС у том граду Додик је одржао састанак са локалним функционерима, а како се све дешавало на неколико стотина метара од централе Сипа, та агенција више није имала куд. Морала је нешто да покуша, па су тако три инспектора, лежерно обучена кренула пут капије зграде Владе где су у старту заустављени и замољени да се окрену и оду назад и да 'нико овдје, па ни они, неће хапсити Додика'. Након неколико минута уђеђивања, инспектори су отишли назад у своје канцеларије необављена послла, а вијест о томе обишла је регион.

Само неколико минута након тог догађаја Додик је изашао пред новинаре и поручио да полиција Српске неће уступнути пред било каквим изазовом када је ријеч о одбрани институција и Устава, наводећи да Сарајево лажима настоји да продуби кризу и доведе до веће ескалације стања, у чему неће успјети. 'Зар стварно неко размишља да полиција која је задужена да штити институције поклекне пред окупационом силом која се зове Сипа, Суд, Тужилаштво. Тај је будала', испалио је Додик.

Покушај припадника Сипа да га ухапси Додикови најближи сарадници оцијенили су као класичну провокацију, дување пробног балона који би требало да послужи за процјену реакције оних који га чувају, ако до озбиљније акције икада дође.

'Све је у старту изгледало прилично неозбиљно. Њих тројица са некаквом фасцијлом у рукама кренули су да ухапсе најзначајнију политичку личност у БиХ. То се једноставно тако не ради и то ће вам потврдити сваки садашњи или бивши полицијац. У акције хапшења не иде се са фасцијлом', објашњава за Привредник припадник безбедносних служби који због природе послла не може отворено да говори за медије.

Он открива да је овај догађај указао у којем правцу ће се ствари даље развијати.

'Дефинитивно је јасно да ће, ако не дође до промјене политичких околности, агенције из Сарајева покушати да крену у озбиљнију акцију. Исто тако је јасно да ће полиција РС још озбиљније да чува Додика. И ту имамо пат-позицију која не може довијека да траје, али потрајаће неко вријеме', закључује.

Додик за то вријеме неће ни покушати да уђе на територију Федерације БиХ. И сам каже да нема потребе да иде тамо. Али ће зато на неке друге адресе. У Москву већ 9. маја на обиљежавање 80. годишњице побједе над фашизмом. У међувремену је већ био у Москви, а стигао је и до Израела, те неколико пута у Београд. Сваки пут је морао да пређе државну границу. На државној граници је државна гранична служба која такође има налог да га ухапси. Како гранични полицијаци поштују тај налог и више је него јасно. ■

Полицијски циркус у БиХ

пише
Жарко
Марковић

Бунтовница са разлогом

Коса Бокшан након само две године студија напушта 1947. године београдску ликовну академију и одлази у Задар, где настаје чувена Задарска група. По наређењу озне требало је да сви буду ухапшени због субверзивне делатности

1. јануара 1925. рођена је Коса Бокшан, знаменита српска сликарка, супруга исто тако славног уметника Петра Омчикуса. Косара, како јој је право име, рођена је у Берлину. Њен отац Славко Бокшан био је инжењер електротехнике, велики познавалац рада Николе Тесле. Објавио је неколико дела о његовим проналасцима. Мајка Хелена Гертруда Јариус била је Немица.

Коса Бокшан се у Београду школовала од детињства, тачније, са седам година уписује Српско-француску основну школу, а касније приватну школу за ритмичке игре. 'Ја сам се страшно заљубила у балет, то ми је био један сан да кренем и тим путем, мада сам увек цртала и мислила о сликарству', говорила је Коса Бокшан.

Пресудио је, извесно, овај други пут, па Коса Бокшан учи сликарство код зоре Петровић, а потом 1945. године уписује Академију ликовних уметности у Београду у класи Ивана Табаковића. То је била година када је организован први послератни пријемни испит на овој високој школи. Након само две године студија Коса Бокшан напушта београдску академију и одлази у Задар, где настаје чувена Задарска група (Милета Андрејевић, Петар Омчикус, Бата Михајловић, Љубинка Јовановић, Мића Поповић, Вера Божичковић и Коса Бокшан). О тадашњој атмосferи на Академији ликовних уметности у Београду Коса Бокшан је касније говорила као о 'загушенуј средини у којој је постојао јак притисак појединих колега који су били близки режиму'. Зато се одлука младих уметника да 'одбегну' у Задар објашњава субверзивним одговором на понашање актуелне власти. Касније су дознали да је по наређењу озне требало да буду ухапшени у Задру, али их је пријатељ описао као младе и неодговорне уметнике на које не би требало 'трошити' време.

'Задарско искуство је за мене значило разбијање свих могућих окова: академских, друштвених, политичких и отварање животу пуном страсти и енергије младости', сећала се Коса Бокшан.

После два изгубљена семестра сви чланови задарске групе враћају се у Београд, на Академију ликовних уметности осим Миће Поповића коме је трајно било забрањено похађање ове установе.

У септембру 1948. венчавају се Коса Бокшан и Петар Омчикус. Следе изложбе широм земље, репертоар њених слика је широк, са највећим акцентом на пејзаж и људску фигуру. 'Коса Бокшан је узбудљива и уверљива онда када је непосредна и одмерена... За њу је све у боји, све се постиже преко боје: како расположење и атмосфера тако и карактер пејзажа, предмета или портрета...', пише о сликарки миодраг Б. протић (касније иницијатор оснивања Музеја савремене уметности у Београду).

Следе изложбе у Паризу, сада потпуно нове оријентације, тачније, геометријске апстракције. По узору на тицијанов портрет његове ћерке Лавиније, који је видела на путовању по Италији, настаје први рад у технички енформела који француска критика посебно запажа.

Косара Бокшан
(фото: Зоран Анастасијевић)

Коса Бокшан и Петар Омчикус се трајно настањују у Паризу 1957. године.

Али још једна значајна станица на стваралачком путу овог уметничког пара јесте Вела Лука. У августу 1968. Коса Бокшан и Петар Омчикус организују 'Међународни сусрет уметника' у Вела Луци на Корчули, на коме су били заступљени уметници из целе Европе. Први сусрет се одвијао на тему мозаика и свако је урадио по два мозаика који су уградњени у јавне зграде и инсталацију спомен-зид. У току 20 дана реализовано је 70 мозаик плоча. Коса Бокшан је урадила два мозаика са темом Сунца.

Други симпозијум одржан је 1970. у августу уз учешће око 30 уметника. Тема је била синтеза сликарства, архитектуре и урбанизма на пројекту за викенд насеље у Плитвинама на Корчули. Ово насеље је требало да има капацитет за 500 туриста. Пројектом је руководио архитекта Рикардо Поро. Идеја је била да све куће буду различите и удобне за једну четворочлану породицу. 'Куће-скулптуре' су реализовали ликовни уметници, а 'обичне куће' су радиле архитекте. Коса Бокшан је учествовала на изради 'куће скулптуре' и једног подног мозаика. Међутим, од целог пројекта реализовани су само планови и макета који се чувају у Центру за културу Вела Лука. У пратећем програму организована је музичка свечаност у организацији композитора из Италије Луке Ферарија и уз учешће готово целог становништва овог корчуланског града.

Одржан је и трећи симпозијум 1972., такође, уз помоћ Луке Ферарија, али очекивања организатора и домаћина нису била испуњена тако да се ова манифестација убрзо гаси. Захваљујући великим ангажовању Косе Бокшан, Петра Омчикуса и анте

Мариновића у Вела Луци је отворен музеј цртежа, гравира и скулптура са значајном међународном колекцијом радова. Уметнички пар остао је везан за ово острво. Дуго су се препричавале анегдоте да је њихов повратак са Корчуле данима одлаган, иако су били спаковани, јер трајект је ишао сувише рано па је слађе било преспавати полазак.

Стваралачки допринос Косе Бокшан са више од 125 самосталних и још више групних изложби у земљи и иностранству је немерљив. Умрла је 21. новембра 2009. у Београду, а тада још жив Петар Омчикус оснива Фондацију Косе Бокшан и Петра Омчикуса.

2011. у Михизовој улици у Београду. Ту преносе све уметничке радове из париског атељеа. Петар Омчикус умире 2019. године у Београду. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVIII / Загреб | petak, 02/05/2025

ПРИВРЕДНИК #245

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Parabureau /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра Лошић, Ђорђе Матић, Бојан Муњин, Оливера Радовић, Маша Самарџија, Леон Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима Савјета за националне мањине Владе Републике Хрватске.
РЕДАКЦИЈА
Привредник 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Знаменита српска сликарка Коса Бокшан

пише Марија Ђорђевић

Maratonci sa Severinom
(Foto: G. Gazdek)

Ko ne skače, taj je čaci

Pobjedničkom vrpcom i medaljama u Osijeku, crvenim tepihom u Virovitici, zagrljajima i suzama domaćina dočekani su srpski studen-ti koji trče u akciji 'Od mog sela do Brisela'

PROHLADNA je travanska subotnja večer. Kiša nemilosrdno kvasi slavonsko tlo. Maratoncima i maratonkama, srpskim studentima u blokadi, koji preko Hrvatske, Slovenije, Austrije, Njemačke, Francuske i Luksemburga trče do Bruxellesa to ne remeti plan. Zaštićeni tek kabanicama, mokrih čarapa i patika, ali osmijeha punih ponosa, njih dvadesetak u 23 sata utrčava na Trg Vatroslava Lisinskog u Osijeku. Proljetne oborine i hladnoća ne smetaju ni građani. Četiri sata ih strpljivo čekaju. Naoružani su transparentima podrške, vodom, sokovima, voćem, dekama, pecivima, toplim obrocima, kolačima, medaljama i narukvicama priateljstva u bojama grada. Trgom odjekuju pjesme i povici *pumpaj*. Na transparentima poruke: 'Jedan svijet, jedna borba', 'Ne stojimo po strani, stojimo uz vas', 'Solidarnost nema granica'. Osječani i studenti pjevaju 'Zemlju' EKV-a: 'Ovo je zemlja za nas, ovo je zemlja za svu našu decu...'. Pod egidom 'I drug je legal' doček organizira inicijativa 'Student uz studenta'. Pomogle su im gotovo sve osječke udruge i mnogi građani.

— Važno nam je pružiti podršku jer od početka pratimo njihovu borbu, a sada imamo priliku to napraviti u svom gradu. Velika su nam inspiracija, pokazuju kako ujedinjeni mogu izazvati velike promjene. Mi kao nove, poslijeratne generacije ne moramo nositi teret prošlosti i mržnje, nego smisao za novi i ljepši svijet — objašnjava PETRA MARJANOVIC iz Inicijative.

Bila je to prva stanica na putu dugom 1.993 kilometara, koji će pod naslovom 'Od moga sela do Brisela', srpski studenti pretrcati za 18 dana. Tamo bi trebali stići 12. svibnja na zasjedanje Europskog parlamenta, koji će tada raspravljati o situaciji u Srbiji. Od europskih institucija očekuju da ih podrže i prihvate činjenicu da se nešto u Srbiji mora mijenjati. Maratonci trče štafetno u skupinama koje se izmjenjuju svakih desetak kilometara.

Pobjednička vrpca i medalje u Osijeku, crveni tepih na platou ispred Gimnazije Petra Preradovića u Virovitici, emotivni zagrljaji, suze domaćina i imena 16 poginulih pod nadstrešnicom u Novom Sadu. U svim gradovima studenti i građani pjevaju 'ko ne skače, taj je čaci'. U Virovitici su dočekani u tišini zbog žalosti za pokojnim papom FRANJOM. Bez glazbe, bez pištaljki i vuvuzela, ali s plavim majicama na kojima piše 'pumpaj' te 'U Virovitici samo ljubavni pritisci', kao parafraza čuvene BALAŠEVIĆeve pjesme o ovom gradu.

Maratonka LARA TOMIN, studentica Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu napunila je 21 godinu. Papa se sigurno ne bi ljutio, zapjevao bi sa studentima i podržao ih u borbi za pravednije društvo. Laru su Virovitičani iznenadili i tortom. Svima je dobrodošlicu u ime Studentskog zborna Veleučilišta u Virovitici poželjela LARA ŠIMIĆ, studentica zagrebačkog Pravnog fakulteta i voditeljica virovitičkog The room FM radija čija se redakcija uključila u organizaciju dočeka.

— Vaša borba za istinu protiv korupcije i za bolje sutra nadahnjuje ne samo Srbiju već cijelu regiju. Danas ste primjer da se za pravdu vrijedi boriti bez obzira na granice. Virovitica stoji uz vas. Neka vam ovaj grad bude simbol podrške i priateljstva na vašem putu — rekla je Lara.

Među građanima koji su došli pozdraviti studente iz Srbije, bio je bivši gradonačelnik Virovitice i nekadašnji HDZ-ovac PETAR BUDIŠA.

— Ovdje bi trebao biti cijeli grad jer ovi mladi ljudi vode trenutno najveću borbu u Europi. Naši građani su postali ravnodušni prema svemu, a studenti nam pokazuju da moramo biti glasni i uporni u traženju istine — rekao je Budiša.

Tu je bila i umirovljena profesorica biologije MIRA MARKUS koja je studentima darovala čokolade.

U Osijeku može i cirilica
— doček studenata (Foto:
Marija Šarčević)

— Došla sam pozdraviti mlade ljude s novim idejama. Ne znam što će im sve ovo donijeti, ali podržavam svaki njihov korak jer su tako duhoviti, kreativni i odlučni — rekla je profesorica.

DENIS HALUPA jedan je od brojnih građana Virovitice koji je u svojoj kući ugostio studente. Bio je to medicinski tim — dvije djevojke i tri mladića iz Novog Sada, studenti medicine i fizioterapeuti TIJANA, ANJA, ALEKSA, SINIŠA i ĐUŠAN.

— Prekrasni su klinci! Pristojni i vrlo dragi mladi ljudi koji žrtvuju akademsku godinu kako bi doprinijeli borbi za bolje društvo. Uz doručak smo imali priliku porazgovarati. Iz prve ruke sam čuo opis vrlo traumatičnog iskustva upotrebe zvučnog topa za vrijeme šutnje na prosvjedu. Posebno su me se dojmale ozbiljnost i odlučnost kojom pristupaju svojoj misiji, kao i vrlo zrelo promišljanje o značaju neovisnih institucija za funkcioniranje demokratskog društva. Oduševili su me. Nije sve propalo. Od srca im želim da ustraju i uspiju u svojim nastojanjima — kazao je Halupa.

Brzo se pročula vijest koju pjevačica SEVERINA najavila na profilima svojih društvenih mreža da će iz Imotskog, gdje je pjevala na nekom rođendanu, doputovati u Viroviticu kao građanka, da pozdravi studente.

— Oni su svjetionik ne samo Europe nego i svijeta. Njihova hrabrost, upornost i borba koja traje gotovo šest mjeseci, nije viđena na ovim prostorima posljednjih trideset godina. Posebno bih pohvalila njihovu duhovitost, pamet, transparentnost i činjenicu da su, unatoč zastrašivanju, ostali dosljedni svojim zahtjevima i vrijednostima — rekla je okupljenim novinarima podsjetivši da se u novosadskom pritvoru više od 40 dana nalaze mladi ljudi čiji su neobavezni razgovor prisluškivale tajne službe, a režimski mediji revno puštali u svojim programima i proglašili to državnim udarom.

I Severina je skakala na ironično skandiranje 'čacima'. Nekima se učinilo da će zasjeniti maratonce jer su je okružile brojne novinarske ekipe, a građani i studenti željeli napraviti selfije. Međutim, studenti su joj beskrajno zahvalni jer ih podržava od prvog dana, a njihovu priču je kao javna osoba učinila još vidljivijom.

Na varaždinskom dočeku, kao građani su se pojavili saborska zastupnica SANDRA BENČIĆ i gradonačelnik NEVEN BOSILJ, pa zajedno sa studentima i građanima otpjevali pjesmu iz osamdesetih 'Za milion godina', svojevrsnu himnu studentskog pokreta.

— Mnogo ljudi je izgubilo budućnost, gledajući u prošlost. Vrijeme je da se sa tim prestane. Ovi mladi nisu rođeni ni '91 ni '95, samo žele bolju budućnost — kazao je Bosilj.

Grad Varaždin je na molbu građanske inicijative osigurao sportsku dvoranu, ležajeve i večeru, 'u skladu s proklamiranim kulturnim vrijednostima i tradicijom da je svatko dobrodošao'. Gradonačelnik Virovitice IVICA KIRIN, međutim, nikako nije želio podržati građansku inicijativu svoga grada 'jer je to političko pitanje Srbije'.

Srpski studenti su kroz Hrvatsku protrčali bez zastave i drugih državnih obilježja svoje zemlje koje inače koriste. Vidjeli smo to u svim državama na dočecima biciklista koji su nedavno pedalirali do Strasbourg. Učinili su to iz sigurnosnih razloga. Iako je zbog neizbjegljivih *hejter* na društvenim mrežama bilo bojazni, nigdje se nije dogodio ni jedan incident. Policija ništa nije prepustila slučaju, a u Virovitici su organizatorima čak sugerirali da uklone natpis dobrodošlice na cirilici 'jer u Virovitici ima dosta branitelja pa da netko ne bude isprovociran'. U Osijeku takvih savjeta nije bilo, pa se uz latinično, na nekim porukama čitalo i cirilično pismo. Nitko nije bio isprovociran. ■

ИНФОРМАТОР

Живјели су мирним тежачким животом

Полагањем вијенаца и паљењем свијећа одана је почаст жртвама злочина који се дододио у Гудовцу само 18 дана након успоставе Независне Државе Хрватске

На ово тужно мјесто не волим баш долазити, али сваке године као да чујем позиве који ме снажно вуку у овај спомен-парк. На овом мјесту убијени су отац и дјед моје мајке. Ових дана, на годишњицу злочина, запалим у цркви свијеће за претке које никада нијам упознала, оvdje положим цвијет на спомен обиљежје, капне ту у покоја суза, а онда брже-боље одем јер ме ово тужно мјесто напростио сломи – рекла нам је професор викенд БРАНКА ОБРАНОВИЋ из Великог Коренова крај Гудовца. Полагањем вијенаца и паљењем свијећа, тамо је одана почаст жртвама злочина који се дододио у Гудовцу, само 18 дана након успоставе Независне Државе Хрватске. Радило се о једном од првих масовних злочина над Србима у другом свјетском рату.

Припадници Сељачке заштите који су претворени у усташку постројбу, по налогу ЕУГЕНА ДИДЕ КВАТЕРНИКА, дан радије ухапсили су 200 становника села у околици Бјеловара те их сљедећег ју-

тра стријељали. Организатори комеморације били су Српско народно вијеће, Удруга антифашистичких бораца и антифашиста Бјеловар те Вијеће српске националне мањине Бјеловара. У неколико пригодних говора истакнута је важност очувања сјећања на жртве и потреба су-протстављања повијесном ревизионизму, а овакве комеморације требају служити као подсјетник на трагичне последице мржње и нетolerанције те као опомена да се слични злочини никада више не понове. Парастос за невине жртве одржао је парох бјеловарски јереј БРАНКО МАКСИМОВИЋ.

— Не доводи ме овде само однос према невиним жртвама већ и однос према Богу. Овде су страдали Срби из Гудовца и околице, али моје молитве тичу се свих невиних страдалих људи било које вјери-сповјести или националности – рекао нам је парох.

У понедељаљак 28. travnja 1941., четрдесетак наоружаних људи ушло је у Гудовac. Задатак им је био пронаћи и на једном мјесту окупити све мушкарце српске националности. Свеукupno двјestotiњак Срба одведено је затим на ливаду где се иначе одржавао сточни сајам. Свега неколико их је успјело побјећи и спасити се док су преостали натјерани да легну на земљу након чега су један по један убијени и побацани у велику јamu. Усташе су овај масакр настојали оправдати чињеницом да су у околици Бјеловара, припадници поражене југославенске војске који се нису слагали с успоставом НДХ, убили неколико хрватских сељака. Међутим, убијање људи који са споменутим злочином нису имали никакве везе, била је прије свега порука нових власти онима које се сматрало непожељнима у усташкој Хрватској. Та порука

Полагање вијенаца
СНВ-а у Гудовцу

дала се наслутити одмах по оснивању НДХ и то управо у Бјеловару и околици.

Стотине локалних Срба ухапшени су и заточени у новооснованом логору Даница покрај Копривнице. Они који су на самом почетку избегли хапшење морали су на јавним мјестима носити око руке свезану црвену траку с натписом ‘Србин’. Већина их је на крају ипак завршила у усташким логорима, прво у Јадовном код Госpiћa, а затим и у Јасеновцу, као готово цијела жидовска и ромска популација из бјеловарског краја.

— Кад се дододио овај страшан злочин, моја мајка имала је 13 година, сасвим дољно да је много тога запамтила и о свemu mi врло често потанко причала – рекао је Стево Маслек.

— Овде су убијен мој дјед, мајчин отац и још десет чланова, што даље, што ближе фамилије. Неколико мјештана успјело је побјећи и тако спасити живу главу, а један од њих био је Милан Јарин којега је моја мајка добро познавала. Према њеном казивању успио се некако докопати потока Плавнића и тако је умакао златворима. Дочекао је слободу и још дugo послије тога живио. Одмах након покоја, усташе су ишли по селима, скupљали одјећу и храну, говорећи да ће то требати мјештанима које су одвели премда су их прије неколико сати све редом побили. Након тога су се понапијали као да се ништа није дододило. Овај страшан злочин потакао је многе мјештane бјеловарског краја да се пријдруже партизанским јединицама – објаснио је Стево Маслек.

— Дај молим те, још бих нешто рекао. Редовито читам Новости и чујем да су вам скресали средства. Издржат ћете ви, знам сигурно и желим вам сву срећу – додао нам је на растankу. Вања Фицнар, предсједник вснм-а Бјеловара, био је ангажиран у сваком дјелићу комеморације у Гудовцу.

— Ови људи којих се данас сјећамо, страдали су само зато што су били Срби и што су православне вјере. Нитко од њих није био политички активан већ су живјели мирним тежачким животом са својим обитељима и никада никоме нису ништа нажао учинили. Овде је страдао и ујак моје мајке, а од свих овде присутних људи, већина има некога тко је овде изгубио живот. Треба напоменути да Срби на овом подручју нису од јучер. Овде смо од половине 16. стогодиња. Било је то прије осннутка града Бјеловара, па су наши коријени овде врло дубоки – рекао је Фицнар. Предсједник Српског народног вијећа Борис Милошевић није хтио пропустити комеморацију у Гудовцу.

— На ово мјесто доводи ме култура сјећања јер први масовни злочин у НДХ никако не смије пасти у заборав. Људи су покупљени са својих њива, вртова и дворишта па на силу доведени на ово мјесто, не знајући зашто су оптужени нити што су скривили. Тако са првим пуцњевима схватили су да гину зато што су друге вјере и друге националности. Овде треба барем једном годишње долазити како би се одржало сјећање на жртве и како би генерације које долазе, точно знале што се и зашто дододило – рекао је Борис Милошевић.

■ Владимир Јуришић

Стопостотна енергетска обнова

Пројектом се уједно отварају нова радна места те потиче ангажман домаћих грађевинских фирми

Након што је за велики број грађевина на подручју Барање успешно довршен поступак јавне набаве за енергетску обнову вишестамбених зграда те након што су одобрани извођачи радова и стручни надзор, с првим је данима априла у Белом Манастиру и службено започела енергетска обнова зграде П+8 колоквијално зване ‘Лепотица’.

Обнова те зграде уједно је и најзахтјевнији захват јер се као симбол урбане визује Белог Манастира, у строгом центру града истиче својим волуменом и висином. Њена енергетска обнова додатно ће послати јасну поруку о смеру развоја локалне заједнице. Пројект се проводи у оквиру програма Ублажавање енергетског сиромаштва на потпомогнутим подручјима и подручјима посебне државне бриге – Енергетска целовита обнова стамбених зграда, у сарадњи с Министарством просторног уређења, градитељства и државне имовине Републике Хрватске.

Претходно су представници Министарства градитељства и извођача радова, изабраних путем јавне набаве, стигли како би обавили увођење у посао, а извођач радова је фирма Фасадер боја. Укупна инвестиција износи 2,7 милиона евра. Након нужних предрадњи грађевински радови су започели, планирани рок завршетка је 24 месеца, али извођачи прогнозирају да ће обнова трајати само 12 месеци.

Осим Лепотице у енергетске радове уведене су и зграде у Дарди, на адресама Св. Ивана Крститеља 69 те 135. барањске бригаде 2. У Белом Манастиру радови започињу на зградама у улицама Др. Фрање Туђмана 5, Краља Звонимира 91 те Осечкој 47 и 49. Рок завршетка радова на овим објектима је између четири и шест месеци. У Кнежеву се обнова проводи на адреси Венац града Вуковара 15, 16 и 17.

‘Лепотица’ у Белом Манастиру

Укупно је реч о 17 стамбених улаза у зграде дијљем Барање што овај пројекат чини једним од највећих улагања у урбани инфраструктуру регије у последњих неколико десетака.

Радови су субфинансираны у 100 постотном износу и власници станови не сносе трошкове енергетске обнове, а сви станари који су већ поставили ПВЦ столарију која испуњава техничке услове из документације, неће ју морати мењати. Осим споменутих зграда, у поступку је и набава за објекте на беломанастирским адресама Трг Слободе 5, 6 и 7 те Краља Звонимира 2, а почетак радова планиран је за отприлике нешто мање од два месеца.

Енергетска обнова зграда доноси низ предности као што су смањење трошкова грејања и хлађења, повећање тржишне вредности некретнина, али и побољшање квалитета живота кроз угодније и сигурније становање. Обнова великог броја стамбених зграда значи не само топлије и квалитетније становање него и снажан потицај локалном господарству. Пројектом се уједно отварају нова радна места те потиче ангажман домаћих грађевинских фирм чиме се додатно јача локално господарство.

Подсетимо, зграда на адреси Беле Бартока 5 у Белом Манастиру у потпуности је обновљена током 2024. године док је зграда у Петловцу такођер прошла кроз темељну обнову исте године.

■ Зоран Поповић

Забава и учење за клинче

Поред одговарања на занимљива питања, најмлађи су се опробали у рушењу пластичних флаша главицама купуса и другим забавним игрицама с рециклирањим материјалима, а накнадно забавили играјући стони тенис и школицу. Током Еко дана с децом се дружио и начелник ЈУГОСЛАВ ВЕСИЋ.

— Поводом Дана планете Земље наше Комунално предузеће дуги низ година организује радионице за најмлађе, на којима деца уче кроз игру и забаву. На тај начин код њих развијамо еколошку свест. Данас је заиста пуно садржаја и весело у кругу нашег комуналног предузећа. Кроз едукацију и дружење с најмлађима желимо дати наш допринос обележавању Дана планете Земље — поручио је начелник Весић. Деца су показала интерес и завидно знање о томе колико је важно чувати планету и на који начин већ од најранијег узраста могу властитим примером да то и покажу.

■ Сенка Недељковић

Очекују четири мандата

Комунално предузеће и Општина Ердут у сарадњи с Фондом за заштиту животне средине обележили су Дан планете земље у Даљу

Поводом Дана планете Земље, који је обележен 22. априла, Комунално предузеће Чворковац из Даља, у сарадњи са Општином Ердут и Фондом за заштиту околиш, организовало је Еко дан, активност која је окупила готово 200 малишана из дечјих вртића и основних школа из Даља и Бијелог Брда. Представљена је и нова друштвена игрица, како би се деца забавила и учила кроз игру. Деца су имала прилику да учествују у различитим радионицама у оквиру пројекта едукативно-информативних активности о одговорном управљању отпадом. Носилац пројекта је Општина Ердут уз субфинансирање Фонда за заштиту околиш.

— У оквиру пројекта израђена је друштвена игрица Еко Чворко, едукативна еко-авантура кроз Општину Ердут, како би се најмлађи упознали с лепотама и знаменитостима Ердута и одговорним управљањем отпадом — рекла је директорка Чворковца Анђела Томашевић. Најуспешнији такмичари, као награду, добили су примерак нове друштвене игре, а један део, како су најавили организатори, биће подељен по вртићима и школама.

Самостална демократска странка је 26. априла у Вуковару прва предала листу за Скупштину Вуковарско-сремске жупаније те кандидатуру Срђана Јеремића за заменика жупана испред српске националне мањине. Носилац листе је саборска заступница Драгана Јецков, која је рекла да је СДСС у кратком времену прикупило и више него потребан број потписа, те да су на листи већ познати страначки активисти који су својим радом били препознатљиви у заједници протеклих година. Указала је да су српској заједници у Жупанијској скупштини загарантована четири мандата.

— Искрено се надам да ће сва четири припасти нашој странци, која се током више од 27 година деловања у Хрват-

ској показала као озбиљна и одговорна странка, која делује у интересу српске заједнице — истакла је Јецков. Говорећи о регионалном нивоу, као приоритет је навела инсистирање на равномерном развоју општина па тако и оних с већинским српским становништвом, наставак бриге о образовању на српском језику и писму, очувању националног идентитета као и бриге о сакралним објектима на истоку Хрватске. Срђан Јеремић је функцију заменика жупана обављао и у протекле четири године, истакавши задовољство што му је странка исказала поверење за један мандат.

Кандидати за Скупштину Вуковарско-сремске жупаније

— Трудио сам се ове четири године да буде активан на терену, да иницирам и организујем састанке с локалним руководствима, и уз њихову, али и помоћ Жупаније креирајмо квалитетнији живот наших субородника у појединим срединама — нагласио је Јеремић. Нада се подршци грађана и у наредном периоду, а да би тако требало да буде навео је податак да су у само три дана скupili 1.450 потписа подршке.

— Уколико добијем поверење бирача, обећавам агилност у борби за права српске заједнице, уз што боље односе с већинским народом, како би заједничким снагама донели просперитет овом подручју — поручио је кандидат СДСС-а.

■ С. Н.

Паразос за жртве Данице

Већина логораши била је српске па јеврејске, ромске, а одређенији број био је хрватске националности

У организацији Вијећа српске националне мањине Копривнице и Вијећа српске националне мањине Копривничко-крижевачке жупаније те парохија Велики Поганац и Копривница, 26. априла одржан је паразос на Спомен подручју Даница у Копривници за све страдале у том и другим усташким логорима.

Паразос су служили великопоганачки парох БРАНИСЛАВ ТОДОРОВИЋ и копривнички парох РАДОВАН ДИМИТРИЋ, а поред чланова Вијећа њему су присуствовали представници копривничке градске и жупанијске власти, локалних антифашистичких удружења те други грађани. За жртве усташког злочина изведена је молитва и запаљене су свијеће. Пригодни говор одржao је замјеник предсједника жупанијског ВСНМ-а ГОЈКО ЛЕБАН.

— У усташкој творевини, тзв. ндх, одвођени су људи различите националности и вјериоисповијести. А исто тако, одведени су и они који су се томе противили. Као што знамо то је рађено по расним законима. Свиме тиме, нажалост, срушени су мостови међу људима. Усташки режим био је терористички бруталан и на овом мјесту изграђен је, као што знамо, први усташки логор. О свему томе млади би кроз школу требали да уче како се то више не би поновило — међу осталим рекао је Лебан. Испред жупанијског антифашистичког удружења скупу се обратила Даница Десница.

— Ове године обиљежавамо 80. годишњицу ослобођења од фашизма и добро би било да се то обиљежи у сваком мјесту. Овде се присјећамо свих оних који су у логору ушли и нажалост страдали. Стра-

Молитва у Спомен подручју

дали су многи због нације, вјере, боје коже па чак и имовинског статуса. Свих њих се морамо присјетити као и наших антифашистичких бораца без којих данас не би било Хрватске ни свих нас. Нека се ово више никада не понови — казала је Десница. Актуелни градоначелник и саборски заступник Мишел Јакшић (сдп), и замјеник жупана Копривничко-крижевачке жупаније Ратимир Љубић (хдз), захвалили су се организаторима што су их позвали те изразили поштовање према страдалима и осудили усташке злочине уз поруку да у Копривници и жупанији не смије бити мјеста никаквој мржњи и нетolerанцији према другачијима. Са стручне хисторичарске стране о логору Даница укратко је говорио Драјен Ернечић, кустос музеја града Копривнице. Он је изненадио више значајних података о првом логору у вријеме ндх-а, броју логораши и њиховом третману те њиховим трагичним животним судбинама. Како је истакнуо, велика већина логораши било је српске па јеврејске, ромске и одређеног броја хрватске националности. Сви они завршили су од логора Јадовно и Јасеновица до Аушвица.

■ Зоран Витановић

ИНФОРМАТОР

Молитве у храмовима

Паастоси за жртве и страдале Другог свјетског рата одржани су у православним храмовима

У Саборном храму Преображења Господњег у Загребу, 28. априла служен је паастос за жртве и страдале Другог свјетског рата.

Паастос су служили свештеници загребачке епархије Михајло Жикић и Андреј Иваненко те ђакон Александар Миљановић након чега се Жикић кратко обратио присутним вјерницима. Нажалост, паастосу није присуствовао велик број људи иако се знало кад ће бити одржан. Но, они који су присуствовали могли су видјети да је унутрашњост храма први пута од загребачког потреса 2020. ослобођена ске-

У Саборном храму Преображења Господњег у Загребу

ла којих сада има само уз бочне зидове јер те фреске још нису рестауриране. Штовише, за вријеме Вакрса и те су скеле привремено биле уклоњене. Паастоси за жртве и страдале у Другом свјетском рату одржани су и у другим православним храмовима.

■ Н. Ј.

Равно- правност крајишника

Недавно је у Нарти одржана изложба 'Културно-историјско наслеђе православних Срба на просторима Хрватске и Славоније'

Парохијски дом у Нарти најавио је недавне обнове постоеће цркве и културног и друштвено-живота српског народа бјеловарског краја. То је доказала и недавно одржана занимљива изложба под на-

Експонати на изложби

тивом 'Културно-историјско наслеђе православних Срба на просторима Хрватске и Славоније'. Изложба је изведена у заједничкој организацији Вијећа српске националне мањине Општине Штетића, Општине Ивањска, вснм-а Бјеловарско-бilogорске жупаније и Српског културног центра Павле Соларић из Бјеловара. Аутор изложбе био је Борис Бјелајац, а њезин циљ био је јавности представити фотографски експонате музеја епархије Загребачко-љубљанске те стваре богослужбене књиге, пронађене испод пјевница у више православних бјеловарских цркава.

Више о самој изузетној посјећеној изложби, на којој је поред бројних грађана, био и изасланик епископа Кирила, архимандрит Српске православне цркве Данило Љуботина, говорио је аутор Бјелајац.

— Читава изложба се састоји од четири тематска блока. Ради се о иконама, црквеном талу, еванђелима и црквеном текстилу. Идеја изrade фотографске изложбе музејских експоната је настала из вишегодишњег познанства и дружења с Славомиром Матејићем и Слободаном Милеуснићем, који је формирао Музеј српске православне цркве – истакнуо је Бјелајац.

— Путем икона се шаље духовна порука, али и она свјетовна. Погледајте двије слике које потјечу с иконостаса у селу Плавшинац. Ту су равноправно хрватски и српски грб, а ради се о почетку 18. столећа. То је снажна порука. Без обзира на њихову вјериопловијест. Овај тада крајишни крај познат је по томе да из њега никога није истjerivao већ су овдје крајишници, заједно и православни Срби и католичко становништво, Хрвати, подигли бедем од тјелеса и овдје зауставили Турке – казао је Радован Дожудић, предсједник бјеловарског Српског културног центра Павле Соларић.

■ З. В.

Етнографска изложба

У простору Крижевачких штатута изложени су оригинални и реконструисани етнографски предмети из крушевачког краја

У организацији Културно-умјетничког друштва Пригорје из Крижевца, одржана је недавно етнографска изложба 'Од оригиналa до реконструкцијe'. На овој изузетној посјећеној изложби, у простору Крижевачких штатута, изложени су оригинални и реконструисани етнографски предмети из крушевачког краја. Међу предметима од којих највиše има разних врста народних ношњи, неколико примјерака било је и из Војаковачког Осијека у којему живе припадници српске заједнице. То је био разлог да је на изложбу била позвана Горанка Манојловић, предсједница Вијећа српске мањине Града Крижевца.

— Била је изузетна част присуствовати отворењу ове изложбе, богатом културно умјетничком програму и предивним узорцима ношњи, ручних радова, старих предмета и тканина. Сви ти предмети потичу углавном с подручја Глоговице и осталих мјеста из околице Крижевца.

Горанка Манојловић с 'моделом'

Занимљиво је да је тканина такозвана Батист, провидна памучна тканина од које су шиване сукње и фертуни према примјерцима из Осијека Војаковачког. Те сукње су углавном носиле жене из богатијих обитељи. Данас ју је тешко пронаћи, а чланови куд-а су је пронашли у Њемачкој 2020. године. Члановима друштва на челу са њиховим предсједником Тихомиром Плешом желим пуну успјеха у даљњем раду – рекла је Горанка Манојловић.

■ З. В.

Од шкарта до арта

Од старих столица група креативаца у Даљу стварала је уметничка дела изложивши их у Галерији, али и у парку

У дружење Ђорђе Оцић из Даља је у Галерији Олајница и авлији Дома Оцића, окупило је групу креативаца који су показали на који начин је могуће од старих и напуштенih столица направити нешто ново и креативно. Током два дана, реали-

зована је арт колонија-радионица, на којој су учесници, уз стручно водство графичке уметнице Милене Максимовић Ковачевић и помоћ ауторке пројекта Дејана Оцић, креативно осмислили и приредили две изложбе.

— Први дан смо поставили изложбу старих столица у унутрашњем простору Галерије, обогативши их свежим цвећем и зеленилом, а већ следећег дана, друга изложба била је у парку, на трави и међу дрвећем. Столице су искоришћене као рамови за слике и постолја за књиге – рекла је водитељка Максимовић Ковачевић истакавши да су полазници радионице предано радили и показали завидан степен креативности.

Урамљене у столице, нашле су се слике различитих аутора, међу којима је прва била Миленина графика Deus ex machina, која представља уметнички приказ руку у покрету и заједнички је заштитни знак свих радионица даљског удружења. Ту су била и поклоњена дела Стевана Гереке, принт Праскозорје дизајнерке Александре Милић, као и везови на тканини Милице Ранковић, урађени по мотивима Пикасових слика. Једна столица посебно је повезала репродукције Куникеових графика Даља и Ердут.

— Чланови и волонтери Удружења донели су одбачене столице, погодне да уз мале поправке, поврате старију функцију. Показало се да исте могу да буду инспиративне за стварање нове уметности, односно од шкарта – арт, по чему је пројекат и добио назив 'Шкарт или арт: ново лице напуштене столице'.

— Чар старих предмета, посебно столица, је у томе што свака крије неку своју причу. Ти предмети су неми сведоци историје људи и догађаја, а резултат тог заједничког уметничког приступа ста-

Креативци у акцији

рим столицама представљају ове две предивне изложбе – нагласила је Дејана Оцић, предсједница Удружења и ауторка пројекта. У несвакидашњем уметничком изражaju учествовали су полазници из Даља, Ердута, Дарде, Тенја, Борова и Вуковара, различитог пола, узраста, образовања и интересовања, са заједничком жељом да стварају уметност упркос времену, старо сачувавју на начин да створе нешто ново.

— Било је различитих радионица али су арт радионице прве чији су посетиоци били уједно они који изложбу постављају, допуњују је и њени су коаутори – рекле су организаторке.

■ С. Н.

Вриједни ватрогасци

У протеклој години чланови двода Велике Сесвете уређивали су околиш око дома и паркиралишта

Добровољно ватрогасно друштво Велике Сесвете, у друштвеном дому у Великим Сесветама одржало је редовну годишњу скupštinu. Поред чланова и чланица друштва, скupštini је присуствовао предсједник Ватрогасне заједнице Града Крижевца Мирослав Петрачић. У раду скupštine, говорећи о важним досадашњим резултатима и будућим плановима дјеловања, учествовали су Пере Мрвош, Александар Дуликовић, Озрен Манојловић, Јелена Мрвош и Сандра Бобовец. Испред Управног одбора на скупу говорила је Јелена Мрвош.

— У протеклој години смо у сарадњи с Мјесним одбором уређивали околиш око дома и паркиралишта, провјеравали три пута исправност опреме, а за вријеме жетве смо организирали дежурства – поручила је и додала као планирају организирати курс за ватрогасце.

— Драго ми је видjeti младу екипу у дому. Одржали смо одредско и градско натјецање. Видим да вас има па би можете формирати женску Б екипу. Завршна скupština Ватрогасне заједнице требали би бити 10. свибња. Морам споменути да градоначелник Рајн има разумијевања за ватрогастvo па су повећана средства Ватрогасној заједници. И ми ћemo повећати средства према друштвима за опрему. – истакнуо је Мирослав Петрачић.

■ 3. B.

Едукација за воћаре

Едукацију је одржao познати воћар из Горског котара Ђорђе Докмановић

Вијећа српске националне мањине Копривничко-крижевачке жупаније у сарадњи са Одјелом за развој и инвестиције Српског народног вијећа, у друштвеном дому у Прњавору Лепавинском, организовало је воћарску едукацију. Ову едукацију на тему сузбијања болести воћа, садији и старим сортама воћа, одржao је познати воћар из Горског котара Ђорђе Докмановић пред више окупљених мјештана Соколовца, Прњавора Лепавинског и других грађана из поткаличког краја.

Сви учесници у едукацији стекли су нова теоријска знања и спознаје те добили

многе савјете. Такође, добили су прилику да практично учествују у самој садији појединих воћака те на тај начин обогате познавање тога сегмента у процесу воћарске производње.

— Радионица у организацији Вијећа српске националне мањине Копривничко-крижевачке жупаније је била пун погодак – сазнали смо све о одабиру воћака, правилној садији, како очувати и бринути за младице. Хвала свима који су се одазвали, а ви остали ловите неки од наредних термина ако ће бити среће – рекли су из Вијећа.

■ 3. B.

Усавршавање о вери

Квиз знања из православног веронаука одржан је у Парохијском центру у Вуковару

Поводом славе вероучитеља – Светог Кирила Јерусалимског, Катихетска канцеларија Епархије осечкопољске и барањске у сарадњи са Заједничким већем општина организовала је у Парохијском центру у Вуковару Епархијски квиз знања из православног веронаука. У њему су учествовали ученици основних школа који похађају наставу на српском језику и хритичном писму. Квиз је организован другу годину заредом, уз благослов владике Херувима, а циљ окупљања је, пре свега било окупљање у литургијској заједници. Обележавање празника почело је служењем свете литургије у Храму светог оца Николаја.

— Очување верског, националног идентитета, неговање српског језика и културе те опстанак српске заједнице на овим просторима главни је циљ окупљања. Кроз овакве догађаје, деца имају прилику да дубље упознају своју веру и историју што доприноси њиховом јачању заједништва и идентитета. Организовање квиза представља и едукативни елемент јер подстиче младе да с поносом прихвate своју веру, језик и културу – рекао је водитељ Катихетске канцеларије јереј Срђан Лукић, захваливши се Заједничком већу општина на сарадњи.

Квиз је био организован за ученике од 5. до 8. разреда, а ове године учествовало је 17 екипа из исто толико школа, док је у свакој екипи било 4 ученика. Прво место на Епархијском квизу знања освојила је екипа Основне школе Никола Тесла из Мирковаца, друго Основна школа Јагодњак, док су трећи били ученици из Основне школе Борово. Након завршетка квиза, славска обележја осветио је осечкопољски и барањски епископ Херувим истакавши да је ‘велика радост за Епархију видети многобројну децу пуну знања и воље за усавршавањем у вери’.

■ C. H.

Посвета сину

Књига Драге Хедла ‘Матија’ говори о суициду ауторовог сина јединца, доктора биокемије и научника

Уорганизацији карловачког пододбора Српског културног друштва Просвјета, у Илирској дворани карловачке Градске књижнице Иван Горан Којачић, одржана је карловачка промоција најновије књиге познатог новинара, публицисте, романописца, телевизијског и филмског сценаристе ДРАГЕ ХЕДЛА под насловом ‘Матија’. Књига говори о суициду ауторовог сина јединца, иначе доктора биокемије, научника и професора на престижном америчком свеучилишту Јел. Промоцији је присуствовало четрдесетак Карловчана, а прије више година Хедл је у Карловцу промовирао књигу о Бранимиру Главашу те роман ‘Доњодравска обала’ па је ово било његово треће гостовање. У непуних сат и пол Хедл је потанко описао шта се све догађало у вези са тим болним случајем, како се осјећао он, како бивша супруга, који су их осјећаји и емоције обузимали.

— Ово је књига о мом сину, о његовом животу и нажалост о његовој раној смрти, у 43. години живота, који је окончао властитом одлуком што је био ужасно тежак догађај, нешто најстрашније што се родитељима може дододити. Био је изнiman човјек, изнiman знанstvenik. Своје образовање је завршио у Америци, а задњих 11 година живота је радио на Јелу, на комплицираним истраживањима узрошка, настанка и лијечења Кронове болести – казао је Хедл, додавши да је његов Матија оставио дубок траг у знанosti што њега и Матијину мајку Љерку, бившу Хедлову супругу, чини врло поносним.

Књига је састављена од 37 поглавља, колико је иначе требало дана, уз бројне перипетије и крајњи немар америчке бирократије да тијело буде донесено у Хрватску ради сахране.

— Мотив писања је дестигматизација чина суицида. Многи људи и данас осуђују особу која се одлучи на тај корак је то тако у нашој култури. Мислим да је то тема о којој треба проговорити и јасно рећи да је суицид нешто што човјек сигурно не ради из некакве обијести и то је одлука која се јако тешко доноси. Такве се ствари догађају и не треба од њих бježati – истакнуо је Хедл.

Млади научник био је изложен неким облицима мобинга, јер Америка тражи само успјех па је Матија напросто ‘изгорio’. Хедл је до сада имао више од 30 промоција ове књиге широм Хрватске, ускоро излази и друго хрватско издање као и издања у Србији, Црној Гори и Босни и Херцеговини. Аутор је рекао да ће сврха ове књиге бити испуњена ако му се јави барем једна особа која је имала намјеру да изврши суицид или је ipak одустала.

■ M. Цимеша

Stogodnjak (788)

2. 5. – 9. 5. 1925: zanimljivu anketu među svojim čitaocima provele su jedne novine, a na temu – jugoslavenske rječitosti! ‘Jedna od potreba naših ljudi jest da se oni napričaju, izbrbljavaju, ‘izlaju’... Devedeset devet posto ljudi u svijetu, pa tako i kod nas, najteže podnosi kaznu da mora dugo vremena šutjeti. Stoga i nije čudno što se tako kažnjavaju – samicom – razni zločinci, da im se zabranjuje razgovor s drugim zatvorenicima... Danas su, koliko znamo, nordijski narodi najmanje razgovorljivi, dok nama, Slavenima, a osobito Rusima, riječi teku kao poplava. Oni vole debatirati, jednako kao i Talijani. Kod nas se obično kaže da pas koji mnogo laje, ne grize. Tako se općenito, ne samo u svijetu već i kod nas, kaže i za ljude – tko mnogo govori i više nema snage za nešto korisnije. Zato je kod nas, u Jugoslaviji, i poznata ona uzrečica – goroviti je srebro, a šutjeti je zlato! Međutim, kod nas se tom metodom koriste i glupi, kako bi izgledali pametni, ali ipak većina ljudi voli goroviti ne misleći pritom što je pametno, a što glupo...’

* navršilo se 30 godina od smrti Nikole Begovića, paroha, pisca, političara i srpskog nacionalnog tribuna, koji je umro u Karlovcu, u 74. godini života. Ovog izuzetnog čovjeka, duhovnog reformatora i humaniste posebno se sjećaju prečanski Srbi s kojima je proveo sve godine života – od osnovne škole u Kostajnici i Sunji, preko episkopskog učilišta u Plaškom, pa sve do mjesta karlovačkog paroha, na koju dužnost je stupio 1862. i na njoj ostao sve do smrti. U kronologiji njegova burnog života spominje se, uz ostalo, i da je ‘više od 30 godina predavao mnogim srpskim generacijama, ne samo vjeronauk, već i ‘srbouk’, kako su govorili njegovi učenici... Biran je u narodno-crkveni sabor, a 1861. godine, kao krajški zastupnik, i u Hrvatski sabor. Zbog svojih naprednih misli bio je često na udaru vlasti, a nekoliko puta je hapšen i zatvaran, u Zagrebu i Karlovcu... Iza sebe je ostavio golemi književni opus, veliki broj članaka, objavljenih u tridesetak različitih novina i listova. Bio je član Matice srpske. Prevodio je s ruskog jezika, a u narodu je ostao zapamćen kao ‘narodni apostol plamene duše’. Sahranjen je na karlovačkom pravoslavnom groblju Dubovac, uz prisustvo velikog broja vjernika i građana...’

* u Francuskoj je uhapšena stanovita Pepica F. (22), rođena u Ptiju, u Sloveniji, pod optužbom da je pljačkala pacijente sanatorija u Montmorneyu, najviše dragocjenosti. Bolesnici su policiji dali gotovo savršen opis pljačkašice. Pronašli su je u mjesnom hotelu, gdje je odsjela pod svojim imenom, predstavivši se kao studentica pravnih nauka i buduća slovenska ministrica koja se nalazi na – diplomskom putovanju. U njezinim putnim torbama otkriveno je mnoštvo ukradenih predmeta iz sanatorija, ali i iz mjesnih trgovina.

■ Đorđe Ličina

De Mello hrče u zatvoru

**Bivši predsjednik Brazila uhapšen je i spro-
veden u zatvor. Osuđen je zbog korupcije
na koju je ukazao njegov brat. Zbog prima-
nja mita nešto većeg od tri milijuna eura
i pranja novca osuđen je na osam i pol godi-
na zatvora. Odvjetničkim smicalicama
dvije godine je izbjegavao zatvor**

UMJESTO da se ukrca na avion i odleti na vikend u Rio de Janeiro, u petak je ujutro na aerodromu u gradu Maceió, glavnom gradu brazilske Savezne države Alagoas, uhapšen i u zatvor sproveden FERNANDO COLLOR DE MELLO, nekadašnji predsjednik demokratskog Brazila.

Vodio je zemlju dvije godine i osam mjeseci, od 1990. do 1992. Bio je prvi predsjednik izabran na izravnim izborima otkako je JÂNIO QUADROS pobijedio 1960. godine, na posljednjim izborima prije no što su generali preuzeли vlast i uspostavili diktaturu (1964. do 1985.). Nije bio baš uspješan predsjednik. Zatekao je hiperinflaciju i postavio osnove plana stabilizacije znanog kao 'Plan Collor'. Zamrznuo je cijene i plaće, kao i dio novca na računima i uveo novu valutu,

cruzeiro (sadašnji real bit će uveden 1994.), donio plan otpuštanja u državnim i javnim službama i smanjivanja birokracije, otvorio domaće tržiste inozemnoj konkurenциji. Plan je ispočetka bio dobro prihvaćen, no na koncu je doveo do recesije i gašenja više od 920 hiljada radnih mjesteta. BDP je pao za 3,86 posto, a dohodak po glavi stanovnika za 6,97 posto. On je u ime svoje zemlje potpisao Ugovor iz Assuncióna kojim su Argentina, Brazil, Paragvaj i Urugvaj osnovali Zajedničko južno tržiste (na portugalskom jeziku Mercosul, na španjolskom Mercosur).

Na kraju je podnio ostavku, u pokušaju da spriječi postupak smjene (*impeachment*), koji je pokrenut zbog korupcije i u kojem je kongresna istražna komisija već bila pronašla veoma ozbiljne dokaze da je sudjelovao u nezakonitoj shemi prikupljanja novca za predizbornu kampanju i nakon nje. No parlamentarci su na plenarnoj sjednici odlučili ne prihvatići njegovu ostavku, nego nastaviti postupak i naposljetku ga je smijenio Kongres. Osuđen je i na gubitak političkih prava na razdoblje od osam godina.

Za korupciju ga je javno bio optužio njegov brat, PEDRO COLLOR DE MELLO koji je ukazao javnosti da je financijski direktor predsjednikove kampanje, poduzetnik PAULO CÉSAR FARIAS, nastavio s prikupljanjem

Dvojica bivših predsjednika – osuđenik De Mello i vjerojatni budući osuđenik Bolsonaro (Foto: Ueslei Marcelino/REUTERS/PIXSELL)

novca i nakon izbora, obećavajući zauzvrat predsjednikovu milost u raspodjeli proračunskih sredstava. Uspio je ubrati tadašnji osam milijuna dolara od poduzetnika koji su nabijali fakture za državnu potrošnju, pa mu prosljeđivali dio novca.

Nekoliko godina nakon toga Farias i njegova partnerica pronađeni su mrtvi na plaži. Istraga je zaključila da je riječ o zločinu iz strasti, da ga je ona ubila i potom izvršila samoubojstvo, no više je stručnjaka izrazilo sumnju da su naprosto likvidirani. Jedan je tužilac i poveo istragu u tom smjeru, no ništa nije dokazano.

U kaznenom postupku koji je sad pri kraju, započetom 2015. godine, donesena je konačna osuđujuća presuda 2023., no obrana je ulaganjem raznih dilatornih podnesaka, tj. podnesaka čiji je jedini cilj odugovlačiti stupanje presude na snagu, uspijevala do petka odgadati Collorov odlazak u zatvor. Osuđen je na osam i pol godina zatvora, zbog primanja mita od 20 milijuna reala (malo više od tri milijuna eura) i pranja novca. Novac je primio od građevinskog poduzeća UTC Engenharia u zamjenu za politički

utjecaj, između 2010. i 2014. kod poduzeća BR Distribuidora, jedne od filijala goleme brazilske državne kompanije za naftu i plin Petrobras.

Postupak je rezultat jedne među brojnim istragama poznatima pod nazivom 'Eksprešna peronica' (Operação Lava Jato), iz koje je proizašlo stotinjak, često i kontroverznih slučajeva, i osuđeno za korupciju više od sto okrivljenika, među kojima nekadašnji i današnji predsjednik LUIZ INÁCIO LULA DA SILVA. On je proveo u zatvoru 580 dana, dok proces nije završen i osuda proglašena ništavom zbog postupka očito vođenog političkom rukom: sudac SERGIO MORO koji ga je vodio (i slao mailove tužiocima s uputama što da napišu u optužnicu) potom je imenovan ministrom pravosuda i javne sigurnosti u vlasti JAIRA BOLSONARA. Tad je Collor bio senator u Kongresu. Prije toga bio je i guverner Alagoasa, član Zastupničkog doma i prefekt Maceióa. Promjenio je ukupno deset desnih i ekstremno desnih stranaka. Posljednja, iz koje je u petak izbačen, bila je Stranka demokratske obnove (PRD), stranka nacionalnog konzervativizma (tj. nacionalizma), ekonomskog liberalizma... bolsonarizma, osnovana 2022., ali već ima više od milijun i tristo tisuća članova.

Proceduralno komplikiran postupak još nije do kraja završen. Vrhovni sud još nije donio odluke o svim žalbama obrane i za traženoj reviziji, no sudac ALEXANDRE DE MORAES (vodi i Bolsonarov slučaj) zaključio je kako podnesci koji se razmatraju ne sadrže nove činjenice niti ukazuju na povredu kaznenoga postupka te je dakle njihov cilj isključivo otezati odlazak optuženika u zatvor, pa je donio rješenje da se Collora posalje na izdržavanje kazne.

Obrana je odmah uložila žalbu, navodeći da osuđenik boluje od Parkinsonove bolesti, bipolarnoga afektivnog poremećaja (to se nekad zvalo 'manična depresija') i da ima tešku apneju, poremećaj s prekidom disanja tokom spavanja, hrkanje, te da je za nj, 'a i s obzirom na visoku dob' (ima 75 godina!), najbolje da bude upućen u kućni zatvor. No na prvom intervjuu u zatvoru Collor je odgovorio da se osjeća dobro i da ne uzima nikakve lijekove te na taj način dezavuirao odvjetničke tvrdnje, jer bi morao redovno uzimati terapiju bar za prve dvije navedene bolesti.

U ponedjeljak je održana i plenarna sjednica suda, na kojem je sa šest naprama četiri glasa potvrđeno Moraesevo rješenje. Ali istovremeno je zaključeno da postupak mora biti što prije završen i ostavljena mogućnost da mu ubuduće kazna u kaznionici bude zamijenjena kaznom kućnoga zatvora.

Collor je dakle drugi predsjednik koji je završio u zatvoru s kaznenom presudom (prvi je bio Lula). MICHEL TEMER, predsjednik koji je nakon *impeachmenta* naslijedio DILMУ ROUSSEFF, dva je puta pritvoren 2019. godine, također u jednom od pravosudnih rukavaca 'Ekspresne peronice', no bez kaznenih posljedica. JUSCELINO KUBITSCHEK, povijesni predsjednik koji je izgradio glavni grad Braziliju, za vrijeme diktature također je 1968. bio zatvoren, kao i predsjednik JÂNIO QUADROS, no ne zbog kaznenih presuda, nego zbog toga što su kritizirali generalski režim.

Jedan od razloga za sadašnju žurbu jesu i kritike Bolsonarove sljedbe. Ona je tvrdila da brzina odvijanja njegovo postupka za poticanje na državni udar svjedoči o političkom karakteru postupka, jer će njemu suđenje završiti u manje od godine dana (iduće su godine izbori), a Collor eto nije u zatvoru ni dvije godine nakon presude. Sada pak mogu reći da je ovaj završio u zatvoru zbog njihovog pritiska, dakle opet iz političkih razloga. ■

Odmah nakon De Mellovog zatvaranja obrana je uložila žalbu. Navela je da boluje od Parkinsonove bolesti, bipolarnog afektivnog poremećaja i teške apneje, poremećaja disanja tokom spavanja, hrkanja. Osuđenik je zatvorskim vlastima izjavio da se osjeća dobro i da ne uzima nikakve lijekove

JEAN-YVES CAMUS

Populisti prodaju san o povratku u prošlost

Ako je tržište jedino pravilo i ono je globalizovano, onda više nema stabilnih i održivih društvenih struktura. Zato je došlo do revolta i među biračima levice i desnice, protiv sveta koji se kreće prebrzo i u kome više nema korena, granica i stabilnosti. Pobednici u ovoj situaciji su populisti

Jean-Yves Camus francuski je politikolog čija su specijalnost nacionalistički pokreti u Evropi. Voditelj je Observatorija za politički radikalizam u Fondaciji Jean-Jaurès, a s njim razgovaramo o desnici u Evropi i Francuskoj nakon sudske presude Marine Le Pen.

Predsednica stranke Nacionalno okupljanje (RN) Marine Le Pen nedavno je osuđena na četiri godine zatvora i pet godina zabrane kandidiranja na izborima zbog pronevere novca EU-a. Aktualni su i procesi protiv bivšeg predsednika države Nicolasa Sarkozyja i sadašnjeg premijera Francois Bayroua. Što nam ovoliki broj procesa protiv visokih političkih dužnosnika govori o stanju demokratije u Francuskoj?

U poslednjih desetak godina došlo je do jačanja zakonodavstva kojim se pokušava regulirati moralno ponašanje u politici. Francuska demokratija je u prethodnim decenijama oštećena brojnim aferama finansiranja partija ili kandidata na izborima. Državno finansi-

ranje političkih partija regulirano je od 1988. i provodi se na osnovu rezultata na parlamentarnim izborima, ali to nije dovoljno jer kampanje postaju sve skuplje. Iznos donacija privatnih osoba striktno je ograničen na prilično sмеšne iznose, manje od 10.000 evra. Dakle, stranku kao što je RN prilično je teško finansirati jer ona ima malo lokalnih izabranih zvaničnika, na vlasti je u samo jednom velikom gradu, a broj poslanika u Nacionalnoj skupštini značajnije im se povećao tek 2022. Osim toga, francuske banke nerado daju kredite političkim strankama, dok strane banke od 2017. ne smeju da pozajmljuju strankama. Sve ovo umnogome objašnjava zašto je RN za svoju nacionalnu politiku koristio sredstva Evropskog parlamenta, u kome je stranka zastupljena od 1984. godine. Francuska ima problem sa finansiranjem partija novcem iz privatnog sektora jer je naša ideja o republici zasnovana na pojmu opštег interesa koji je striktno odvojen od partikularnih interesa. To je sasvim drugačiji kontekst od onog u Sjedinjenim Državama, gde se korporativno lobiranje smatra sasvim normalnim, dok se kod nas na lobiranje gleda kao na pokušaj korupcije a protiv javnog interesa.

Kakvu su ulogu imali međunarodni mediji u tretmanu suđenja Marine Le Pen?

Izraz 'vodeći mediji' nije precizan jer se, gledajući iz inostranstva, stiče utisak da su svi francuski mediji, osim onih iz grupe Bolore, levicarski i neskloni RN-u. To nije točno jer postoji i desničarska štampa i ekonomskopolitičke novine desnog centra, no ni oni ne podržavaju RN. U tome ima logike jer francuski poslovni svet nije protekcionistički i potreblja mu je imigracija, zbog čega je domaća buržoazija i dalje oprezna prema RN-u. S izuzetkom nekih medija grupe Bolore, svi drugi mediji imali su stav da je presuda protiv Le Pen u skladu sa zakonom.

U kojoj meri bi ova presuda mogla da ugrozi šanse RN-a na sledećim predsedničkim izborima? Le Pen je do sada imala kontrolu nad parlamentarnom ekstremnom

Ankete sprovedene nakon presude pokazuju da 62 posto Francuza veruje da je presuda protiv Marine Le Pen opravdana, ali ona i Jordan Barde della i dalje vode u anketama o glasanju u prvom krugu. Le Pen dakle nije van igre

Socijaldemokratija u početku uspona ekstremne desnice nije odgovorna za taj uspon. No počinje biti odgovorna kada zbog svog ideoškog slepila više ne uviđa da deo radničke klase zahteva red, autoritet i suverenitet

desnicom, dok njezin nasljednik Jordan Bardella zagovara ujedinjenje desnice. Je li on ozbiljan kandidat?

Žalbeno ročište će se održati u letu 2026. Ako sud potvrdi izvršnu prirodu presude, Le Pen neće moći da bude kandidat, ali ako sud ukloni tu odredbu, ona će moći da se kandiduje. U svakom slučaju, stranka će imati predsedničkog kandidata, ili Le Pen ili BARDELLU. Ankete sprovedene nakon presude pokazuju da 62 posto Francuza veruju da je presuda protiv Le Pen opravdana, ali ona i Bardella i dalje vode u anketama o glasanju u prvom krugu. Marine Le Pen dakle nije van igre. Što se tiče Bardelle, skoro je sigurno da će se on kandidirati ako Le Pen ne bude mogla. Ostali kandidati desnice nemaju šanse. Ali treba napomenuti da, čak i sa 35 posto u prvom, nije nužno da će kandidat RN-a pobediti u drugom krugu. Lako bismo mogli imati scenarij sličan duelu u Austriji između predsednika ALEXANDERA VAN DER BELLENA i kandidata krajnje desnice NORBERTA HOFERA 2016, da bude tesan rezultat, sa RN-om veoma blizu cilja, ali bez pobjede.

Kako komentarišete reakcije Vladimira Putina, Viktora Orbána i Elona Muska na presudu? Prvi daje lekcije iz demokratije nezavisnim francuskim sudijama, drugi nude podršku, a treći obećava 'osvetu levici'. Te tri reakcije, kao i one bivšeg premijera Češke ANDREJA BABIŠA i potpredsednika talijanske vlade MATTEA SALVINIJA, pokazuju da postoje dva antagonistička shvatanja demokratije. Prvo se zasniva na predstavljanju i podeli vlasti, prema kojoj narod bira svoje predstavnike odnosno ti predstavnici legitimitet dobivaju od naroda, ali putem delegiranja i pod kontrolom su nezavisne sudske vlasti. Drugi koncept je populizam, koji rezultira neuravnoteženom demokratijom u korist previlekne moći izvršne vlasti koja zadire u nezavisnost sudstva. Za populiste, 'narod' mora biti suveren u svim oblastima, sve vreme. Bilo koga – zvao se on PUTIN, ORBÁN ili TRUMP – ko tvrdi da predstavlja narod, nitko ne može da kontroliše, pa čak ni ustavni sud. One koji se ne slažu sa populističkim liderom prikazuju se kao prepreku demokratiji, koja postoji samo kroz glas i delovanje populističkog tribuna. Za Putina je liberalna demokratija dokaz dekadencije, bilo da je levčarska ili desna. Za druge liderе koje sam spomenuo levica je filozofski odgovorna jer je otela demokratiju smatrajući 'narod' isključivo zbirom građana odnosno pojedinaca, a ne zajednicom koja je iznad svega, da upotrebim nemačku reč, Volksgemeinschaft, obdarena 'dušom'. Dakle, apsolutna autonomna savest koja mora da ostane nadredena svakoj vrsti kontrole.

Nedavno ste konstatovali zabrinjavajuće promene unutar tradicionalne konzervativne desnice u Evropi, rekavši da ona napušta svoj demokratski identitet u korist reakcionarnih opsesija krajnje desnice. Tako je lider CDU-a u Nemačkoj dva puta prekršio obećanje da nikada neće saradivati sa strankom ekstremne desnice, AfD-om, u Austriji su Narodna stranka Austrije (ÖVP) i ekstremno desni FPÖ pregovarali o formiranju vlade, u Belgiji je također na vlasti koalicija konzervativaca i krajnje desnice.

Po mom mišljenju, ova situacija je rezultat duboke krize konzervativne misli, koja je zanemarila uticaj liberalne globalizacije na zapadna društva. U zemljama koje su bez transicije prešle sa planske ekonomije na tržišnu i gde su društvene strukture poremećene sukobom tradicionalnih i liberalnih vrednosti, populisti su uspeli jer utjelovljuju vrednosti suvereniteta, identiteta i odbacivanja multikulturalnog društva kao vrste dekadencije. U zapadnim zemljama konzervativizam je razvodnjen ekonomskim liberalizmom, što je rezultiralo društvom individualizma koje uništava solidarnost i osećaj pripadnosti kolektivu. Ako je tržište jedino pravilo i ono je globalizovano, onda nužno više nema stabilnih i održivih društvenih struktura, sve se može kupiti i prodati, čak i tela pojedinaca i radna snaga imigranata. Zato je došlo do revolta i među biračima levice i desnice, protiv sveta koji se kreće prebrzo i u kome više nema korena, granica i stabilnosti. Pobednici u ovoj situaciji su populisti koji prodaju san o povratku u prošlost i identitetu bez vanjskih utjecaja ili promena tokom vremena.

Giorgia Meloni i Viktor Orbán su dva lidera sa otvoreno ekstremno desnim programima, no Meloni je potpuno integrisana i prihvaćena, dok se EU od Orbána ograjuje. Kako to objašnjavate?

MELONI i Orbána tretira se različito zato što njihove zemlje imaju potpuno različit ekonomski i strateški značaj, u korist Italije, zemlje osnivačice Unije, koja je također značajno mnogoljudnija i ima brojniju delegaciju u Evropskom parlamentu. Italija je također mogući most između EU-a i Trumpove administracije jer su odnosi dve zemlje veoma bliski, uključujući i američko vojno prisustvo na italijanskom tlu. Geografski položaj Italije je također takav da se bez nje ne može sprovoditi zajednička migracijska politika, ona je ulazna tačka, dok je Mađarska tranzitna tačka. Meloni je i fleksibilnija od Orbána prema EU-u, ona ne želi da opstruše političku porodicu kojoj pripada. Pored toga, uvek je prihvatala atlantističku ideju. S druge strane, Mađarska smatra da su evropske sile u prošlosti prema njoj bile nepravedne, a Tri-anonski ugovor, kojim je prije sto godina izgubila značajan dio teritorija, za Budimpeštu je ponijenje koje nikada nije zaboravljen.

Kakva je uloga socijaldemokratije u usponu ekstremne desnice u Evropi?

Socijaldemokratija nije odgovorna za uspon ekstremne desnice u početku tog uspona, odnosno 1980-ih i 1990-ih godina. No ona počinje biti odgovorna u trenutku kada zbog svog ideoškog slepila više ne uviđa da deo radničke klase zahteva red, autoritet, suverenitet i zaštitu od posledica liberalne globalizacije. Jedini odgovor koji socijaldemokratija na to uspeva dati jeste da sve što se protivi liberalnoj demokratiji proglašava ekstremnom desnicom ili fašizmom, zaboravljujući da vrednosti prosvetiteljstva i revolucije 1848. uključuju i zahtev za redom, jednakom kao i onaj za socijalnom pravdom i jednakosću.

Crne prognoze

Početkom nultih projekcija zagrijavanja Zemlje bile su zabrinjavajuće, čak do osam Celzijevih stupnjeva iznad predindustrijskog prosjeka. Danas su malo blaže, ali i zatopljenje od 3,3 stupnja znači krah klime. Slično je i s globalnom ekonomijom. Krah očekujemo do kraja stoljeća

METEOROLOZI ne mogu točno pogoditi vremensku prognozu za dva ili tri dana unaprijed, pa kako im onda vjerovati da će do kraja stoljeća temperatura porasti za tri stupnja Celzijeva? To je pitanje s kojim sam se često susretao još početkom dvijetusućih. No dobro, pitanje možda i nije glasilo baš tako, jer su početkom dvijetusućih projekcije bile da će temperature porasti za pet do osam stupnjeva Celzijevih u odnosu na predindustrijske prosjeke temperature, a danas je srednje procjene za porast prosječne temperature na Zemlji do kraja stoljeća su u rasponu od 2,7 do 3,3 stupnja Celzijeva iznad globalne temperature predindustrijskog prosjeka. Isto tako, početkom dvijetusućih prognoze vremena bile su manje precizne nego danas. Slično, kada danas gledamo potonuće

Prvi proljetni mjeseci u Njemačkoj već su toliko sušni da se eksperci pitaju nije li 2025. prva godina u kojoj ćemo u Njemačkoj zabilježiti temperature više od 45 stupnjeva Celzijevih

indeksa svjetskog gospodarstva na američkim burzama, ne možemo točno znati kada i kako će se oporaviti, ali možemo sa sigurnošću reći kakav slom svjetskog gospodarstva pod utjecajem klimatskih promjena može očekivati do kraja stoljeća.

Danas mnogi razumiju da postoje razlike između projekcija promjena klime i prognoze vremena. Mnogima je čak i jasno da se izradom prognoze vremena i izradom klimatskih projekcija bave dva sasvim različita profila znanstvenika. No, u raspravama na socijalnim mrežama i komentarima na novinske članke vezanim uz klimatske promjene još je prisutno suštinsko nerazumijevanje zašto su prognoza vremena i projekcije klime dva različita problema, i zašto je donekle jednostavnije predvidjeti klimu nego prognozirati vrijeme.

Štetni učinak klimatskih promjena i općenito pogubne ekološke posljedice na gospodarstvo još uvjek ne poprimaju važnost koju bi trebale imati u kreiranju gospodarskih politika, ili ih se u potpunosti ignorira, ponajviše od populizmu sklonih političkih voda. Pokušaji da se zagovornici ma ekonomsko škole neograničenog rasta ukaže da neograničeni rast na fizikalnim dimenzijama i biogeokemijskim resursima ograničenom planetu nije moguć, obično završava ismijavanjem zagovornika prirodnih zakona tvrdnjom da nastupa s ideoškikh pozicija propalog marksizma i omalovažavanjem, recimo, citiranjem BILLA CLINTONA: 'It's the economy, stupid!' ('To je ekonomija, glupane!', frazu je Clinton često koristio u predsjedničkoj kampanji 1992. kako bi naglasio da je primarna briga Amerikanaca ekonomija, op. ur.).

'It's the ecology, stupid!' ('To je ekologija, glupane), zasigurno bi mu odgovorio KARL MARX da ga je čuo, jer nafta je ekonomija i blagostanje (za ljude rođene u industrijskim zemljama) i prokletstvo (za ljude rođene u nerazvijenim zemljama, a bogate geološkim resursima), ali i uzročnik ekološke i klimatske krize koja ugrožava egzistenciju svih nas.

Da bismo razumjeli razliku između prognoze vremena i klimatskih projekcija, uputimo se u čarobni svijet teorijskog modeliranja klime i zamislimo život na planetu u kojem jednostavni model generiranja vremena određuje temperaturu: kocku koja na svojim stranicama ima brojeve minus tri, minus dva, minus jedan, jedan, dva, tri, koje određuju koliko će ostvarena temperatura odstupati od prosječne temperature planete izražene u stupnjevima Celzija. Bacajući kocku 360 puta očekivana teorijska vjerojatnost (ako kocka nije namještена) je da će svaki broj pasti 60 puta, pa će srednja vrijednost odstupanja biti nula. Sada zamislimo da kocki mijenjamo gustoću mase tako da u konačnici kocka bude namještena da vjerojatnost ostvarenja brojeva jedan, dva, tri iznosi $1/3$ za svaki broj, a vjerojatnost ostvarenja brojeva minus tri, minus dva, minus jedan postane nevjerojatan događaj. U tom slučaju naš model slučajnog generiranja vremena bacanjem kocke 360 puta dat će nam teoretsko srednje očekivano odstupanje dva stupnja Celzijeva od prosječne temperature. Ono što u bacanju kocke predstavlja promjena gustoće mase uz pojedinu plohu, to u predviđanju porasta temperature predstavlja porast koncentracije ugljičnog dioksida u atmosferi, i ovu našu kocku možemo smatrati jednostavnim modelom klime.

Bitno je napomenuti da su predviđanje ishoda bacanja kocke i prognoza vremena dva sasvim različita problema. Ishod bacanja kocke sasvim je slučajan i nepredvidljiv događaj, dok se ostvarenje određenih vremenskih prilika odvija prema poznatim zakonima fizike, ali sadrži nepredvidljive elemente. Iako su predviđanje ishoda bacanja kocke i prognoza vremena dva različita problema koji se ne mogu izravno usporediti, ipak podliježu istim zakonima statističke obrade podataka. Jednako kao što možemo predviđjeti broj realizacije određenog broja na kocki u velikom broju bacanja, tako možemo predviđjeti klimatološki srednje temperature u višegodišnjem prosjeku. Kocku s jednakim vjerojatnostima da se ostvari bilo koji broj možemo smatrati jednostavnim modelom klime za period od zadnjih desetak tisuća godina do prije industrijske revolucije. Taj period zovemo holocen i on se podudara s tranzicijom iz nomadskog načina života u sjedilački, s razvojem poljoprivrede i procesom industrijalizacije. Cijeli taj period karakteriziran je uglavnom stabilnom koncentracijom stakleničkih plinova (prije svega ugljičnog dioksida čija

koncentracija u tom periodu iznosi oko 280 dijelova na milijun), uz eventualne kratkotrajne uglavnom lokalne i regionalne poremećaje, recimo uslijed izbijanja vulkana. Uz tako konstantnu koncentraciju stakleničkih plinova, stabilna je i globalna prosječna temperatura Zemlje, koja nije bitno odstupala od one zabilježene kratko prije pojave parnog stroja. Početkom industrijalizacije, korištenjem fosilnih goriva za pogonsko gorivo, prenamjenom zemljišta, krčenjem šuma i poljoprivrednom djelatnošću, raste i udio stakleničkih plinova u atmosferi, i današnja je koncentracija ugljičnog dioksida oko 430 dijelova na milijun, a srednja je globalna temperatura za godinu 2024. prvi put postigla više od 1,5 stupnja Celzijevih veću vrijednost od predindustrijske. Treba napomenuti da je to tek jedna realizacija, a kada govorimo o klimi razmatramo višegodišnji prosjek. Prognoze su bile da ćemo prvi put imati

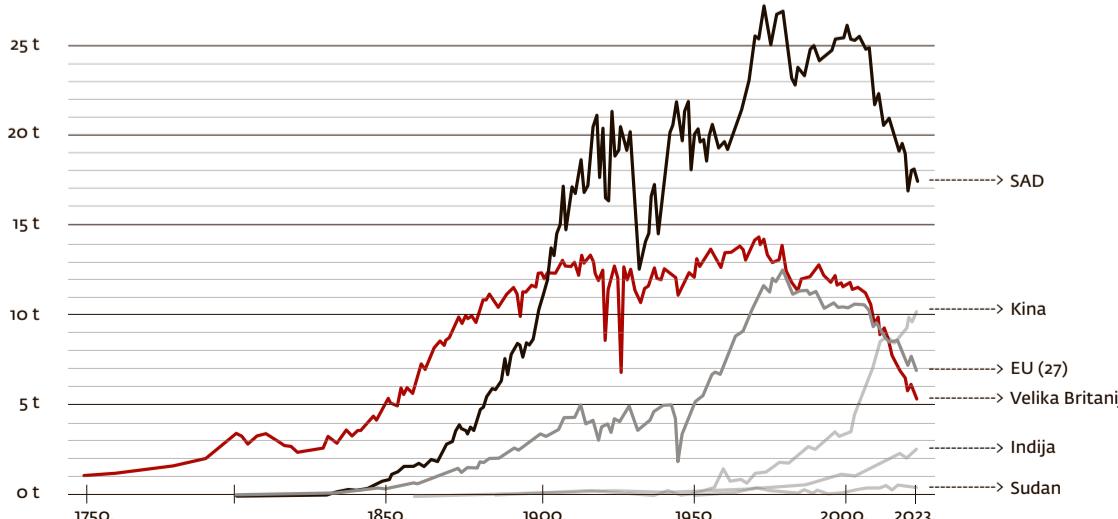
godišnju temperaturu 1,5 stupanj Celzijev višu od predindustrijske tek oko 2030. ili koju godinu kasnije. Deset godina nakon Pariškog sporazuma iz 2015., prema kojem se zemlje potpisnice slažu da će smanjivati emisije s ciljem da se globalna srednja temperatura održi ispod dva stupnja Celzijeva zatopljenja u odnosu na predindustrijsku, a još bolje ispod 1,5 stupanj Celzijev, ovaj zahtjevniji cilj je prekoračen i to pet-sest godina prije nego što su to klimatološki modeli predviđali.

Iako se očekivalo da će protekla zima biti hladnija, karakterizirana La Niñom, klimatskim fenomenom koji se očituje hlađenjem površinskih temperatura Tihog oceana uzduž ekvatora, a utječe općenito na hladnije vremenske prilike globalno, protekli siječanj bio je najtoplji siječanj globalno otkad se mjeri temperatura. U Europi su zabilježene temperature bile 1,8 do 2,51 stupnja Celzijevih više od tridesetogodišnjeg pro-

Teretni brod plovi Rajnom uz bovu koja je pala zbog niskog vodostaja (Foto: Federico Gambarini/DPA/PIXSELL)

sjeka za period od 1991. do 2020. Slijedila je treća najtoplja veljača globalno otkad se mjeri temperature, oko 1,6 stupnja Celzijevih toplja od predindustrijskog prosjeka za veljaču. Ožujak je bio drugi najtoplji globalno, a u Europi najtoplji ožujak. Što se tiče oborina prvi proljetni mjeseci u Njemačkoj već su toliko sušni da se eksperti pitaju nije li 2025. prva godina u kojoj ćemo u Njemačkoj zabilježiti temperature više od 45 stupnjeva Celzijevih. Mechanizam koji pritom ima bitnu ulogu sličan je kao i kod toplotnog udara 2003. u Europi. Izostanak proljetnih kiša smanjuje vlažnost tla, pa se tako očekuje smanjena količina isparavanja u ljetnim mjesecima koja bi uzrokovala hlađenje. Zadnja godina u kojoj u Njemačkoj nije zabilježena ljetna temperatura viša od 30 stupnjeva Celzijevih bila je 1993. Osim otežanih životnih uvjeta i sposobnosti za rad pod utjecajem visokih temperatura, jedan od mehanizama koji u sušnim razdobljima utječe na pad gospodarstva je i niski vodostaj rijeka i istezanje željezničkih tračnica na vrućini, što oboje utječe na logističke probleme organizacije poslovanja i nemogućnost transporta robe. Zbog šteta prouzročenih klimatskim promjenama osiguravajuće kuće neće biti u stanju osigurati rizike vezane uz transport i poslovanje, slično kao što je nedavno bio slučaj u Sueskom kanalu kad nije bilo moguće osigurati plovidbu i transport zbog prijetnje pljačkaških napada hutista, što će nužno biti jedan od mehanizama smanjivanja svjetskog tržišta. ■

(Nastavlja se)

Emissija ugljičnog dioksida (CO_2) po stanovniku (tone po godini). Emissija iz fosilnih goriva i industrije. Promjena načina korištenja zemlje nije uključena. Izvor: Global Carbon Budget (2024), Stanovništvo (iz različitih izvora) (2024), OurWorldinData.org/co2-and-greenhouse-gas-emissions/cc-by. Izrada tablice: Goran Georgievski i Ivica Družak/FINALIZACIJA

INTERNACIONALA

Pokazna vežba sile i prisile

Režim je u utorak 28. aprila prvi put upotrebio sredstva prisile. U pokušaju probijanja blokade novosadskog DIF-a policija je pendrecima, suzavcem i štitovima povredila više građana, a jedan student je uhapšen zbog optužbi da je fizički napao dekana

D pada nadstrešnice novosadske Železničke stanice prošlo je šest meseci. Tek mesec manje traju blokade fakulteta. Jedan od poslednjih novosadskih fakulteta koji se pridružio blokadama bio je Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja (DIF), čiji je dekan u ponedeljak 28. aprila pokušao uz pomoć policije i Žandarmerije da uđe na fakultet i tako prekine blokadu. On tvrdi da je većina studenata izglasala nastavak nastave, koja bi se odvijala onlajn, a da je od države zahtevao da im se omogući ulazak u sale kako bi mogli studentima da obezbede praktičnu nastavu. Država je zahtev poslušala, razmotrila i odobrila poslavši policiju i Žandarmeriju. Onda je državni aparat sile i prisile pokušao probiti blokadu i uvesti dekana PATRIKA DRIDA, što su okupljeni građani i studenti poželeti da spreče, a državni aparat sile i prisile je onda koristio sredstva sile i prisile – pendreke, suzavac, biber sprej, pa i štitove kojima su povredili više građana, studenata, među kojima i devojku koja je vozila bicikl do Strazbura. U svedočenju Slobodnoj Evropi, profesorka Filozofskog fakulteta SMILJANA MILINKOV kaže da ju je policajac bacio na zemlju, iako je ona, kao i ostali, imala podignute ruke. Na kraju je dekan bio taj koji se žalio na povrede, te je došla Hitna da ga odvede da reši 'dislocirano

Prosvjed građana zbog nasilja u Novom Sadu (Foto: Radule Perišić/ATAimages/PIXSELL)

kolenou'. Aparat sile i prisile se, potom povukao. Ono što ostaje kao briga je činjenica da je ovo prvi put da je aparat sile i prisile istu i upotrebo ispred nekog fakulteta.

- Scene ispred DIF-a su sramne na više nivoa: prisustvovali smo pokušaju narušavanja autonomije fakulteta, upotrebi prekomerne sile, policijskoj brutalnosti i jednom bednom igrokazu u kojem osoba nedostojna funkcije dekana pravi od sebe žrtvu. Svedoci smo zloupotrebe naših resursa, korišćenja policije i žandarmerije u privatne svrhe, kao i korišćenja službe hitne pomoći u lične svrhe – kaže za Novosti novosadska književnica ANDREA POPOV MILETIĆ.

Vlast je optužila građane za nasilje nad dekanom. Naša sagovornica ističe da vlast konstantno koristi takтику 'iskriviljenog ogledala' kako bi građani ispalili koji ruše, lažu, da je život u državi stao zbog njih, da su oni 'ekstremisti, teroristi, ustaše, strani plaćenici, nasilnici, nacisti, fašisti, oni koji ne vole svoju zemlju'. Zbog sumnje da je fizički napao dekana uhapšen je bio i student Fakulteta tehničkih nauka VELJKO PETROVIĆ. Nakon protesta ispred suda pušten je na slobodu, ali uz zabranu prilaska svedocima i dekanu, Patriku Dridu. Studenti u blokadi Univerziteta u Novom Sadu najavljuju proteste i zbog šestoro 'političkih zatvorenika', odnosno članova studentske inicijative STAV i novosadskog odbora političke stranke Pokret slobodnih građana (PSG), koji su već više od 40 dana u pritvoru, a uhapšeni su zbog optužbi da su pripremali napad na ustavni poređak i pozivali na nasilnu promjenu ustavnog uredenja. Naša sagovornica napominje da su oni kažnjeni jer su digli glas i ohrabrili ostale, zbog čega su izdvojeni, satanizovani, zatvoreni.

— Ja neću zaboraviti one koji su prvi uzeli megafon. To su bili STAV-ovci. I ne samo to,

njihove akcije su imale efekta, zaista vidljivog efekta. Stoga je njihovo zatvaranje surova poruka vlasti što će nam se dogoditi ako budemo glasni i aktivni – napominje Popov Miletic.

Novi Sad je od prvog dana u fokusu, što je razumljivo jer tu je nadstrešnica i pala. Do sada se ono što se dešavalo u Novom Sadu prelivalo i na ostale sredine. Popov Miletic ističe da se vlast sveti Novom Sadu jer nije čuo na zločin.

— Fašisti danas ne nose uniforme, fašisti šalju silu na svoje studente. Fašisti šalju batinu na svoje stanovništvo. Fašisti se valjuju u svom svinjcu – ogorčeno će naša sagovornica.

Ona smatra da nasilje nije slučajnost već da je sve planski smisleno kako ne bi pokazali što piše u dokumentima o rekonstrukciji Železničke stanice. Takođe podstiče građane da izadu iz svojih fotelja te napominje da šetnje, duhoviti transparenti, štafete, izdržljivost, skakanje više nije dovoljno, kao i da je potreban naredni korak jer 'živeti znači zauzeti stranu'.

— Moramo se uplesti i zauzeti stranu. Stoga, pozdravljam svaki konkretan predlog i diskusiju oko čišćenja, ozdravljenja i uredenja ovog društva. Ne zanosim se i ne maštam o tome da će odjednom ovo društvo biti ustrojeno po mojim merilima i u skladu sa mojom ideologijom. Neka se napravi bilo kakvo rešenje koje bi odgovorne izvelo predlice pravde i polako, redom čistilo i popravljalo ovo zgarište, ovu deponiju koju nam je ova vlast ostavila, a pomagali su joj svi oni koji su se okoristili o tu mašineriju i još uvek uživaju nezaslužene blagodeti – zaključuje ona.

■ Dejan Kožul

Dvojni državljanji na udaru

ŠVEDSKA, Finska i Njemačka neke su od evropskih zemalja čije vlasti ozbiljno razmatraju uvođenje zakona kojima bi se omogućilo oduzimanje državljanstva ljudima koji prekrše zakon. Promjena se događa u kontekstu uspona ekstremno desnih stranaka diljem Evropske unije, što dovodi do pomicanja udesno i klasičnih konzervativnih partija. Svojevrsni pionir bilo je Ujedinjeno Kraljevstvo ranih 2000-ih godina. U vrijeme vala terorističkih napada u toj zemlji, laburistička vlada tadašnjeg premijera TONYJA BLAIRA donijela je zakon koji sudovima daje mogućnost oduzimanja državljanstva ljudima osuđenima za terorizam. Britanski primjer slijedile su i neke druge evropske države, no u inačici koja se sada razmatra u zemljama zapadne Evrope, oduzimanje državljanstva primjenjivalo bi se kao oblik penalizacije i za šire shvaćeno kršenje zakona. Sredinom siječnja tako je objavljeno da institucije u Švedskoj pripremaju izmjene ustava kako bi se omogućilo oduzimanje državljanstva ljudima koji ima-

ju dvojno državljanstvo, a počinili su kazne na djela kao što su falsificiranje, podmićivanje ili ucjena u cilju dobivanja osobnih dokumenata. Izmenama bi se obuhvatilo i oduzimanje državljanstva osobama koje sud proglaši 'prijetnjom državi' ili koje budu osuđene za špijunažu i veleizdaju, kao i u slučajevima sudjelovanja u organiziranom kriminalu. U Švedskoj je od kraja 2022. na vlasti manjinska vlada koju podupiru ekstremno desni Švedski demokrati, koji su tražili da se popisu pridoda i sudjelovanje u kriminalnim bandama, ali taj prijedlog nije prihvaćen.

Manje od mjesec dana nakon ove najave švedskih vlasti i vlada Islanda najavila je da će razmotriti sličan prijedlog konzervativne Stranke neovisnosti. Prijedlog se opravdava porastom kriminala i implicitno vezuje uz porast broja stranaca koji na Islandu žive, a odnosi se samo na osobe koje imaju dvojno državljanstvo. Prijedlog da se izmjeni Zakon o državljanstvu razmatra se i u Finskoj. Uz strože kriterije za njegovog dobivanja, primjerice uvjet da osoba koja aplicira nema kazneni dosje, predviđa se i ukidanje državljanstva u slučajevima falsificiranja dokumenata, terorizma i zločina 'protiv interesa države'. U Finskoj su na posljednjim izborima 2023. vladu formirali konzervativci i liberali, no ekstremno desna Stranka Finaca osvojila je praktički jednak glasova kao dvije vodeće stranke. Na Islandu su pak na vlasti socijaldemokrati. U Nizozemskoj koalicija konzervativaca i antiimigrantske Slobodarske stranke razmatra ukidanje državljanstva počiniteljima zločina koji imaju antisemitski aspekt. Danska je još 2021. posteo zakon koji dozvoljava ukidanje državljanstva zbog terorizma proširila na zločine organiziranog kriminala. Njemački kancelar FRIEDRICH MERZ iz konzervativne koalicije CDU/CSU uoči parlamentarnih izbora u veljači, na kojima je ekstremno desna Alternativa za Njemačku bila druga najjača stranka, rekao je da njegova vlada namjerava provesti zakonske izmjene kako bi se omogućilo ukidanje državljanstva prijestupnicima s dvojnim državljanstvom.

Pravni stručnjaci upozoravaju, međutim, da su ovi zakonski prijedlozi u najmanju ruku dubiozni, s obzirom na to da će rezultirati stvaranjem dvostrukih standarda. Za iste će se prijestupe onima koji imaju dvojno državljanstvo jedno moći oduzeti. U kombinaciji s klasičnim zakonski propisanim kaznama, oni će zapravo biti dvostruko kažnjeni. Istovremeno, kazna oduzimanja državljanstva neće se moći primjenjivati protiv onih koji su državljeni samo zemlje u kojoj su prekršili zakon. Osim toga, iako sve ove vlade manje ili više otvoreno slijede rasističku logiku povezanosti kriminala i imigracije, koja ne uzima u obzir socioekonomiske uvjete, znanstvena istraživanja tu tezu ne podupiru. Ni statistike u Danskoj, koja ovakav zakon ima najduže, ne pokazuju da su se stope kriminala otad smanjile. Istraživači Sveučilišta Bocconi u Milunu i Sveučilišta Erasmus u Rotterdamu prošle su godine objavili studiju 'Immigration and Crime: An International Perspective' u kojoj su analizirali podatke o imigraciji i stopama kriminala u 23 evropske države u zadnjih petnaest godina i došli do zaključka da među njima nema značajne veze.

■ Tena Erceg

Trump konso-lidirao Kanadu

Agresivne izjave vođe SAD-a preokrenule su kanadsku politiku, pa su na izborima 28. travnja pobijedili liberali s Markom Carneyem na čelu. Zemlja bi mogla postati važna međunarodna točka otpora novoj američkoj politici

PREDSJEDNIK SAD-A DONALD TRUMP do posljednjeg je časa sudjelovao u kampanji na kanadskim parlamentarnim izborima. Na dan izbora, u ponedjeljak, 28. travnja ponovio je da od Kanade planira napraviti 51. saveznu državu Sjedinjenih Država te da nastavlja oštru carinsku politiku prema sjevernom susjedu. Trumpova politika je u samo nekoliko mjeseci potpuno preokrenula političku dinamiku Kanade. Početkom godine vladajuća Liberalna stranka pripremala se za opoziciju sljedeće četiri godine. Podržavala ih je petina birača, prema anketama 25 posto manje nego Konzervativnu stranku. A tada je u Bijelu kuću ušao Trump, JUSTIN TRUDEAU dao je ostavku i umjesto njega u ožujku je

kanadski premjer postao MARK CARNEY. Taj bivši guverner Kanadske banke i Engleske banke (prvi stranac u povijesti na čelu potonje) postao je središnja osoba kanadskog otpora Trumpu, preokrenuo političke trendove i u ponedjeljak je njegova stranka pobijedila na izborima. Liberali su osvojili 169 mesta, nedostaju im tri za većinu pa će njihova vlada biti manjinska. Konzervativci su osvojili 144 mesta, a ni 25 mesta više nego na izborima 2021. godine im nije bilo dovoljno za pobjedu. U parlament ulaze još i Blok Québec s 22 zastupnika (11 manje), Novi demokrati sa sedam (17 manje) i Zeleni koji će imati jednog zastupnika (do sada dva). Na izbore je izašlo 68,7 posto birača, što je najveći odaziv u 21. stoljeću. Carney, koji je u karijeri bio i savjetnik Trudeaua, izborio je prvi mandat u parlamentu. Lider konzervativaca PIERRE POILIEVRE, čovjek koji je prije sto dana bio

Premier Mark Carney
prilikom proglašenja pobjede
(Foto: Justin Tang/Press
Association/PIXSELL)

PERSONA NON CROATA

Prije jedanaest godina osamdesetak zemalja obavezalo se da će zabraniti proizvodnju, skladištenje i upotrebu nagaznih mina te nastojati da do 2025. svijet bude oslobođen tog destruktivnog oružja. A sada su baltičke države, Finska i Poljska najavile povlačenje iz tog sporazuma. 'Dode mi da vrištим. To je zapanjujuće. Nagazne mine ne zaustavljaju invazije ili utječu na ishod rata. Sve što rade je da osakačuju ili ubijaju vaše ljude. Zato me ovo iznenađuje – tako je glupo', poručila je ogorčeno američka aktivistkinja JODY WILLIAMS, koja je 1997. za svoj angažman na zabrani nagaznih mina dobila Nobelovu nagradu za mir.

■ J. B.

gotovo siguran da će biti premijer, nakon 21 godine izgubio je mjesto u parlamentu. Pobjedio ga je liberal BRUCE FANJOY koji je, kao i Carney, prvi put izabran u parlament.

Osim što je Trump oživio kanadske liberalne, on je stvorio praktično jedinstveni kanadski blok protiv sebe. Nacionalni ponos i patriotizam naglo su u Kanadi dobili na cijeni, a Carney je čvrstim stavom pružajući otpor Trumpu od početka i protucarinama na američke carine postao nacionalni lider koji ima snažne internacionalne ambicije. Carney može računati praktično na pučki front kojim će se suprotstaviti američkom predsjedniku. Poilievre je, i prije nego što je saznao da nije izabran, njavio da će zajedno s Carneyjem i drugim strankama raditi na otporu Trumpu. Carney je u pobjedničkom govoru pozvao sve da «ustanu za Kanadu» i upozorio da ju Trump nastoji slomiti (kako bi nas Amerika posjedovala). A to posjedovanje svodi se na Trumpovu želju da ovlađa prije svega kanadskim prirodnim bogatstvima. U mjesec i pol, koliko je premijer, Carney je postao središnja međunarodna točka otpora prema Trumpu i njegovoj politici u kojoj se zamišlja kao feudalnog seniora kojem su svi vazali. Vidjelo se to i iz čestitki koje je primio nakon pobjede (od EU-a, Francuske, Veleike Britanije, do Indije) u kojima se apostrofira jačanje međunarodne suradnje. Kanada bi, zahvaljujući spletu okolnosti i stavovima svog premijera, mogla postati žarišna točka novog multilateralizma iz kojeg se Trumpovom voljom Sjedinjene Države sve brže isključuju. Trumpovoj politici prema Kanadi plebiscitarno se protive i Amerikanci. Prema istraživanju koje su u povodu 100 dana američkog predsjednika proveli Washington Post, ABC News i Ipsos 86 posto ispitanih protivi se njegovoj ideji o Kanadi kao 51. saveznoj državi, protivljenje je golemo i među republikanicima (76 posto). Carneyjeva vladavina neće se iscripti samo na otporu Trumpu. On će voditi parlamentarno slabu vladu i u unutarnjoj politici i ekonomiji morat će vješto balansirati. Njavio je da će svaki dolar koji se naplati od protucarina biti usmjeren prema radnicima koji već osjećaju posljedice trgovinskog rata. Bit će smanjeni porezi na najsiromašnijima i srednjoj klasi. Vjerojatno i važnije, planirano je osjetno smanjenje poreza na kupnju prve nekretnine. Njavio je da namjerava useljavanje vratiti na 'održivu razinu', štogod to u praksi značilo. A njavio je i nešto što na našim prostorima zvuči nevjerojatno – povećanje izdvajanja za CBC, kanadsku javnu radioteleviziju.

■ Tihomir Ponoš

Kobne Modijeve greške

UPOSLJEDNJOJ sedmici aprila indijske vlasti danima zaređom priopćavaju o pucnjavi duž de facto granice s Pakistanom. U Indiji se naglasak stavlja na nastavak potrage za odgovornima za napad u Pahalgamu u Kašmiru u kojem

je 22. aprila ubijeno 26 ljudi. Indijske su vlasti nakon napada identificirale dvojicu od trojice osumnjičenih kao Pakistane, iako su iz Islamabada porekli bilo kakvu ulogu u napadu i pozvali na nezavisnu istragu. U napadu su ubijeni turisti, a u danima neposredno nakon napada diljem Indije pojačani su pozivi na akcije protiv Pakistana, uz optužbe za financiranje i poticanje terorizma u Kašmiru, regiji na koju obje države polazu pravo i zbog koje su i ranije ratovale. U nizu eskalirajućih mjera koje su poduzeli i India i Pakistan spada i to da je India stavila važni Ugovor o vodama Inda na čekanje, a Pakistan zatvorio svoj zračni prostor za indijske zrakoplovne tvrtke. Pakistanska je vojska priopćila i da je u posljednjem tjednu aprila ubila 71 islamskih militanta koji su pokušavali ući u zemlju s afganistske granice na zapadu. Kineske su vlasti, kao još jedan izrazito važan akter u regiji, nedavno poručile da se nadaju da će India i Pakistan pokazati suzdržanost te da pozdravljaju sve mjere koje će pomoći u smirivanju situacije. Indijske obrambene snage nastavljaju provoditi vojne vježbe diljem zemlje, a oko 500 ljudi privedeno je na ispitivanja nakon što su indijska policija i vojska pretražile gotovo tisuću kuća i šume tražeći militante u Kašmiru.

Dok indijske snage češljaju kroz živo i neživo u gustim džunglama i planinama, analitičari koji se dugo bave Kašmirom ocjenjuju da je recentni napad u toj regiji osvijetlio greške u politici indijskog premijera NARENDRE MODIJA.

U ljetu 2019. godine Modijeva vlada ukinula je poluautonomni status Kašmira pod indijskom upravom bez konzultacija s političkom oporbotom ili Kašmircima. Ukinjanje ustavnog odredbe kojom je Kašmiru dan poseban status bilo je popraćeno velikim obraćunima, tisuće civila je uhićeno, telefonske i internetske veze bile su isključene mjesecima, Kašmir je bio odsječen od ostatka svijeta. Od tada su se uhićenja civila, uključujući novinare i aktiviste, nastavila. Premda je regija krajem lanske godine održala prve izbore u desetljeću, novoizabranoj vlasti glavnog ministra OMARA ABDULAHU uskraćene su mnoge ovlasti koje uživaju druge regionalne vlade. Dodatno, Modijeva vlada poticala je turizam u Kašmiru, ističući porast broja posjetitelja kao dokaz navodne normalnosti koja se vratila nakon četiri desetljeća oružanog otpora indijskoj vladavini.

Prema vladinim podacima, 2024. Kašmir je posjetilo 3,5 milijuna turista. Godinu dana prije napada u Pahalgamu, u maju 2024. Abdulah je upozoravao da je opasno sugerirati i tumačiti da su indikatori turističkog rasta odraz mira i stabilnosti u Kašmiru. Raste i zabrinutost da će u novim takozvanim akcijama protiv terorizma koje poduzimaju indijske vlasti posebna meta biti muslimani diljem zemlje, desetljećima diskriminirani i žrtve nasilja. U Indiji živi oko dvjesto milijuna muslimana (oko 15 posto populacije zemlje), a Modi je od dolaska na vlast poduzeo različite mjere za daljnje ograničavanje njihovih prava. Nakon napada u Kašmiru, i uslijed sve intenzivnijeg prepucavanja Indije i Pakistana, nasilje prema muslimanima u Indiji moglo bi postati još učestalije i potpuno normalizirano.

■ Ivana Perić

Preko zvijezda do algoritamskog rituala

U svojoj trećoj reprizi, pedesetogodišnja predstava Dragana Živadinova 'Noordung:: 1995–1945' nastavlja rad na redukciji – teksta, tijela, prostora, vremena. Osim što funkcioniра kao konceptualna bomba, 'Noordung' je i oda ljudskoj krhkosti, smrtnosti i prolaznosti

DRAGAN ŽIVADINOV voli za sebe reći da ima dva života i jednu smrt – koju je već izrežirao. Prvi je obilježen prakticiranjem *retrogardizma* u teatru, a drugi – aktualni – razvijanjem koncepata i procesa *postgravitacijske umjetnosti*. Kad nam je 1991. na petosatnoj noćnoj *press konferenciji* u zagrebačkoj Galeriji suvremene umjetnosti detaljno najavio svoju 50-godišnju predstavu 'Noordung:: 1995–1945', priznajem, nisam se vidjela kako za tri i pol decenije doista izvještavam za novine o trećoj reprizi. I sam je Živadinov u međuvremenu mnogo puta izjavio da u tom času, kao ni godinama kasnije, nije imao nikakve materijalne osnove na kojima bi se mogao nadati realizaciji svog plana. Zato ga je odmah, pošteno, i nazvao – mitom. A taj mit u ponešto skraćenoj verziji glasi otprilike ovako: premijera će se održati 20. aprila 1995. u Ljubljani, s početkom u 22 sata. U njoj će sudjelovati osam glumaca i osam glumica (taj broj, doduše, u nekim verzijama varira). 20. aprila 2005. bit će prva repriza – u isto vrijeme, na istom mjestu, s istim glumcima. Reprize će se nizati točno svakih deset godina, peta će biti i posljednja. Kad netko od glumaca umre, njihova tijela bit će zamjenjena simbolom, a njihove verbalne dionice, u identičnom trajanju, melodiјom (za glumicu) ili ritmom (za glumca). Ubrzo će u mit kao sinonimi za *simbole uči sofisticirani pojmovi: tehnopunkt, umbot, mehatron*. U svakom slučaju, do 20. aprila 2045. svi će glumci biti mrtvi, živ će biti još samo Živadinov, koji će nakon te zadnje izvedbe njihove supstitute instalirati kao satelite 36.000 kilometara daleko Zemlje, u ekvatorijalnoj orbiti – u koju će se 2. maja 2045. baciti pa tako i sam umrijeti.

Projekt je posvećen HERMANU POTOČNIKU NOORDUNGU, slovenskom inženjeru rođenom u Puli, jednom od pionira astronautike, autoru knjige 'Problem vožnje svemiru' (1929.), čije su ideje o naseljavanju svemira navodno inspirirale KUBRICKA na snimanje 'Odiseje'. Mitologiziranu priču o Noordungu – kao i brojne njene mitski rizomatske okrajke koji zahvaćaju kozmonautiku i svemirska prostranstva, ali podjednako fizičke i duhovne iteracije ljudskog u zemaljskom svijetu, poput umjetnosti, znanosti, filozofije, religije, politike – Živadinov prepričava dece-nijama između repriza, u formi izvedbenih predavanja koje naziva *informansima*. U tim

prilikama nas primarno obavještava o razvoju koncepata postgravitacijske umjetnosti, odnosno o procesima kulturalizacije svemira i kozmifikacije umjetnosti, na kojima radi sa svojim najužim timom – scenografskinjom, kostimografskinjom, dizajnericom *umbota* te dramaturginjom prostora DUNJOM ZUPANIĆ i dizajnerom digitalnih konstrukcija MIHOM TURŠIĆEM. Naravno, uviјek nam ponovi i mit o 50-godišnjoj predstavi koja je *de facto* teatarska materijalizacija postgravitacijske umjetnosti.

Sama predstava nastala je prema dramskom tekstu 'Ljubav i država' zagrebačkog pisca VLADIMIRA STOJSALJEVIĆA VAKIJA. Riječ je o središnjem dijelu 'Elizabetinske trilogije', pisane 1980-ih, a ukoričene tek 2007., u kojoj autor kroz prizmu konstruiranih biografija MARLOWEA, SHAKESPEAREA i JONSONA tematizira odnos vlasti i umjetnika, tj. države i teatra – unutar turbulentnih stotinjak godina (kazališne) povijesti u Engleskoj, uoči i nakon 1642., kad puritanski parlament zatvara javna kazališta u Londonu te zabranjuje glumačku profesiju i ljubav prema kazalištu. Živadinova je Vakijev tekst zaintrigirao dok je još bio u rukopisu, a on sam u retrogardističkom životu, jer prikazuje kako se ljubav i država sastaju u kompleksnom trokutu s umjetnicima i kakvi god se odnosi tu generirali, umjetnost ih sve nadživi. Kad se razgrnu koncepti, mi-

tovi i podaci, to otprilike i jest glavni smisao njegovog 50-godišnjeg *teatarskog projektila*.

'Artovac, lijevi anarhist, euroforik izgrađen na helenizmu, judaizmu, kršćanstvu i antifašizmu', kako se sam deklarira, ima sreću da ga realnost sustiže, odnosno za sada surađuje s njegovom mitotvornom projekcijom budućnosti. Verzije i realizacije mita diskretno variraju i adaptiraju se u datim okolnostima, ali s kursa se ne skreće. Premijera je 20. aprila 1995. bila u Ljubljani. Zahvaljujući novim poznanstvima s akterima svemirskih programa, prva repriza 2005. odigrana je u Kozmonautskom centru Jurija Gagarina pored Moskve – u modelu Međunarodne svemirske stanice. Do druge reprize 2015. Živadinov je sa svojim timom u Vitanju pored Celja uspio izgraditi Kulturni centar evropskih svemirskih tehnologija (KSEVT). Iako je zbog finansijsko-administrativnih razloga i konceptualno-političkih razlika u međuvremenu odande izmjешten, ipak je na istoj lokaciji uspio ugloviti treću reprizu. Ovog aprila, svemir mu je u režiju ubacio i svekršćanski Uskrs. Za jednog radikalnog ateista i okorjelog enciklopedista – duhoviti dobitak.

E, sad, što smo vidjeli u trećoj iteraciji? U suštini isto što i na premijeri, a opet dosta drugačije. Naime, na putu prema svom kraju u čistoj apstrakciji, 50-godišnja predstava kontinuirano radi na redukciji – teksta, tijela, prostora, vremena... Plan reduciranja isписан je i u programskom letku. Unazad deset godina radilo se na tome da 'prisutnost glumaca postane sve više i više informatizirana, ekrанизirana i znakovna', u istom smjeru ide i u idućih deset. U zadnjoj dekadici 'predstava prelazi u autonomni, emancipirani, strojno vođeni sistem', a 2045. 'izvodi se bez neposredne ljudske prisutnosti' i 'postaje algoritamski ritual'. Ili, zaključno, povratak korijenima, krug se zatvara: 'Ljudsko, reducirano je na informacije, na genetski podatkovni tok (*data-dada*) djeluje kao autotimuna reakcija avangarde.'

U odnosu na prije deset godina, u postavi je još jedna glumica manje. Tada je najdirljiviji moment predstave bila izvedba mehatrona koji je, u gotovo prirodnoj veličini, zamjenio MILENU GRM (preminulu 2011.), dok je muški pjevački zbor Domen izvodio njezinu glasovnu ljubavnu pjesmu iz Rezije 'Lepa moja Rožica'. Ove godine je afektivna tenzija kulminirala u sceni u kojoj kraljica Elizabeta I., u izvedbi MARUŠE OBLAK – na-

kon monologa u kojem je napala Shakespearea i glumce jer se ne klanjaju državi kako ona misli da bi trebali – ipak zanjemi na plesnu izvedbu personalizirano dizajniranih dronova, odnosno Milene Grm i IVE ZUPANIĆ (preminule 2017.), kako ih je u njihovoj posthumnoj i postgravitacijskoj iteraciji za ovaj put zamislila Dunja Zupančić. Jak emotivni naboј, kako na sceni, tako i u publici, proizveo je i zadnji prizor – kad u predstavu, uz pomoć kolega, u kolicima ulazi već više godina bolesni MARKO MLAČNIK te u ulozi Shakespearea, s vidnim i čujnim naporom, izgovara završnu repliku predstave: 'Želim probuditi nadu da će svijet biti drugačiji.'

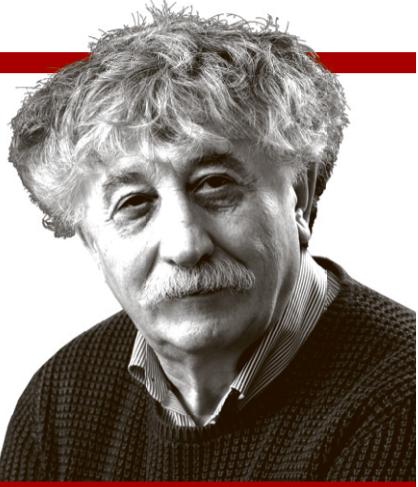
Osim što funkcioniра kao konceptualna bomba, 'Projektil Noordung' je i oda ljudskoj krhkosti, smrtnosti i prolaznosti. A kad je o tome riječ, važno je spomenuti predstavu 'Biokozmizem:: izreka', s kraja 2019., koju je Živadinov režirao i izveo skupa s teško bolesnim MARKOM BRECELJOM i već ozbiljno načetim Mlačnikom. Brecelju u čast zapjevalo se i sad u Vitanju, uz pomoć lokalnog vokalnog sastava, a u sklopu ritualizirane ceremonije ulaska na izvedbu *treće iteracije* i nakon nje.

Živadinovu je, naime, od supstituiranja izvoda (umbotima kao antidotom za neutinu), možda još i važnije supstituiranje sjećanja na njih, jer uvjeren je da 'bez sjećanja, nema civilizacije'. No važno mu je i zajedništvo za života. Zato je i osmislio, kao podžanr *informansa*, povremene javne obrede s glumcima 50-godišnje predstave, koji služe tome da se u desetogodišnjim pauzama održi kontinuitet bivanja skupa, a s obzirom na to da je uviјek moguće da između dvije reprize netko umre, svaki takav susret je potencijalno i obred rastanka. Najpoznatiji među njima izveden je 15. prosinca 1999. u paraboličnom avionu Iljušin-76 MDK, na visini od 9.000 metara. Pod naslovom 'Gravitacija nič / Biomehanika Noordung', u povijest je ubijen kao prva cijelovita teatarska predstava izvedena u bestežinskom stanju.

I za kraj, vratimo se na mit. Ako ste se pitali zašto baš 20. april: zato što je tad rođen HITLER, a ideja je bila 'da se odstrani mrlja s tog datuma i da je se zamijeni drugim važnim dogadjajem'. A zašto 2. maj? Kao svojevrsni protest protiv ukidanja 2. maja – koji je u Jugoslaviji bio neradni dan, nakon Praznika rada. Projektantom riječima: 'Prvi maj je bio za slavljenje, a drugi za praznovanje, uživanje u praznini.' ■

Živadinovljeva predstava teatarska je materijalizacija postgravitacijske umjetnosti (Foto: Tone Stoško)

PIŠE Sinan Gudžević

Molim vas iz gradske vlasti da pokrenete postupak za prekidanje besmislenog brisanja naših toponima. Njime se brišu i uspomene, bez kojih život nije život. Ako to učinite, moja će zahvalnost što ste mi dali ovu povelju biti još veća, a vašem trudu za čuvanje kulturnog nasljeđa neće se činiti ovakvi prigovori

Povelja za Grab

NA ovoj svečanoj akademiji treba da kažem neku riječ u zahvalnost za to što mi je Grad Novi Pazar dodijelio ovu povelju. Iz obrazloženja koja su pročitana vidi se da su moji prethodnici zaslužni za unapređenja zdravstvene strukture, zaštite ljudskih prava, sportske, pozorišne i likovne kulture u gradu Novom Pazaru. Ja živim daleko, u Zagrebu, i pravo rečeno, ne osjećam da sam u Pazaru išta unaprijedio, te mi se čini da ja ovoga priznanja nisam dostojan. Da razjasnim: meni ova povelja čini veliku čast, ali sam je ja očito zasluzio iz drukčijih razloga nego što su oni koji su drugima donijeli priznanja. Da i ovo razjasnim: nikakva skromnost ne stoji iza ovoga što kažem. Moje uvjerenje je iskreno i moj trud da dokučim razloge za ovakvu počast nije mali.

U trudu da dokučim šta je dobromjerne ljude zadužene za dodjeljivanje Povelje rukovodilo, došao sam do zaključka da bi to mogla biti moja knjiga pod naslovom 'Bendžo u Grabu'. To je zbirka načinjena od tekstova sa temama zavičajnim. To su tekstovi uzeti iz onih koje već jedanaest godina pišem za zagrebačke Novosti. Naslov knjige je posve vezan za jedan članak o REČKU MEĐEDOVIĆU koji je jedne večeri svirao i pjevao u Grabu. (Ovdje otvaram zagradu: bilo bi pravo da je ova povelja zapala Rečka, čovjeka koji je Pazar jako uveseljavao svojom jedinstvenom svirkom i pjesmom. Rečko je otisao s ovoga svijeta prije dva mjeseca, pretposljednjeg dana februara).

Grab, dakle. Budući da nemam prilike kavke imam sada, da govorim pred ljudima koji čine rukovodstvo grada Novog Pazara, molim za dopuštenje da vašu pažnju skrenem na jednu stvar, koja će se vjerovatno mnogima učiniti malom i beznačajnom, no je ona meni važna i ne mogu da propustim čak i ovu svezanu priliku da o njoj nešto ne kažem.

Grab je selo u kojem sam se rodio. Ono se nalazi na južnoj padini planine Golije, posljednje je selo pazarске opštine, sjeverna granica sela dijeli pazarsku od ivaničke opštine. U mojoj djetinjstvu selo je imalo dvadesetak kuća, danas ima jednu, a kad ja dodem ljeti budu dvije. Ukupno nas je tako šest stanovnika. Svima koji su rođeni u Grabu pisalo je u izvodima iz matične knjige i u dokumentima da su rođeni u Grabu. Svima je pisalo tako, i onima koji su odlazili na rad u Njemačku, i onima koji su se iselili u Tursku. Onima koji su u Grabu umrli, u izvodu iz knjige umrlih pisalo je da su umrli u Grabu. U Grab je više puta, još od djetinjstva, dolazio i ovdje prisutni dragi NIHAT BIŠEVAC, gradačelnik, koji me je počastovao uručenjem ove povelje.

Ali. Ali, ali! Od prije tridesetak godina na dokumentima onih koji su rođeni u Grabu, kao mjesto rođenja stoji – Muhovo! Stoji, a ni Grabljane ni Muhovce niko nije ni pitao niti obavijestio zašto se to učinilo. Iako je Grab uвijek i oduvijek bio drugo mjesto i nije bio Muhovo. Kao što je Muhovo bilo uвijek drugo mjesto i nije ga valjalo mijesati s Grabom. Znalo se, zna se i danas, da Grab nije Muhovo, niti je Muhovo Grab. Svejedno, u dokumentima svakoga i svake koji su rođeni u Grabu danas piše da je rođen i rođena u Muhovu. A u Muhovu niko od tih nije rođen. Tako danas stoji i za one koji su rođeni u Grabu, pa im je više decenija pisalo da su rođeni ili nastanjeni u Grabu. Najednom je ispalo da su ti ljudi rođeni u Muhovu. Državna birokratija krivo-

Putokaz u Bijelim Vodama za Muhovo i Svilanovo, jedina dva neizbrisana sela na putu do Odvraćenice na Goliji.
Foto: Sead Ljajić

tvori naše dokumente time što u njih upisuje krivotvoreno mjesto rođenja.

Ali, Grab nije ni sam ni usamljen slučaj. I veliko selo Koškovo, koje počinje jugozapadno od Muhova, pripojeno je Muhovu. A Muhovo nije veće selo od Koškova, nego je manje. I druga sela su potpala pod Muhovo: Jedra, Luke, i Krče je potpalo pod Muhovo. Od Muhova do Krče ima najmanje sahat i po brzoga hoda uzbrdo. A najluđa stvar je učinjena s Koznikom. Koznik je planinska gromada i selo nasuprot Graba, a iznad Muhova. Danas onima koji su rođeni na Kozniku piše da su rođeni u Kozniku na planini Rogozni. Jer i ondje postoji Koznik. Koznik je relativno čest toponim, ali da će goljski Koznik postati rogozanski, nije se moglo očekivati, a postao je, birokratskom samovoljom premješten je na jug preko 40 kilometara.

Muhovo i Muhovci nisu krivi nizašta. Krije je vlast. Najprije ona koja je druga sela pripojila Muhovu, a to je počelo prije tridesetak godina, pa onda svaka naredna vlast koja je to pripajanje ostavila pripojenim, i ništa nije učinila da se nakaradnost ukine. Svi koji smo rođeni izvan Muhova imamo krivotvoreno mjesto rođenja, pa su nam time i svi dokumenti krivotvoreni. Državna struktura koja to izvodi, na primjer matična služba ili MUP ili gradska uprava za izvorne i poverene poslove, oslanja se na zakon, a zakon je, bez rasprave sa pogodenim stanovništvom, usvojen i objavljen u službenom glasniku, i taj zakon je zakon samo *de iure*, a *de facto* je i dozvola za krivotvorene.

Dopustite da vam ispričam jedan svoj doživljaj koji je povezan sa Grabom. Jula 2007. stigao sam avionom u San Francisco. Onamo sam pozvan na književni skup. Let od Frankfurta traje jedanaest sati, avion je krenuo iz Frankfurta u rano popodne, a još je bio dan kad je sletio u San Francisco. Najduži dan u mom životu, nikakva metafora nego dan s najviše sunčanih sati. Jer avion ide na zapad, pa što neko veli 'ne da suncu da zađe'. Omamljen od svega spomenutog i dosta toga nespomenutog, dolazim na granični šalter. Dobrodošli u Sjedinjene Države, kaže mi kosooki sredovječni granični policajac, hvala, kažem graničnom policajcu, koga možda olako smještам u Chinatown. Uzima mi pasoš i pokazuje mi na mali skener kraj šaltera u koji treba da stavim kažiprst jedne pa druge ruke. Kad to obavi, počne se baviti mojim pasošem i gledanjem u kompjuter. To potraje možda i pet minuta. Onda mi kaže ovako: 'Mister Gudžević, u zahtjevu za američku vizu napisali ste da se vaše

rodno mjesto zove Grab?' Tako je, kažem mu, rođen sam u mjestu s tim imenom.' Ali, mister Gudžević, u vašem pasošu piše da ste rođeni u mjestu koje se zove Muhovou (tako je pročitao Muhovo).' Piše, kažem mu, pa dodam ono smušeno objašnjenje koje mi je neko jednom na nekom nadležnom šalteru kazao: da je Grab izgubio status naseljenog mjeseta i prispojen je većem selu, a to veće selo je to Muhovou, i ono ima status naseljenog mjesta, a susjedno je selo. 'Mister Gudžević, kako mi je Žao što je Vaše rodno mjesto izgubilo status naseljenog mjeseta.' I kimnuo je glavom malo se naklonivši ka meni iz one stolice.

Trenutak i mjesto su prikladni i da se sjetim jedne zgode sa nedavno preminulom glumicom i slikarkom AIDOM KOŽAR, kojoj je ovdje dodijeljena ista povelja kao i meni. Jednom sam Aidi ispričao zgodu o NUSRETI MURIĆ iz Krća. Nusreta je tkala veliki čilim sa svojom bratućedom IZOM u Izinoj kući. Tkanje čilima se protegne i na mjesec dana. I Nusreta bi u dane tkanja sa Izom i ostalim članovima porodice ručala u Izinoj kući. Ali se Nusreta sramila. To je kompleksan fenomen: djevojka se srami da jede čak i u kući svoga amidže. I taj amidža Nusretin, a otac Izin, AHMEDIN MURIĆ, vidjevši kako Nusreta za njegovom sofom stalno jede pre malo, a znajući djevojačku sramežljivost, jedan dan rekne Nusreti: 'Hajde Nusreta, blagoš mene, podi u svoju kuću, pa ručaj pa onda dođi za razboj!' Aida Kožar, biće teatra i dijaloga, kako je voljela ovu pričicu. Znala mi je reći: A kako ono ide s Nusretom iz Krća? E i toj Nusreti i svima drugima iz Krća, već poduze vremena u svim ličnim dokumentima stoji da su rođeni u Muhovu! A poneko od njih nikad nije ni kročio nogom do Muhova.

Od Bijelih Voda do Odvraćenice na Goliji, izbrisana su sva sela osim Muhova i Svilanova. Neosjetljivost opštinskih vlasti, vjerovatno u doslihu sa opštinskim MUP-om, izbrisala je stotine toponima u pazarškoj, sjeničkoj i tutinskoj opštini. To znam, jer sam razgovarao sa matičarima. Uz ukidanje matičnih kancelarija u velikim selima to sve čini veliki javšluk. Provjerio sam: toga ima i širom Srbije. Nejasno je zašto se to učinilo. Krivotvorene dokumentata uz prisustvo vlasti.

Molim vas iz gradske vlasti da pokrenete postupak za prekidanje besmislenog brisanja naših toponima. Njime se brišu i uspomene, bez kojih život nije život. Ako to učinite, moja će zahvalnost što ste mi dali ovu povelju biti još veća, a vašem trudu za čuvanje kulturnog nasljeđa neće se činiti ovakvi prigovori. ■

Lana Vučinić
(Ponor) (Foto:
Danijela
Radojković)

Ako ne zadržiš nadu, postaješ reakcionar

Umjesto da slavi 50. rođendan svjetskog paska, domaća hardcore scena svojom muzičkom i drugarskom praksom očitava malu političku bukvicu kako široj muzičkoj branši, tako i dijelu naše ljevice. Svaki prostor je bitan, svaka prilika je bitna, a rezignacija je luksuz koji si ne možemo priuštiti

AŽU neki da pank ove godine puni 50. rođendan. Provjerila sam kako internet slavi tu navodnu obljetnicu: nekoliko nostalgičnih članaka na stranim portalima spominje koncerte sredine 1970-ih u njujorškom klubu CBGB kao početke revolucionarne – sirovije i političnije – intervencije u dotadašnji rock'n'roll. Mogli smo možda i mi prigodničarski preletjeti hiljadu puta ispričanu historiju koja bi, zakonom žanra, vjerojatno završila na ofucanom pitanju je li pank mrtav.

Više je razloga zašto to nismo uradili. Prvi je taj da intenzivno pratimo regionalnu pank scenu i već znamo odgovor na to dozlaboga dosadno pitanje. Drugi leži u činjenici da je žanr svake glazbene historije teritorij beskrajnog mačo nadglasavanja po kojem nam se ne da gaziti. Treći i krunski razlog je taj da su svi protagonisti aktualne domaće scene kojima sam se obratila na spomen ove obljetnice slegnuli ramenima. Ostavljamo prigodničarenje i kanone drugima, mi se okrećemo sadašnosti – nišnoj domaćoj hardcore pank sceni koja ne samo da je iznimno živa nego je i politički angažirana. O njoj razgovaramo s gitaristicom benda Ponor LANOM VUČINIĆ, pjevačicom benda Kijamet PETROM DRAŽIĆ i basistom bendova Kriva istina i Mališa bahat te vozačem TOMISLAVOM CRNKOVIĆEM.

Svi se oni slažu da je aktualna domaća hardcore scena, gleda li se broj dobrih bendova i koncerata, iznimno jaka. U iscrtavanju njenih koncertno-festivalskih koordinata, iako krećemo iz centra, zagrebačkih klubova Attack, Močvara i Klaonica, vrlo brzo dolazimo do manjih mjesta: zadarske Nigdjezemске, riječkog Podruma, pulskog Monteparadisa. Na mapi su i klub Cezam u Čakovcu, festival Martinska u Šibeniku, Benkovac s festivalom Vlajternativa, Zabok, Sisak, Kutina.

Vučinić je odrasla upravo u Kutini, u kojoj je za nju još od druge polovice 1990-ih ključan bio klub Baraka, tada jedan od rijetkih takvih prostora u Hrvatskoj. U njemu je svirala u svom prvom bendu La Kurtizana, tada uz Schizoid Wiklerse jedini domaći ženski pank bend.

— Neobično je da je u tako malom gradu bilo ljudi koji su radili velike stvari. U Kutini su svirali i neki veliki strani bendovi, recimo brazilski Ratos de Porao i kalifornijski Ignite — prisjeća se Vučinić.

Kao svojevrsnu instituciju domaće pank scene svi sugovornici izdvajaju još jedan manji grad, danas jedini doista pankerski aktivan u Slavoniji – Županju. Tamo se od 2009. godine održava festival Sick As We Are (SAWA), dosljedno baziran na *do it yourself* (D.I.Y.) principu samoorganizacije.

— Puno ljudi koji nisu iz tog područja jako cijeni taj festival i ljudi koji ga organiziraju. Mislim da bi ga došli podržati svake godine bez obzira na to koji bendovi nastupaju — kaže Vučinić.

Domaća hardcore pank scena je snažno povezana i regionalno, osobito sa Srbijom. Kad sviraju u Novom Sadu, kažu moji sugovornici, osjećaju se kao doma. Beograd je, kaže Crnković, malo više orijentiran na garažnu i hardcore scenu s bendovima poput Statica i Kraha, a Novi Sad s Rebuild kolektivom i klubom Crna kuća na melodičniju pank scenu, moderniji hardcore i screamo. Osim Beograda i Novog Sada, u Srbiji su konstantno aktivni i Sombor, kolektiv Breaking the Silence u Smederevu i festival Iluzije slobode u Bečeju.

— Bendovi dolaze tu, naši tamo, čini mi se da je to zapravo jedna scena — govori Dražić.

Hardcore scena regije trenutno se čini tako živom između ostalog i zato što je na njoj prisutno sve više mladih, čak i srednjoškolaca. Jedan od razloga za to leži u činjenici da sve više organizatora u Srbiji i Hrvatskoj ima politiku besplatnog upada za mlade od 18 godina.

Domaća hardcore pank scena je snažno povezana i regionalno, osobito sa Srbijom. Kad sviraju u Novom Sadu, kažu moji sugovornici, osjećaju se kao doma. Beograd je, kaže Tomislav Crnković, više orijentiran na garažnu i hardcore scenu, a Novi Sad na melodičniju pank scenu, moderniji hardcore i screamo

S obzirom na inflaciju, takva gesta uopće nije nevažna niti zastaje na pukoj simbolici.

— To stvarno funkcionira i bude koncerata s jako puno mlađe ekipe, a nama je to pravi interes. Ako si ne mogu priuštiti upad, neka svejedno poslušaju bend i upoznaju nekog. Možda dobiju motivaciju da se i sami aktiviraju — kaže Crnković.

Ovakva praksa ne čudi ako imamo na umu da je hardcore političan podžanr panka čija se etika, slažu se svi naši sugovornici, vidi i u samom načinu na koji scena funkcioniра, a koji Vučinić opisuje kao solidarnost i osjećaj pripadanja široj zajednici.

— Još sam kao klinac s bendom u Koprivnici doživio tu solidarnost. Nemaš svoje pojačalo, posudiš ga od nekoga. Nemaš svoj prostor, pitaš nekog možeš li kod njih imati probe. U pank krugu sam uvijek puno češće čuo ‘može, nema problema, samo uzmi’ nego na bilo kojoj drugoj muzičkoj sceni. Nitko nije tražio novce ni zahvalnost nego je bilo prirodno pomoći. To mi je bilo bitno i mislim da je najnormalnije i potrebno da oni koji mogu daju vjetar u leđa drugima — opisuje Crnković.

Što kroz solidarne prakse i zajedništvo, što kroz angažirane tekstove pjesama, sve je naše sugovornike politički izgradio upravo hardcore pank. Koliko god ponekad malo ljudi bilo na koncertima, slažu se, važno je da bendovi koriste prostor i priliku da prenesu poruku. — Čak i ako ljudi dođu na koncert samo da

skaču, možda će čuti nešto što im se svidi, kasnije čitati tekstove i razmišljati o njima. Neće se tu desiti revolucija, ali možda će se regрутirati dio ljudi koji ranije nisu toliko razmišljali o politici — smatra Vučinić.

I Ponor i Kijamet na hardcore su sceni poznati kao beskompromisno feministički bendovi koji sustavno podržavaju i Noćni marš zagrebačkog kolektiva Faktiv. ‘Kad dođe kraj krunica / Njegov je remen hostija / Njegov je don liturgija / Vječna joj šutnja pokora’, pjeva Dražić u Kijametovoju pjesmi ‘Kaliban i vještica’. ‘Naše majke rođene da tuguju / Naši očevi rođeni da ratuju / Naše kćeri rođene da radaju / Naši sinovi rođeni da siluju’, stihovi su Ponoreve pjesme ‘Naše sestre’, koju na svakom koncertu poprate pozivom na rušenje patrijarhata.

Politička svijest hardcore scene nije samo mrtvo slovo na papiru, pa je na koncertima osjećaj nesigurnosti za žene, slažu se i Dražić i Vučinić, daleko manji nego na drugim mjestima za izlaska. Da još ima posla na iskorjenjivanju seksizma, ipak, jasno je iz niza internaliziranih obrazaca. Lani se čude što ne pjeva ili ne svira bas, što su standardne ‘ženske uloge’, a Petra kaže da, iako su pohvale koje dobije za svoj vokal dobronomjerne, kuži da iza njih стоји iznenađenje jer od žene nisu očekivali takvu vrstu *pravog hardcore* vokala.

Statistika također govori u prilog tome da još postoje neke suptilne barijere zbog kojih nema više cura u samim bendovima. Na nedavnoj svirci u Zaboku na kojem je Kijamet svirao s još deset bendova, kaže Dražić, ona je bila jedina žena na stejdžu.

— U takvim situacijama primijetim da, kad mi dođemo na red, cure u publici priđu bliže stejdžu. Očito dožive da tada to postaje i njihov teren. Za pank gigove su klasični momenti *moshanja*. OK je da se divlja, ali zbog toga ipak jedan dio prostora ostaje nedostupan. Ne moraš nekome nešto direktno zabraniti ili ga ismijavati da bi se on osjećao na neki način isključen — napominje Dražić.

Od suptilnijih, ali i dalje evidentno seksističkih obrazaca nije potpuno cijepljena ni međunarodna pank scena. Crnković to vidi u svom skoro desetogodišnjem iskustvu vozača bendova na turnejama.

— Vozio sam jedan berlinski *queer* feministički bend. U Ljubljani su svirali sa slovačkim bendom čiji su članovi pričali samo sa mnom. Uporno sam im govorio da sam vozač i da trebaju pričati s bendom, a oni su ih uporno ignorirali jer su žene ili trans. Slično je bilo i s američkim bendom Flower, čija pjevačica vodi praktički sve vezano za bend, ali smo na turneji naišli na jednog starijeg organizatora koji se prema njoj odnosio kao prema curici koja ne zna ništa — opisuje Crnković.

Snažna konsolidacija oko problema seksizma, kaže Crnković, u kontekstu Europe karakteristična je uglavnom samo za Njemačku, u kojoj se u klubovima puno snaž-

Petra Dražić (Kijamet)
(Foto: Josip Bolonić)

nije ističu politički stavovi i direktnije se reagira u neugodnim situacijama. Međutim, ta ista radikalna hardcore njemačka scena posljednjih je godina i pol dana potpuno politički podbacila i osramotila se svojom podrškom Izraelu. Zbog toga puno bendova, kaže Crnković, u zadnje vrijeme zaobilazi Njemačku.

— Ima klubova koji su čak razvili nebulozne ugovore koje bi bend trebao potpisati, a u kojima piše da neće imati propalestinske izjave ili obilježja ili da se slažu s tim da Izrael ne vrši genocid. Ne govorim o *mainstream* klubovima nego o političkim skvotovima. Nešto OK klubova još ima u Berlinu kao velikom gradu u kojem imigranti i došljaci rade koncerte, ali recimo Hamburg, Leipzig i Nürnberg su otpisani. Do bojkota dolazi s obje strane — govori Crnković.

Vučinić nam opisuje situaciju u kojoj su trebali nastupati u Austriji s jednim austrijskim bendom.

— Kad su shvatili da smo propalestinski i antisionistički bend, rekli su da ne žele svirati s nama, a mi smo uzvratili jednak. Klub je zauzeo neutralan stav, što nama nije bilo prihvatljivo. Mi smo tada na Instagramu naglasili da u ovakvoj situaciji toga nema. Ubijaš, braniš dolazak humanitarne pomoći, napadaš bolnice i kampove u kojima su smještene žene i djeca. To nije rat, nego genocid i tu nema neutralnosti. Mi smo politički angažirani bend koji je uvijek na stranih potlačenih — ističe Vučinić.

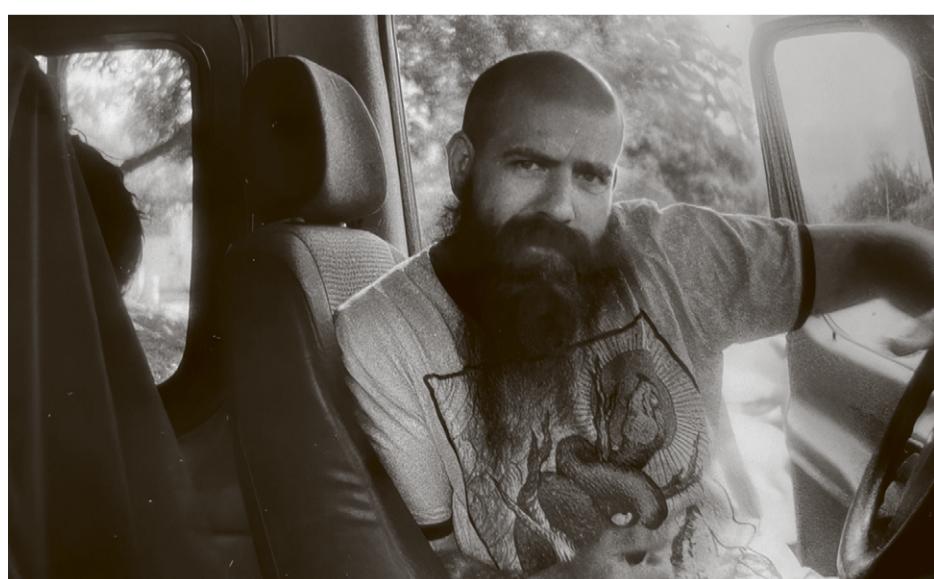
Ako su politični, čini se svima, bendovi na domaćoj hardcore sceni podržavaju Palestinu. Ponor na svakom koncertu razvija antisionističku zastavu, Kijamet šalje propalestinske poruke, a pjesme bendova Koridor i Mižerija našle su se na međunarodnim komplikacijama kroz koje su se skupljale solidarne donacije. Glasan je i bend Modern Love Story. Osim što na mrežama izražavaju podršku Palestini, nedavno su simbol srca, koji je do sada stajao na mjestu slova ‘o’ u drugoj riječi njihovog imena, zamjenili logom PFLP-a, Narodne fronte za oslobođenje Palestine.

— Nekad očekujem da će na palestinske poruke na koncertu reagirati cijela dvorana, a dode pljesak samo dijela ljudi. Zbog onih koji su tu možda naprsto samo radi muzike mislim da je još važnije da bend pošalje neku

Ako su politični, bendovi na domaćoj hardcore sceni podržavaju Palestinu. Ponor na svakom koncertu razvija antisionističku zastavu, Kijamet šalje propalestinske poruke, a pjesme Koridora i Mižerije našle su se na međunarodnim komplikacijama kroz koje su se skupljale solidarne donacije

poruku, a podrška Palestini je trenutno pitanje broj jedan antifašizma danas — govori Dražić dodajući da se na toj priči prelamaju svi drugi politički stavovi.

Eto odgovora na pitanje što domaća hardcore scena radi umjesto da slavi 50. rođendan svjetskog panga. Ona svojom muzičkom i drugarskom praksom, usudila bih se reći, očitava malu političku bukvicu kako široj muzičkoj branši, tako i dijelu naše ljevice. Svaki prostor je bitan, svaka prilika je bitna, a rezignacija je luksuz koji si ne možemo priuštiti. — Mislim da je uobičajeno da kako scena stari, njeni prostori postaju malo ciničniji: ‘Sve je to malo blesavo, ionako se ništa neće promijeniti.’ Ali to je stav koji nikako ne bismo trebali prihvativati u starijoj dobi. Ako ne zadržiš nadu, postaješ reakcionar, prelaziš na drugu stranu i igraš za onoga koji potlačuje. Situacija u svijetu se zaoštrava, ljudima je loše, pa i tim ciničnim ljudima je loše. Koja je onda svrha odustajanja? Ako se ne možeš nadati da nešto može biti bolje, zašto bi uopće živio? — ističe Dražić za kraj. ■

Tomislav Crnković
(Kriva istina, Mališa bahat)
Foto: Privatna arhiva

Seks (r: Dag Johan Haugerud)

(2024.)

PIŠE Damir Radić

Ništa seks, samo priča

Prevelik zalogaj za autorove (trenutačne) mogućnosti

SVOJEDOBNO je NIKOLA LEŽAIĆ, autor razvikanog 'Tilva Roša', izjavio da je njemu seks na filmu glup, a slično rezonira i DAG JOHAN HAUGERUD, koji u nedavnom intervjuu sa ZVEZDANOM PILEPIĆ za Novi list tvrdi da je za njega 'snimanje seksa uvredljivo i neukusno'. No za razliku od srpskog filma, švedski je autor filma koji se zove ni više ni manje nego 'Seks'. Međutim, Haugerudov pristup seksu, koji je po njemu 'teško prikazati vjerodostojnim', isključivo je verbalan jer razgovor o seksu na filmu smatra puno zanimljivijim od prikaza samog seksualnog čina. Nije stoga čudno da je omiljeni sineast tog umjetnika, koji paralelno gradi karijeru romanopisca i filmskog režisera, ÉRIC ROHMER, francuski klasik izrazito verbalne, dijaloske orientacije. No ako je suditi po 'Seksu', prvom dijelu trilogije 'Seks, Snovi, Ljubav' (sva tri filma tokom 2024. i 2025. s uspjehom su prikazana na berlinskom i venecijanskom festivalu, a potonja dva se uskoro očekuju u našim kinima pored prvog koji je već u njima), Haugerud će trebati pojesti još dosta žganaca da se približi svom uzoru.

U 'Seksu' se, naime, gotovo neprestano razgovara, ali ti razgovori poprilično su daleko od zanimljivosti. Na djelu je takoreći standardni nesporazum između muškarca i žene po pitanju seksualnosti; on (jednokratni) seksualni odnos sa strane – pa makar, kao u njegovom slučaju, bio s muškarcem – ne smatra ničim posebnim, ponajmanje prevarom (jer nisu bile uključene emocije), a ona seks doživljava kao intiman čin koji se prakticira samo s voljenom osobom. Iz toga proizlazi njezin stav da je riječ o prevari, a kako su on i ona supružnici i žive zajedno, obiteljskim životom, jasno je da postoji problem. Uglavnom, riječ je o podosta stereotipno postavljenoj situaciji s obzirom na rodne pozicije (muškarac razdvaja seks i ljubav, žena ih neraskidivo povezuje), i ta situacija ponavlja se u varijacijama do kraja filma, odnosno razgovori supružnika *de facto* se vrte u krug. Kako film traje dobra dva sata, u nekom trenutku to postaje naporno za gledanje i

Glumački nastupi doprinose boljem dojmu filma

Rušenje četiri zida. Antologija regionalne queer poezije

(priredili Denis Čosić i Đorđe Simić, HDP, Zagreb, 2024.)

PIŠE Marko Pogačar

Demontiranje ormara

slušanje, premda film nije u 'mono modu'. Naime, sa spomenutim odnosom paralelno se izmjenjuje onaj muškarčeva kolege (dimnjakačarskog) posla i njegove supruge i sina tinejdžera. Problem kolege dimnjakačara jest stalno ponavljajući san u kojem ga DAVID BOWIE promatra kao ženu, na što se nadovezuje rastuća fiksacija da mu je glas postao viši, tanji, riječu – ženski. I tu je na djelu konverzacija 'u krugovima', odnosno manje-više ponavlja se jedno te isto.

Nekom će to možda zazvučati kao eksperiment na tragu RAVELOVA 'Bolera' ili srodnih književnih uradaka (od novijih, recimo, romana 'Ledene haljine' MILKA VALENTE, s kojim dijeli i postupak tzv. paralelne montaže), no u stvarnosti je to posljedica autorove nedoraslosti izabranom modelu, odnosno nemogućnosti dijaloške elaboracije i razvoja – posve suprotno od Rohmera ili WOODYJA ALLENA, čiji se dominantno dijaloški filmovi s lakoćom mogu gledati satima. Haugerud, za razliku od njih, barata materijalom dostačnim za polusatni film koji je iz same njemu znanih razloga rastegao na puna dva sata, pouzdajući se valjda u APP metodu – ako prode, prode. I kod nekih je prošlo – odmak u smjeru tzv. *deadpan* humora na, strogo načelno govoreći, tragu autorovih slavnih sunarodnjaka ROYA ANDERSSONA i RUBENA ÖSTLUNDA, kao i samosvjesnost tzv. uže režije (nekoliko pažljivo komponiranih višeminutnih kadrova-scena s tzv. montažom unutar kadra ili bez nje), a svakako i dobri glumački nastupi, pridonijeli su boljem dojmu 'Seksa' i osigurali mu plasman na Berlinale, u čijem je najvažnijem sporednom programu Panorama dobio tri manje nagrade. Da se krivo ne shvati, film nije slab, ali jasno pokazuje da je njegov autor uzeo prevelik zalogaj za svoje (trenutačne) mogućnosti, i zapravo predstavlja korak unatrag u odnosu na njegov uradak iz 2019. 'Čuvaj se djece', u nas viđen na ZFF-u – punokrvne, izrazito solidne realističke drame mozaične naracije. ■

OSTAO sam, priznajem, zatečen u knjizi navedenom informacijom da je ovo 'prva antologija queer poezije na ovim prostorima' – slični izbori su mi, očito ipak nešto drugačije uokvireni, već prolazili kroz ruke – no vjerojatno je još više bila riječ o osjećaju: osjećaju da je nešto kao antologija queer poezije, i kod nas, odavno trebalo postojati. U kojem obliku i formatu, s kojim sadržajem i s kojom poetičkom i političkom funkcijom – ako je potonje, pogotovo u ovom slučaju, uopće moguće razdvojiti – te napose s kojim društvenim učinkom, sasvim je drugo pitanje.

Uvršteno je trideset i troje autora/ica, a pod egidom 'regije' krije se očito područje SFRJ, uvezvi u obzir da su uvrštene i prijevodne književnosti, slovenska i makedonska, uz činjenicu da je, pretpostavljam iz praktičnih razloga, isključena ona kosovska albanskog izraza. Za knjigu koja teži inkluzivnosti, doduše, to vjerojatno i nije baš sjajna premla. Sastavljači, koji ispravno detektiraju 'nesklonost detaljnije kritičke razrade takvih (queer) književnih djela' u knjigu nas, međutim, umjesto očekivanog opsežnog predgovora koji bi se pozabavio kontekstom reprezentacije i recepcije, književnopovijesnim aspektom tretmana teme u našim književnostima te deskripcijom i suodnosu poetičkih i političkih činitelja, uvode tek vrlo štirim bilješkama. Iz njih je jasno tek da uvrštene objedinjuje to da 'u svojoj poeziji svjesno koriste elemente queer književnosti'. Queer književnost sam doživljavam kao kompleksan, poticajan i politički potentan, subverzivan termin, međutim ne i posve samorazumljiv. Nešto dalje ipak je pojašnjeno da se pod njim podrazumijevaju prije svega 'teme vezane uz životna iskustva seksualnih i rodnih manjina', što, čini mi se – iako je itekako potrebno, vrijedno, hrabro i do određene mjere subverzivno – ipak djeluje umnogome okljuštreno od prepostavljenih emancipatornih potencijala pojma.

Usprkos tome što se većina uvrštenih uklapa u ovako postavljene parametre, makar u najšire shvaćenom smislu, kriteriji izbora ostaju s najmanje dva aspekta nedorečeni.

RUŠENJE ČETIRI ZIDA

ANTOLOGIJA
REGIONALNE
QUEER
POEZIJE

Priredili:
Denis Čosić
Đorđe Simić

h.d.p.
hrvatsko domaćo izdavaštvo

Knjiga podrealiziranog političko-emancipatornog potencijala

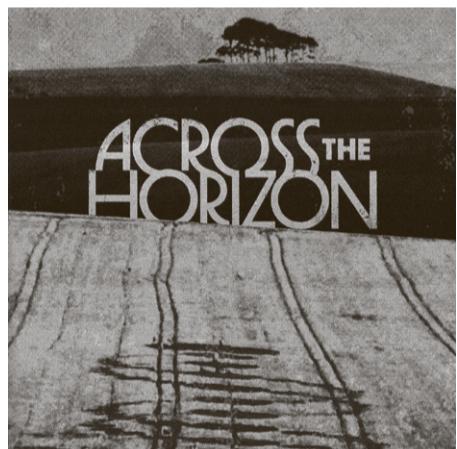
hrvatsko domaćo izdavaštvo

PREPORUKE: MUZIKA

Razni izvođači:
Across the Horizon Vol. 1

(The Northern Spy)

POJAM 'ambient americana' ili 'ambient country' pomalo očekivano možemo vezati za pionira ambijentalne glazbe BRIANA ENA i njegov album 'Apollo: Atmospheres and Soundtracks' iz 1983. Na njemu su tradicionalni elementi poput *pedal steel* gitare u izvedbi DANIELA LANOISA spojeni s produženim tonovima i slojevima *reverba*, *delaya* i drugih efekata koji naglašavaju atmosferičnost i prostranstvo zvučne slike. Jedan od glazbenika na koje je taj album ostavio očitog trag je BOB HOLMES, član njujorškog trija SUSS, koji je otvoreno prigrlio sintagmu. Holmes je također voditelj podcasta 'Ambient Country' kroz koji predstavlja niz stilova i glazbenika iz sadašnjosti i prošlosti čiji bi rad taj pojam mogao obuhvatiti. Na sličnom je tragu i nova, izvrsna kompilacija 'Across the Horizon Vol. 1' na kojoj je Holmes u suradnji s izdavačkom kućom The Northern Spy okupio niz izvođača s ambijentalne i americana scene poput LUKEA SCHNEIDERA, DAVEA HARRINGTONA, MARISE ANDERSON ili STELTHA ULVANGA. Većina skladbi nonšalantno spaja akustične

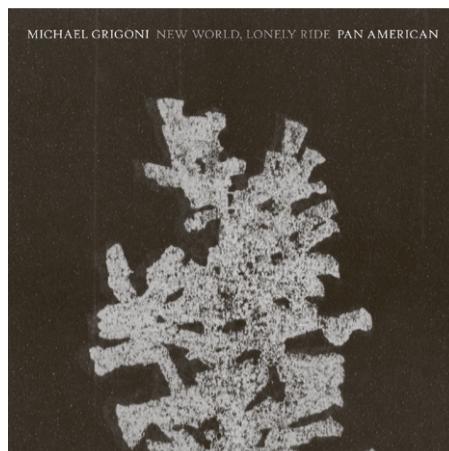
instrumente, pronađene zvukove i elektroničku obradu stvarajući osjećaj beskrajnog prostranstva i specifične sonično-geografske ikonografije. Time predstavlja vrlo jasno i dosljedno pismo autorske namjere kakvo često izostaje u svijetu instrumentalne glazbe.

Pan American
& Michael Grigoni:
New World, Lonely Ride

(Kranky)

MARK NELSON, odnosno Pan American, jedan od studijskih albuma u suradnji s *pedal steel* gitaristom MICHAELOM GRIGONIJEM. Nelson je tijekom 1990-ih bio dio utjecajnog post-rock trija Labradford, čija se sklonost otvorenim, nedovršenim strukturama i sugestivnoj atmosferi može jasno čuti i na ovom albumu. Glazba je minimalistička, no uvijek puna snažnih zvukovnih asocijacija pa se na momente čini da se nalazimo u vesternu bez ljudskih protagonisti i jasnog narativa. Zvuk albuma karakterizira kombinacija ambijentalnih *droneova*, minimalističkih melodija i *pedal steel* gitare,

očiglednog zaštitnog znaka žanra, koja preuzima ulogu svojevrsnog nijemog pripovjeđača. Zahvaljujući tom snažnom, slikovitom osjećaju prostornosti, 'New World, Lonely Ride' ni u jednom trenu ne upada u zamku bezlične mase zvuka kakva često prijeti am-

bijentalnim ostvarenjima, nego prije svega predstavlja mentalnu razglednicu stvarnih, mitoloških i metafizičkih prostora.

William Tyler:
Time Indefinite

(Psychic Hotline)

TIME Indefinite' predstavlja pak najambiciozniji i najeksperimentalniji rad u dosadašnjoj karijeri nešvilskog gitarista WILLIAMA TYLERA. On se tijekom nultih istaknuo kao član kulturnih alt country bendova Lambchop i Silver Jews, dok se posljednjih desetak godina profilirao kao jedna od najistaknutijih figura folkom nadahnute gitarističke glazbe. 'Time Indefinite' istovremeno je dekonstrukcija američkog glazbenog nasljeda i posveta njemu. Ključnu ulogu u zvučnom oblikovanju albuma imao je stari kasetofon pronađen u arhivu Tylerovog pokojnog djeda, koji je po-

služio za stvaranje *loopova*, dajući glazbi specifičnu patinu i osjećaj prolaznosti vremena na tragu radova ambijentalnih istraživača sjećanja poput The Caretakera ili WILLIAMA BASINSKOG. Gitara je svjesno gurnuta u pozadinu, ogrnuta slojevima elektroničkih tekstura, šumova i pronađenih zvukova, a melodije se hipnotički ponavljaju stvarajući diskretnu mješavinu poznatog i apstraktog. Premda je najzahtjevniji za slušanje od ova tri albuma, 'Time Indefinite' ujedno predstavlja najveći potencijal ovakvih žanrovske eksperimenata. Mješavina osobnog i univerzalnog, tradicijskog i kozmičkog koju ova glazba krije u себbi slika je nekog drugačijeg svijeta iz kojeg bijeg možda i nije nužan.

■ Karlo Rafaneli

PETRA MATIĆ

Dobrodošlica je jednostavna stvar kad se ponašaš ljudski

U subotu, 3. svibnja u 18 sati u Srpskom kulturnom centru u povodu predstavljanja Arhiva Nesvrstanih održava se filmska večer 'Oko svijeta'. Recite nam za početak više o Arhivu i njegovom nastanku.

Arhiv Nesvrstanih zamišljen je kao platforma za istraživanje i zajedničko čuvanje nasljeda koje su na ovim prostorima oblikovali ljudi iz zemalja globalnog juga. Pritom nas zanimaju svakodnevne, osobne priče: tko su ti ljudi, kako su živjeli ovdje, što je za njih značilo studirati, raditi ili odgajati djecu u Jugoslaviji i Hrvatskoj. Arhiv gradimo kroz suradnje s istraživačicama i zajednicama koje one dobro poznaju – trenutno su to antropologinje SANDRA WAHECH i REA DRVAR, koje uz našu podršku samostalno oblikuju svoj rad. Gradivo prikupljamo isključivo u dogovoru s vlasnicima, a svi predmeti se odmah vraćaju – arhiviramo samo digitalne kopije i prateće priče.

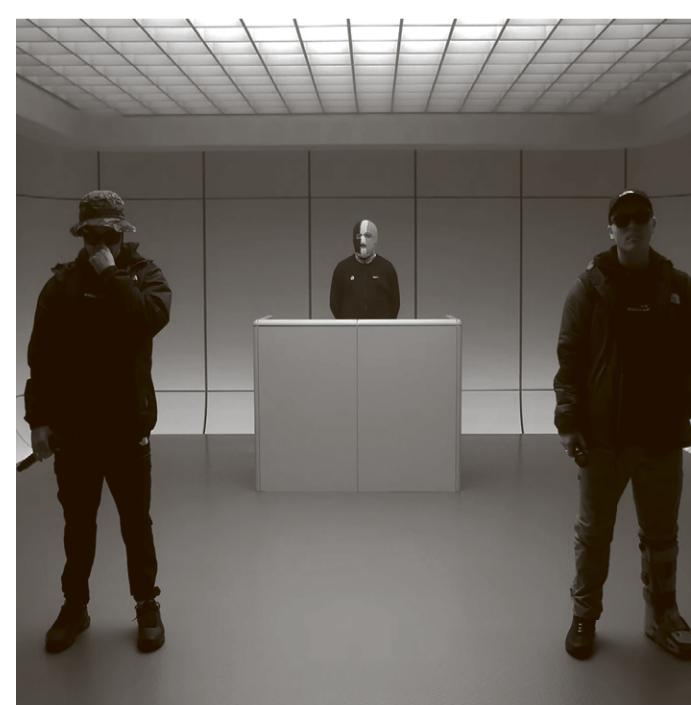
Foto: Luka Pešun

je sa svakim trenutkom sve aktualnije. Kako biste opisali tu njegovu aktualnost i političku relevantnost?

Nasljede nesvrstanih danas je važno iz više razloga. Prvo, zato što je naš odnos prema tom nasljedu zrcalo današnjih politika. Hrvatska i dalje igra istu graničarsku ulogu: u njoj se danas sistematski zlostavljuju ljudi iz istih zemalja čiji su predstavnici nekoc ovdje studirali, radili, pa čak i branili zemlju, i čije obitelji i danas ovdje žive i pridonose Hrvatskoj. Drugo, zato što ono pokazuje da su politike solidarnosti i razmjene bile moguće, i to ne tako davno. Besplatni tečaj hrvatskog jezika za strance prije rada ili studija nekoc je bio pravilo, a ne fantazija. Integracija ili dobrodošlica je jednostavna stvar kad se ponašaš ljudski. Treće, zato što su mnoge od tih priča nasilno izbrisane ili ignorirane. Arhiv Međunarodnog studentskog kluba prijateljstva je 1990-ih zaplijenjen, a Klub zapaljen. Ne možemo nigdje vidjeti dokaze o tome da smo složno živjeli s Afrikancima ili Arapima, pa današnjoj generaciji to zvuči nevjerojatno. Arhiv pokušava stvoriti prostor u kojem se te priče mogu ponovno ispričati – ne kao nostalgije rekonstrukcije, već kao aktivna pitanja o tome kakvo društvo želimo graditi danas.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Nakon što su nastupili na festivalu Coacheilla završili porukama solidarnosti s Palestinom, hip-hop trojac Kneecap suočava se s otkazivanjima nastupa, dok su se zbog provokacije 'pozivom' na ubijanje torijevskih zastupnika našli i pod optužbama za poticanje terorizma. Jednaku konsternaciju zbog ubojstva tisuća djece u Gazi još uвijek isčekujemo.

■ L. P.

Kontroverzni od genocida – Kneecap (Foto: Screenshot/YouTube)

Mirjanino sazvežđe

Mirjana Miočinović je u svakom polju svog delovanja postavila parnasovske standarde koji bi u svakom zdravom društvu bili tretirani kao merilo kojem treba težiti. Od ulaska u prostor aktivnog javnog delovanja početkom 1990-ih pa sve do kraja pisala je i govorila u ime one Srbije koja, kako je rekao Radomir Konstantinović, ne pristaje na zlo

Foto: Naum Panovski

SEĆANJE neizbežno redukuje činjenice. U ovom slučaju imamo dvostruku redukciju: osiromašnjem sopstveni doživljaj, a jedan moćni i složeni artefakt svodim na proste oblike. Pretpostavljam da se to događa svakom ko bi da bude pošten u svojim sećanjima. Mislim na sećanja koja pretenduju na dokumentarnost, a ne na sopstveni preobražaj u artefakt – u ovom kratkom, egzaktnom uvodu u reminiscenciju o ‘Mekanim brodovima’ Kugla glumišta, performativnoj teatarskoj procesiji koji je legendarna zagrebačka grupa izvela na Bitetu 1978., MIRJANA MIOČINOVIC kao da je sažela osnovne postulate svog intelektualnog i ljudskog habitusa: s jedne strane, rigorozna preciznost misaonih postupaka; s druge, gustina i kompleksnost doživljavanja umetnosti i sveta; s treće, jasna etička komponenta; s četvrte, stvaralački, ludički poriv koji u njenom delu možda uvek ostaje tek u slutnji, ali neizostavno pomalja svoje vragolasto lice i među najobzibiljnijim iskazima. Četiri dimenzije kao prostor-vremenska skulptura, ali i kao četiri elementa – zemlja, voda, vatra, vazduh – koji u neprestanom dinamičkom dijalogiziranju i amalgamiranju tvore Peti element, jedinstven, neponovljiv i nezamenljiv, poput Mirjane Miočinović.

Teatrolog, prevodilac, profesor (namerno koristim muški rod jer je ona insistirala na tome), Mirjana je u svakom polju svog delovanja postavila parnasovske standarde koji bi, u svakom zdravom društvu zasnovanom na kontinuitetu i očuvanju svog istinskog kulturnog nasleđa, bili tretirani kao merilo kojem treba težiti. Na prostoru cele nekadašnje Jugoslavije, njeno teatrološko delo je od kapitalne važnosti za uspostavljanje diskursa o modernoj drami i avangardnom pozorištu. U tom polju se pojavila, reklo bi se, silovito i suvereno: njen briljantni prevod ARTOOVE seminalne knjige ‘Pozorište i njegov dvojnik’ objavljen je već 1971. Četiri godine kasnije, izvanrednim ‘Esejima o drami’ posvećenim KRLEŽI, CRNJANSKOM, MOMČILU NASTASIEVIĆU i ALEKSANDRU POPOVIĆU, te zbornikom programskih tekstova najvećih dramskih i pozorišnih stvaralača na prelazu iz 19. u 20. vek, ‘Radanje moderne književnosti – Drama’, Mirjana je iscrptala koordinate poimanja, reflektiranja, čak i polemičkog potencijala savremenog dramskog i pozorišnog nasleđa u Jugoslaviji i u svetu. Samo godinu dana kasnije, 1976., pojavljuje se njen, u svetskim razmerama jedna od najmeritorijih, studija o delu Antonena Artoa, ‘Surovo pozorište’. Podatak da je ova studija doživela tri izdanja, s tim da je prvo bilo objavljeno u 1.000 primeraka, a treće u 100, govori sam za sebe o tome kakve su se promene u polju kulture ovih prostora dogodile u 45 godina koliko je proteklo između njih. Usledio je još celi niz knjiga, mada možda ne u onom broju koji se činio srazmernim Mirjaninim prevodilačkim i spisateljskim, analitičkim i kreativnim kapacitetima. Mirjana je sama birala knjige koje je želela da prevede. Zahvaljujući tome, srpskohrvatsko govorno područje poseduje neke od ključnih knjiga iz teorije dramske književnosti i pozorišta, poput dela AN IBERSFELD, FLORANS DIPON ili ŽAN-PJER SARAZAKA.

Knjige su tu i čine materijani deo Mirjaninog nasleđa. No, generacije njenih studenata na Fakultetu dramskih umetnosti mogu svedočiti o neprocenjivoj vrednosti predavanja iz Istorije jugoslovenske drame i pozorišta, pravom poligonu za sve aspekte Mirjanine erudicije i kreativnosti. Nema jačeg uticaja na mladog čoveka od unikatnog profesora, istovremeno rigoroznog i strasnog, obdarrenog intelektualnom oštrinom i pesničkom zanesenošću. Njen predavanja su bila

istinski praznik bravuroznih tokova misli, s obiljem digresija koje bi se, volšebo, na kraju uvek povezale i ulile u glavni tematski tok, ostavljajući nas, studente, omamljenih glava i ruku utrnulih od grozničavog zapisivanja. Odgovorno tvrdim da je Mirjana bila prava zvezda među profesorskim kadrom FDU-a koji je, pogotovo na Katedri za dramaturgiju i Katedri za istoriju i teoriju, tokom kasnih 70-ih i 80-ih godina prošlog veka, bio ravan Panteonu.

U svetlu njene predavačke i pedagoške briljantnosti, Mirjanina odluka da u jesen 1991. dà otkaz na Fakultetu dramskih umetnosti ima gotovo tragičnu težinu. Ali, za nju i njenu etičku vertikalnu nije bilo izbora: zahuktala ratna mašinerija, koja se neće zauštaviti kroz celu deceniju, krenula je u rušenje zemlje čiju je književnost i pozorište Mirjana predavala. U bombardovanju Dubrovnika, Mirjana je izgubila i bliskog prijatelja, pesnika MILANA MILIŠIĆA. Njeni je odluci u javnosti, usred buke i besa, prošla gotovo neprimetno, ali je, vremenom, sve više dobijala na značaju.

Taj radikalni rez na koji se doslovno niko drugi među intelektualcima osim nje nije odlučio, predstavljao je definitivnu prekretnicu u Mirjaninom životu, započetu već smrću DANILA KIŠA 1989. Njihove biografije su nerazdvojne, i kao životnih saputnika od studentskih dana sve do početka 80-ih, ali pre svega kao dva duha koja su se razumela, uzajamno podržavala i podsticala u svim dimenzijama. Kiš je do kraja Mirjani povravao svoje rukopise na čitanje i komentisanje. Stoga je logično da je Mirjana na sebe preuzeila ulogu čuvara Kišovog nasleđa, kao još jedan kapitalni projekt u njenoj biografiji kojim je zadužila kulturu ovih podneblja.

Izlaskom iz prosvete, Mirjana je ušla u prostor aktivnog javnog delovanja. Kao jedina žena među osnivačima Beogradskog kruga, neformalne platforme intelektualaca, profesora i javnih radnika koji su dugli glas protiv rata, ona je od 1992. sve do kraja pisala i govorila u ime one Srbije koja, kako je rekao RADOMIR KONSTANTINOVIC, ne pristaje na zlo. Osim Beogradskog kruga, nije pripadala nijednom klanu, političkoj opciji ili bilo kakvoj klici. Stajati sam sa svojim principima bilo je nešto što je delila i sa Kišom i sa raznim briljantnim ljudima tih generacija. Nije se obazirala na napade, čak i kad su, paradoksalno, dolazili iz redova ‘naših ljudi’. Skromna i samozatajna kakva je bila, tvrdila je da je jasnim javnim opredeljenjem protiv rata i velikosrpske nacionalističke politike zadobila mnogo više prijatelja nego neprijatelja.

Iako je postojano ustrajavala u borbi za svoja uverenja, već dugo nije gajila nadu da će doživeti njihovu pobedu. U emisiji koju je 2016. realizovao jedan od njenih prvih studenata, reditelj NAUM PANOVSKI, na pitanje o tome kako vidi budućnost Srbije, ona odgovara, s mešavinom humora i sete, citirajući svog tapetara koji jednom rekao, ‘Promene se neće dogoditi u mojoj sezoni’. Kosmička dramaturgija je, međutim, učinila da Mira, u poslednjim mesecima svog života, ipak doživi početak najradikalnijih promena koje je Srbija ikad iskusila. Da ‘dramaturška intervencija’ bude još veličanstvenija, te promene su započele upravo među studenima Fakulteta dramskih umetnosti – škole koju je njen delovanje kao profesora tako presudno obeležilo i zadužilo.

Veze između ljudi, dogadaja, njihovog delovanja i međusobnih uticaja, mnogo su dublje i složenije od onoga što nam je dostupno na prvi, linearni, pogled. Stoga verujem da su život i delo Mirjane Miočinović jedno celo blistavo sazvežđe u galaksiji studentske pobune i tektonskih promena koje Srbiju vode u budućnost kakvu je i ona sanjala. ■

TV RAŠETANJE

Putevima heroja

PIŠE Boris Rašeta

Ekstremni sportaš i zaljubljenik u partizanske filmove od malih nogu, Šimun Cimerman je puno puta prošao svaku kotu unutar četiri nacionalna parka u kojima je vođena bitka na Sutjesci, kaneći najprije napisati vodič kroz te parkove, ali je s vremenom shvatio da najveća bitka Drugog svjetskog rata na našim prostorima zaslužuje svoga kroničara

Dječak protiv svemira, Netflix

USRANO je to. Misliš da si s dobrom ekipom, a zapravo si s onom lošom.' Ovaj citat iz australiske serije 'Dječak protiv svemira' ('Boy Swallows Universe'), premijerno prikazane na Netflixu 2024., mogao bi poslužiti i kao parafraza te dirljive, ali teške priče o odrastanju u Brisbanu 1980.-tih. Serija je dobila pozitivnu ocjenu 89 posto korisnika Googlea i 87 posto Rotten Tomatoesa, a djelomično se temelji na djetinjstvu australskog novinara TRENTE DALTONA koji je autor istoimenog hit romana. Snimana je na stvarnim lokacijama u tada zloglasnoj radničkoj četvrti Darra u Brisbanu. Dok su danas prve asocijacije vezane uz taj moderni grad na australskoj istočnoj obali sunce i pivo, Brisbane 1985. i nije bio baš prosperitetno mjesto, što se najbolje vidi u seriji koju se može opisati kao dječji pustolovni film koji koketira s teškom dramom i na momente proklizava u punokrvni krimić. U središtu priče je već spomenuto odrastanje dječaka Elija uz majku ovisnicu Frankie, povremeno nijemog brata Gusa, očuha diletra Lylea, oca alkoholičara Roberta koji pati od agorafobije, te Slima Hallidayja, *babysittera* dječaka, inače pogrešno osuđenog ubojicu (koji je i u stvarnom životu odležao 25 godina). Važan moment u ovoj neobičnoj i posebnoj seriji je i miješanje snova i jave. Tu je auto koji leti kroz noć, bratovo pisanje poruka u vidu oblačića prstom po zraku, crveni telefon iz kojeg se čuje neidentificirani glas, ali i scene koje su čisti naturalizam, recimo, prljavi interijeri, spavaće sobe, kuhinje i kupaonice. Nešto poput ZOLINIH opisa jadnih stanova rudara, što ovdje ipak nije slučaj, iako ima nekih sličnosti, uz kontrapunkt lijepih kuća u boljim kvartovima grada. Inače, ona je dobrim dijelom miks oprečnih prizora i osjećaja pa lavira od krajnje grubosti i tuge do gotovo idealnih prizora obiteljske i međuljudske sreće... No, što više odmiče prema kraju, teško je ne zapitati se koliko toga može podnijeti jedan mali dječak? 'Nijedan test ne vrijedi ništa ako ga nije teško proći.' 'Moj je kraj bio mrtvi plavčić.' Odgovor je, dakle, puno. Sam finale je dosta spektakularan, gotovo holivudski i zato, ali samo zato, palac dolje. Ipak, neki momenti u seriji su tako dobro obrađeni da ju vrijedi pogledati. Umjesto da spojljamo dodajmo tek da umjesto posvemašnjeg crnila naš mali veliki čovjek ipak na kraju nalazi svoj *mojo* (u slobodnom prijevodu, magičnu moć). Cijelu, *nota bene*, odličnu *playlistu* serije moguće je naći na Spotifyju, a ona uključuje Rolling Stonese, INXS, TOMA WAITSA, Yazoo ili, recimo, Men at Work... Našlo bi se tu ponešto i za sve one koji još uvijek svakodnevno slušaju omiljene hitove iz 1980-ih...

Unatoč svemu, HRT, 23. travnja, 20:17

NACIONALNA TV kuća u prijerenom je terminu – *prime timeu* na Prvom programu – prikazala dobar dokumentarac o židovskoj zajednici u Zagrebu od 1941. do 1945. godine. Režiser SRĐAN SEGARIĆ duboko je prokopao arhiv-

Šimun Cimerman u Zavidavanju (Foto: Screenshot/Vida tv)

sku građu i pronašao niz izvornih crno-bijelih snimki Zagreba i Hrvatske iz vremena ustaške strahovlade. Taj se režim doista ne može drukčije okarakterizirati. Niz preživjelih svjedoka opisao je što je bilo prvo nakon ulaska ustaša u neki židovski dom – pljačka. Ustaše su tražili zlato, pa novac, pa onda sve što se može utržiti. Režim je bio ponizavajući – židovi nisu smjeli ići preko Zrinjevca, jer bi inače bili uhapšeni, a morali su, poznato je, nositi žutu traku s Davidovom zvijezdom. S vremenom ih je oko 90 posto odvedeno u Jadovno, Danicu, Jasenovac, Auschwitz. Neki su ipak preživjeli.

Nakon što je TITO 1967. prekinuo diplomatske odnose s Izraelom izraelski predsjednik JICHAK NAVON je izjavio: 'Bez obzira na sadašnje međudržavne odnose židovski narod ostaje zauvijek zahvalan jugoslavenskim partizanima što je oko pet tisuća naših sunarodnjaka došlo u mogućnost da se čestito boriti protiv najvećeg zla koje nas je ikada snašlo.'

Za rata i NDH Zagreb je ostao bez silne pamet. Nešto ranije na Trećem smo programu vidjeli film MIRE WOLF i EDDE DUBRAVEC 'Židovski arhitekti graditelji modernog Zagreba'. Više od polovice Trga bana Jelačića i okolnih ulica projektirali su oni, dajući središtu Zagreba prepoznatljivu srednjoeuropsku vizuru. Nažalost im to, kao i uspjeh, nije oprošteno.

Zavidavanje – Šimun Cimerman, Vida TV

Da, možete imati gosta u studiju sat i dvadeset minuta – koliko traju dugometražni filmovi – i sve vrijeme održavati napetost trileru. ŠIMUN CIMERMAN, autor knjige 'Bitka na Sutjesci, pakao u raju', toliko je, naime, pripovijedao LADISLAVU TOMIČIĆU o najvećoj bici Drugog svjetskog rata na našim prostorima, okršaju koji se nije – mimo uvriježene teorije – odvijao samo na istoimenoj rijeci, već na prostoru od osam do deset tisuća kvadratnih kilometara. Ekstremni sportaš i zaljubljenik u partizanske filmove od malih nogu, Cimerman je puno puta prošao svaku kotu unutar četiri nacionalna parka u kojima je vođena bitka (koja se mogla zvati i Bitka na Drini, Tari ili Pivi), kaneći najprije napisati vodič kroz te parkove, ali je s vremenom shvatio da epopeja Sutjeske zaslužuje svoga kroničara. Emisiju možete pogledati na

YouTube kanalu Vida, a knjigu, kad bude tiskana druga naklada, kupiti u svim boljim knjižarama.

Posljednji ispraćaj pape Franje, prijenos, HRT, 26. travnja, 9:00

Uz dobre komentare ANTONIJE HRVATIN ROTH i BRANKA NAĐVINSKOG oprostili smo se od pape FRANJE. Činilo se da su svi ujedinjeni u žalosti zbog smrti dobrog čovjeka, ali nisu. U moru krokodilskih suza koje su ovih dana izlivele iz hidrocrpilišta, riječi PETRA ŠKORIĆA, bivšeg šefa splitskog HDZ-a, odjeknule su zbog svoje iskrenosti. Aktualni ravnatelj Županijske uprave za ceste prokomentirao je tekst IVICE ŠOLE iz Slobodne Dalmacije, koji je papu opisao kao čovjeka koji je mnogima proizvodio nelagodu u želucu. 'Hvala Ivici Šoli na još jednom sjajnom tekstu, realnom, odmjerrenom i vjernom istini o vremenu pontifikata pape Franje. Šola bez grubosti, jasno i argumentirano ukazuje na razočaranja koje je ovaj pontifikat mnogima donio. Posebno mi se svida konstatacija i očekivanja od budućeg pape, koji bi trebao Crkvu dovesti na čvrste temelje duhovne ozbiljnosti, jasnoće vjere i svjetonazorske usmjerenoštih, kakve smo prepoznavali za pontifikata BENEDIKTA XVI. Vrijeme je da se Crkva ponovno uspravi, da vrati svoje dostojanstvo, dubinu i snagu u svijetu koji, nažalost, sve više tone u površnost i konfuziju. Vjerujem da će doći vrijeme obnove vjere i jasnoće, na radost svih koji Crkvu ljube ne zbog trendova, nego zbog Istine', napisao je Škorić, otprije poznat kao strastveni kršćanin. Onih dana kad je nakon 'Oluje' TUĐMAN trebao obići Knin, priredivalo se veliko slavlje, ulice i kuće kićene su nacionalnim i vjerskim simbolima, a Petar Škorić zaboravio je – križ. 'Di je križ, jebo vas bog!' pomahnitao je general kojega je još više od toga da nema križa lutila činjenica da njegovi časnici nemaju pojma gdje bi ga mogli naći. 'Jedan križ vam je teško naći! Jedan križ! Sposobni ste baliti na kamere, slikati se, ali jedan križ niste sposobni naći!' galamio je razjareni general, nudeći na kraju točan odgovor: 'Pa da si stao u Sinju fratrima i zamolio, oni bi ti dali deset!' Deset križeva pred nosom, a oni se nisu sjetili! 'Kurčevi ste vi vojnici', zaključio je rezigniran i krenuo prema svijetloj budućnosti i uzgoju tuna. ■

NO PASARAN НО ПАСАРАН

**Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.**

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu SNV/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerici novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ